

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

23641 f. 113

15

C. VELLEI PATERCULI
HISTORIAE ROMANAE
LIBRI DUO.

BREVIBUS NOTIS ADIECTIS

ET

INDICE REGUM.

EDITIO STEREOTYPA.

23641 f. 43

Indian Institute, Oxford.

THE MALAN LIBRARY

PRESENTED

BY THE REV. S. C. MALAN, D.D.,

VICAR OF BROADWINDSOR,

January, 1885.

100 A 31.

1835.

Neuestes Verzeichniß von Stereotypen-Ausgaben im Verlage von K. Tauchnitz in Leipzig.

I. Griechische und lateinische Classiker.

Griechische Autoren.

Aeschylus Tragoediae, 6 gr.
Anacreontis Carmina, 3 gr.
Anthologia Graeca, III Voll.
21 gr.
Apollonii Rhodii Argonautica, 4 gr.
Aristophanis Comoediae,
III Voll. 18 gr.
Euripidis Tragoediae, IV Vol.
18 gr.
Hesiodi Carmina, 2 gr.
Homeri Ilias, II Voll. 10 gr.
Homeri Odyssea, II Voll. 10 gr.
Homeri Opera, II Voll. 8vo
(Preisausgabe.) 2 Thlr.
*Orphica, Procli, Musaei et
Callimachi Carmina*, 5 gr.
Pindari Carmina, 6 gr.
Poetae Graeci Gnomici, 4 gr.
*Quinti Smyrnaei, Tryphiodori,
Tzetzae et Coluthi Car-*

mina de reb. Troianis, 8 gr.
Sophoclis Tragoediae, 10 gr.
Theocritus, Bion et Moschus,
4 gr.

Aelianus Varia Historia, *Heracleides Ponticus et Nicol. Damascenus*, 6 gr.

Aeschini oratoris Opera,
5 gr.

Aesopicae Fabulae, 4 gr.

Antonini Commentarii, 4 gr.

Apollodori Atheniensis Bibliothecae libri III. 6 gr.

Appiani Romanae Historiae,
IV Voll. 1 Thlr.

1. *Aristotelis Physicae ascensionis libri VIII*, 6 gr.

2. *Arist. Metaphysica*, 9 gr.

3. *Arist. de Coelo libri IV, de Generatione et Corruptione libri II*, 5 gr.

4. *Arist. Meteorologica et de Mundo liber*, 5 gr.
5. *Arist. Historiae animalium libri X*, 9 gr.
6. *Arist. de animalium partibus, de anim. generatione, de anim. ingressu, de anim. motu, de spiritu*, 12 gr.
7. *Arist. de Anima, de Sensu et sensili, de Memoria, de Somno, de Somniis, de Longitudine et brevitate vitae, de Exortute et senectute, de Vita et morte, de Respiratione*, 5 gr.
8. *Arist. Categoriae, de Interpretatione, Topica, Elenchi*, 9 gr.
(oder: *Organon P. I.*)
9. *Arist. Analytica priora et posteriora*, 7 gr.
(oder: *Organon P. II.*)
10. *Arist. Ethicorum Nicomacheorum libri X*, 6 gr.
11. *Arist. Politicorum libri VIII et Oeconomica*, 6 gr.
12. *Arist. Rhetoricae libri III*, 5 gr.
13. *Arist. de Poetica liber, et Rhetorica ad Alexandrum*, 4 gr.
14. *Arist. Problemata*, 9 gr.
15. *Arist. Magna Moralia, Ethica Eudemea, de virtutibus et vitiis*, 9 gr.
16. *Arist. Mechanica problemata, de lineis insecabilibus, de audibilibus, de coloribus, Physiognomica, ventorum situs, de plantis, de mirabilibus auditis, de Xenophane, Zenone et Gorgia, Fragmenta*, 10 gr.
- Arriani Expeditio Alex.* 7 gr.
- Athenaei Deipnosophistae libri XV.* IV Voll. 1 Thlr. 20 gr.
- Dio Cassius*, IV Voll. 1 Thlr. 8 gr.
- Demosthenis Opera*, V Voll. 1 Thlr. 6 gr.
- Diodorus Sic.* VI Voll. 2 Thlr.
- Diogenis Laertii de vitis philosophorum libri X.* II Voll. 18 gr.
- Dionysius Halicarnassensis*, VI Voll. 1 Thlr. 18 gr.
- Herodiani Hist. Rom.* 5 gr.
- Herodotus*, III Voll. 18 gr.
- Isaei Orationes*, 5 gr.
- Isocratis Orationes et Epistolae*, II Voll. 14 gr.
- Laciani Opera*, IV Voll. 1 Thlr. 8 gr.
- Lysiae Orationes*, 6 gr.
- Pausaniae Graeciae Descriptio*, III Voll. 21 gr.
- Platonis Opera*, VIII Voll. 2 Thlr. 16 gr.
- Plutarchi Vitae parallelae*, IX Voll. 2 Thlr. 6 gr.
- Plutarchi Moralia*, VI Voll. 2 Thlr. 6 gr.
- Polybii Historiae*, IV Voll. 3 Thlr.

Strabo, III Voll. 1 Thlr. 3 gr.
Theophrasti Charact. Epicteti Manuale et Cebetis Tabula, 2 gr.
Thucydides, II Voll. 14 gr.
Xenophontis Opera, VI Voll. 1 Thlr.

Lateinische Autoren.

Catullus, Tibullus et Propertius, 5 gr.
Horatius, 5 gr.
M. Ann. Lucani pharsalia 8 gr.
Lucretii Carf de Rerum natura libri VI. 12 gr.
Martialis, 7 gr.
Ovidii Opera, III Voll. 18 gr.
Palingenii Zodiacus vitae, 12 gr.
Persius et Iuvenalis, 3 gr.
Phaedrus cum Aviani et Faerni fabulis, 3 gr.
Phaedri Fabulae, 2 gr.
Plauti Comoedias, II Voll. 18 gr.
Caji Siltii Italici Punicorum libri XVII, 12 gr.
Terentii Comoediae, 6 gr.
Virgilius, 8 gr.

Ammiani Marcellini quae supersunt, 16 gr.
Aurelius Victor, 3 gr.
M. Tullii Ciceronis Opera

omnia, uno volumine comprehensa, 4to. 7 Thlr. 12 gr.
M. Tullii Ciceronis Opera, X Voll. 6 Thlr. 16 gr.
M. Tullii Ciceronis Opera, in 35 Abtheilungen in Sedez.
Cornelius Nepos, 2 gr.
C. Cornelii Taciti Opera, II Voll. 14 gr.
Curtius, 8 gr.
Erasmi Colloquia, II Voll. 14 gr.
Eutropius, 2 gr.
Florus, 2 gr.
Auli Gellii noctes atticae cum indicibus locupletissimis, 14 gr.
Julius Caesar, 10 gr.
Iustinus, 5 gr.
T. Livii Historiarum libri, uno volumine comprehensi, 4to. 4 Thlr.
T. Livii Opera, IV Voll. (in Octav.) 2 Thlr. 12 gr.
T. Livii Opera, VI Voll. (in Sedez.) 1 Thlr. 17 gr.
C. Plinii Secundi Historiae Naturalis libri XXXVII, V Voll. 2 Thlr. 22 gr.
Plinii Epistolae, 7 gr.
Pomponii Melae de situ orbis, 3 gr.
Sallustius, 3 gr.

Quintiliani Instit. oratoria,
11 Voll. 12 gr.
L. Annaei Senecae Opera,
V Voll. 1 Thlr. 21 gr.

Suetonius, 6 gr.
Valerius Maximus, 10 gr.
Velleius Paterculus, 3 gr.

II. Wohlfeile Wörterbücher.

Deutsch-griechisches Hand-
wörterbuch, von M. A. A.
E. Schmidt. 1 Thlr.

Griechisch-deutsches Hand-
wörterbuch, von M. A. A.
E. Schmidt. 1 Thlr.

Lexicon Graeco-Latinum
manuale, ex optimis libris
coacinnatum. 1 Thlr. 8 gr.

Lexicon Hebraicum et Chal-
daicum in libros Veteris
Testamenti, ordine etymo-
logico compositum, in usum
scholarum edidit M. E. F. Leo-
pold. 16 gr.

Neues vollst. Taschenwörter-
buch der engl. u. deutschen
Sprache, von F. W. Weber.
Zweite verb. u. sehr vermehrte
Ausgabe mit Bezeich-
nung der Aussprache und Beto-
nung nach Walker. 1 Thlr. 18 gr.

Neues vollständiges Taschen-
wörterbuch der französ-
ischen u. deutschen Sprache,
v. F. W. Weber. 1 Thlr. 12 gr.

Lateinisch-deutsches und
deutsch-lateinisches Schul-
wörterbuch, bearbeitet nach
den größern Werken von Forcel-
lini, Scheller, Bauer und Kraft,
mit einem Verzeichnisse neuer geo-
graphischer Namen. 1 Thlr. 12 gr.

Russisch-deutsches u. deutsch-
russisches Wörterbuch, mit
Zuziehung des russischen Wörter-
buchs der Academie von Peters-
burg, aufgearbeitet von M. A. A.
E. Schmidt. 2 Thlr. 8 gr.

Schul- und Reise-Taschen-
wörterbuch der englischen
u. deutschen Sprache, mit
beigefügter Bezeichnung
der Aussprache der engli-
schen Wörter nach Walkers
System. Neue vermehrte und
verbesserte Auflage. 18 gr.

Schul- und Reise-Taschen-
wörterbuch der französ-
u. deutschen Sprache. 16 gr.

Schul- und Reise-Taschen-
wörterbuch der italien. und
deutschen Sprache. 12 gr.

Ferner ist im Stereotypendruck erschienen:

תורה נביאים וכתובים. *Biblia Hebraica, secundum editiones*
Ios. Athiae, Ioan. Leusden, Ioan. Simonis aliorumque, inprimis
Everardi van der Hooght, recensuit D. Aug. Hahn. 3 Thlr. 12 gr.
Dasselbe Buch in Duodez. Sehr schöne und wohlfeile Schulaus-
gabe, 2 Thlr

**C. VELLEII PATERCULI
HISTORIAE ROMANAE**

LIBRI DUO.

BREVIBUS NOTIS ADJECTIS

ET

INDICE RERUM.

EDITIO STEREOTYPA.

LIPSIAE

SUMTIBUS ET TYPIS CAR. TAUCHNITII.

1829.

Kleinenpreis 3 Groschen

VELLEII PATERCULI HISTORIAE ROMANAE AD M. VINICIUM CON.

LIBER I.

I. *** tempestate distractus a duce suo Ne-2.C.
store, Metapontum condidit. *) Teucer, non re-1182
ceptus a patre Telamone, ob segnitiam non vin-
dicatae fratris iniuriae, Cyprum adpulsus, co-
gnominem patriae suae Salamina constituit. Pyr-
rhus, Achillis filius, Epirum occupavit: Phidip-
pus Ephyram in Thesprotia. 2. At rex regum
Agamemnon, tempestate in Cretam insulam reie-
ctus, tres ibi urbes statuit: duas a patriae nomine,
unam a victoriae memoria, Mycenae, Tegeam,
Pergamum. Idem mox scelere patruelis fratris
Aegisthi, haereditarium exercentis in eum odium,
et facinore uxoris oppressus occiditur. 3. Regni
potitur Aegisthus per annos VII. Hunc Orestes,

*) Haec pauca absque dubio ab initio operis perisse pu-
tanda sunt, in quibus et Vinicius pluribus allocutus fuerit
et de proposito suo egerit Velleius, declaraveritque, se
omnem populi R. historiam, sed breviter et ita ut non nisi
capita quasi rerum tangeret, enarraturum. Eius, quae mu-
lata ad nos pervenit, periodi contextus hic fere fuisse in-
formandus est: *Urbe Troia eversa, quum redirent
Graecorum duces in patriam suam, deos sibi adversos ex-
perti, partim in alienas terras delati novas sedes condide-
runt. Epeus, in sinu Tarentino tempestate distractus a
duce etc.*

VELLEIUS.

A

matremque, socia consiliorum omnium sorore Electra, virilis animi femina, obtruncat. Factum eius a diis comprobatum, spatio vitae et felicitate imperii apparuit: quippe vixit annis XC, regnavit LXX, qui se etiam a Pyrrho, Achillis filio, virtute vindicavit. Nam quod pactae eius, Menelai atque Helenae filiae, Hermiones, nuptias occupaverat, Delphis eum interfecit. 4. Per haec tempora Lydus et Tyrrheus fratres cum regnarent in Lydia, sterilitate frugum compulsi, sortiti sunt, uter cum parte multitudinis patria decederet. Sors Tyrrheum contigit. Pervectus in Italiam, et loco et incolis et mari nobile ac perpetuum a se nomen dedit. Post Orestis interitum filii eius, Penthilus et Tisamenus, regnare triennio.

a.C. II. Tum, fere anno octogesimo post Troiam 1104captam, centesimo et vicesimo quam Hercules ad Deos excesserat, Pelopis progenies, quae omni hoc tempore, pulsus Heraclidis, Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. Duces recuperandi imperii fuere Temenus, Cresphontes, Aristodemus; quorum abavus fue-

a.C.rat. 2. Eodem fere tempore Athenae sub regi- 1068bus esse desierunt: quorum ultimus rex fuit Codrus, Melanthi filius, vir non praetereundus. Quippe, cum Lacedaemonii gravi bello Atticos premerent, respondissetque Pythius, quorum dux ab hoste esset occisus, eos futuros superiores: deposita veste regia, pastorem cultum induit, immixtusque castris hostium de industria, imprudenter, rixam iniiciens, interemtus est. 3. Codrum cum morte aeterna gloria, Athenienses secuta victoria est. Quis eum non miretur, qui his artibus mortem quaesierit, quibus ab ignavis vita quaeri solet? 4. Huius filius Medon primus Ar-

HISTOR. ROM. LIB. I. CAP. 2. 3. 3

chon Athenis fuit. Ab hoc posteri apud Atticos dicti Medontidae; sed ii, insequentibus Archontes usque ad Charopem, dum viverent, eum honorem usurpabant. 5. Peloponnesii, digredientes a. C. finibus Atticis, Megaram, mediam Corintho Athenisque urbem, condidere. 6. Ea tempestate et Tyria classis, plurimum pollens mari, in ultimo Hispaniae tractu, in extremo nostri orbis termino insulam circumfusam Oceano, perexiguo a continenti divisam freto, Gades condidit. Ab iisdem post paucos annos in Africa Utica condita est. 7. Exclusi ab Heraclidis Orestis liberi, iactatique a. C. cum variis casibus, tum saevitia maris, quinto decimo anno sedem cepere contra Lesbum insulam. *)

III. Tum Graecia maximis concussa est motibus: Achaei, ex Laconica pulsati, eas occupaverunt sedes, quas nunc obtinent: Pelasgi Athenas commigrare: acerque belli iuvenis, nomine Thessalus, natione Thesprotius, cum magna civium manu eam regionem armis occupavit, quae nunc ab eius nomine Thessalia appellatur, ante Myrmidonum vocitata civitas. 2. Quo nomine mirari convenit eos, qui Iliaca componentes tempora, de ea regione, ut Thessalia, commemorant. Quod cum alii faciant, Tragici frequentissime faciunt; quibus minime id concedendum est. Nihil enim ex persona poetae, sed omnia sub eorum, qui illo tempore vixerunt, dixerunt. Quod si quis a Thessalo, Herculis filio, eos appellatos Thessalos dicet: reddenda erit ei ratio, cur nunquam ante hunc insequentem Thessalum ea gens id nominis usurpaverit. 3. Paulo ante Aletes, sextus ab Hereule, Hippotis filius, Corinthum, quae

*) I. e. in continenti Asiae minoris, quae provincia postea Aeolis vocata est.

antea fuerat Ephyre, claustra Peloponnesi continentem, in Isthmo condidit. Neque est, quod miremur ab Homero nominari Corinthum. Nam ex persona poëtae et hanc urbem et quasdam Ionum colonias iis nominibus appellat, quibus vocabantur aetate eius, multo post Ilium captum conditae.

IV. Athenienses in Euboea Chalcida et Eretriam colonis occupavere; Lacedaemonii in Asia a.C. Magnesiam. Nec multo post Chalcidenses, orti, 1052 ut praediximus, Atticis Hippocle et Megasthene a.C. ducibus, Cumas in Italia condiderunt. Huius 1049 classis cursum esse directum alii columbae antecedentis volatu ferunt, alii nocturno aeris sono, qualis Cerealibus sacris cieri solet. 2. Pars horum civium magno post intervallo Neapolim condidit. Utriusque urbis eximia semper in Romanos fides facit eas nobilitate atque amoenitate sua dignissimas. Sed aliis*) diligentior ritus patrii mansit custodia: Cumanis Osca mutavit vicinia. Vires autem veteres earum urbium hodieque magnitudo ostendunt moenium. 3. Subsequenti tempore magna vis Graecae iuventutis, abundantia virium sedes quaeritans, in Asiam se effudit. a.C. Nam et Iones, duce Ione profecti Athenis, nobi- 1044 lissimam partem regionis maritimae occupavere, quae hodieque appellatur Ionia; urbesque constituere, Ephesum, Miletum, Colophona, Prienen, Lebedum, Myntem, (Teum,) Erythram, Clazomenas, Phocaeam; multasque in Aegeao atque Icario occupavere insulas, Samum, Chium, Andrum, Tenum, Parum, Delum aliasque ignobiles. a.C. 4. Et mox Aeolii, eadem profecti Graecia, longis- 1004 simisque acti erroribus non minus illustres ob-

*) aliis pro alteris, sc. Neapolitanis. — Cuman. — vicinia, h. e. ut Cumani mutarent mores, Oseorum vicinia effecit.

HISTOR. ROM. LIB. I. CAP. 4. 5. 6. 5

tinuerunt locos, clarasque urbes condiderunt, Smyrnam, Cymen, Larissam, Myrinam, Mitylenenque, et alias urbes, quae sunt in Lesbo insula.

V. Clarissimum deinde Homeri illuxit ingenium, sine exemplo maximum, qui magnitudine operis et fulgore carminum solus appellari poeta meruit. 2. In quo hoc maximum est, quod neque ante illum, quem ille imitaretur, neque post illum, qui eum imitari posset, inventus est. Neque quemquam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum, praeter Homerum et Archilochum, reperiemus. 3. Hic longius a temporibus belli, quod composuit, Troici, quam quidam rentur, abfuit. Nam ferme ante annosa. C. DCCCECL floruit, intra mille natus est. 4. Quo 920 nomine non est mirandam, quod saepe illud usurpat, *ολοι νυν βροτοι ελοι*. Hoc enim ut hominum, ita seculorum notatur differentia. Quem si quis caecum genitum putat, omnibus sensibus orbis est.

VI. Insequenti tempore imperium Asiaticum ab Assyriis, qui id obtinuerant annis MLXX, a. C. translatum est ad Medos, abhiq; annos ferme 840 DCCCLXX. 2. Quippe Sardanapalum eorum regem, mollitiis fluentem, et nimium felicem malo suo, tertio et tricesimo loco ab Nino et Semiramide, qui Babylona condiderant, natum, ita ut semper successor regni paterni foret filius, Arbaces Medus imperio vitaeque privavit. 3. Ea ae. a. C. tate clarissimus Graii nominis Lycurgus Laee-876 daemonius, vir generis regii, fuit severissimarum iustissimarumque legum auctor, et disciplinae convenientissimae vir; cuius quamdiu Sparta diligens fuit, excelsissime floruit. 4. Hoc tractu temporum, ante annos quinque et sexaginta, a. C. quam urbs Romana conderetur, ab Elissa Tyria, 817

quam quidam Dido autumant, Carthago condita. **a.C.** tur. 5. Circa quod tempus Caranus, [vir generis 813 regii,] sextus decimus ab Hercule, profectus Argis, regnum Macedoniae occupavit. A quo magnus Alexander cum fuerit septimus decimus, iure materni generis Achille auctore, paterni Hercule gloriatus est. 6. [*Aemilius Sura de annis populi Romani* *]: Assyrii principes omnium gentium rerum potiti sunt, deinde Medi, postea Persae, deinde Macedones. Exinde duobus regibus, Philippo et Antiocho, qui a Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam, devictis summa imperii ad populum Romanum pervenit. Inter hoc tempus et initium Nini regis Assyriorum, qui princeps rerum potitus, intersunt anni **MDCCCXCXV** }

a.C. VII. Huius temporibus aequalis Hesiodas fuit, 800 circa CXX annos distinctus ab Homeri aetate, vir perelegantis ingenii, et mollissima dulcedine carminum memorabilis, otii quietisque cupidissimus, ut tempore tanto viro, ita operis auctoritate proximus. Qui vitavit, ne in id, quod Homerus, incideret: patriamque et parentes testatus est; sed patriam, quia multatus ab ea erat, contumeliosissime. 2. Dum in externis moror, incidi in rem domesticam, maximeque erroris et multum dis- **a.C.** crepantem auctorum opinionibus. Nam quidam, 800 huius temporis tractu, aiunt, a Tuscis Capuam **a.U.** Nolamque conditam, ante annos fere DCCCXXX: 48. quibus equidem adsenserim. 3. Sed M. Cato quan-

*) Verba haec, 'et quae sequuntur nuncius inclusa, manifestum glossema esse, et argumentum et contextus docere videtur. De Aemilio Sura quum nihil aliunde constet, legendum fortasse *Manilius* seu *Manlius Sura*, quem saepius commemorat Plinius Hist. Nat. libr. I. — Ceterum I. Scaliger (Canon. Isag. l. III.) illa omnia in fine §. 2. collocanda censuit post verba: *Arbaces M. — privavit.*

HISTOR. ROM. LIB. I. CAP. 7. 8. 7

tum differt! qui dicat, Capuam ab eisdem Tuscis conditam, ac subinde Nolam: stetisse autem Capuam, antequam a Romanis caperetur, annis circiter CCLX. Quod si ita est, cum sint a Capua capta anni CCXL: ut condita est, anni sunt fere D. 4. Ego (pace diligentiae Catonis dixerim) vix crediderim, tam mature tantam urbem crevisse, floruisse, concidisse, resurrexisse.

VIII. Clarissimum deinde omnium ludicrum certamen, et ad excitandam corporis animique virtutem efficacissimum, Olympiorum initium habuit auctorem Iphitum Elium. Is eos ludos^{a.C.} mercatumque instituit ante annos, quam tu, M. 884 Vinici, consulatum inires, DCCCIV. 2. Hoc sacrum eodem loco instituisse fertur abhinc annos ferme MCCL Atreus, cum Pelopi patri funebres ludos faceret. Quo quidem in ludicro, omnisque generis certaminum, Hercules victor exstitit. 3. Tuma^{a.C.} Athenis perpetui Archontes esse desierunt, cum⁷⁵⁴ fuisset ultimus Alcmaeon: eo^{vi.3.}peruntque in denos Ol. annos creari; quae consuetudo in annos LXX^{vi.3} mansit: ac deinde annuis commissa est magistratibus respublica. Ex iis, qui denis annis praefuerunt, primus fuit Charops, ultimus Eryxias; ex annuis, primus Creon. 4. Sexta Olympiade, Ol. post duos et viginti annos, quam prima constitu^{vi.3.}ta fuerat, Romulus Martis filius, ultus iniurias^{a.C.} avi, Romam urbem Parilibus in Palatio condi⁷⁵⁴dit, a quo tempore ad vos Coss. anni sunt DCCLXXXIII. Id actum post Troiam captam annis CDXXXVII. 5. Id gessit Romulus, adiutus legionibus Latinis avi sui. Libenter enim his, qui ita prodiderunt, accesserim: cum aliter firmare urbem novam, tam vicinis Veientibus aliisque Etruscis ac Sabinis, cum imbelli et pastoralis manu vix potuerit; quamquam eam, asylo

8 VELLEII PATERCULI

facto inter duos lucos, auxit. 6. Hic centum homines electos, appellatosque Patres, instar habuit consilii publici. Hanc originem nomen Patriciorum habet. Raptus virginum Sabinarum ***

IX. *** quam timuerat hostis, expetit. *). Nam biennio adeo varia fortuna cum Consulibus conflixerat, ut plerumque superior foret magnamque partem Graeciae in societatem suam perduceret. 2. Quin Rhodii quoque, fidelissimi antea Romanis, tum dubia fide, speculati fortunam, prouiores regis partibus fuisse visisunt: et rex Eumenes**) in eo bello medius [fuit] animo, neque fratris imitiis, neque suae respondit consuetudini. 3. Tum Senatus populusque Romanus Aemilium Paullum, qui et praetor et consul triumphauerat, virum in tantum laudandum, in quantum intelligi virtus potest, consullem creauit; filium eius Paulli, qui ad Cannas, quam tergiversanter *** perniciosa reipublicae pugnam inierat, tam fortiter in ea mortem oblerat. 4. Is Persam, ingenti proelio apud urbem nomine Pydnam, in Macedonia fustum fu-

*) Ingens hic est lacuna Velleiani operis; desuntque omnes reges, omnesque consules atque res bellicae usque ad annum U. c. 582. sive ad tempora belli Macedonici secundi, quo Perses vel Perseus, ultimus Macedoniae rex, ab Aemilio Paulo Cos. victus est, et Macedonia provincia Romana facta. Principium capitis Lipsius ita suppleri posse existimauit: *Perseus populo Romano gravior, quam timuerat, hostis exstitit.* Ita enim legendum putat pro *expetit*. Krausius: *In Macedonia Perseus pacem, contra quam timuerat hostis, expetit.* Cf. Liv. XLII, 62. Eutrop. IV, 3. — Verba postrema superioris capitis: *Raptus virg. Sabinarum*, inscriptio potius videtur, in textum illata, quam oratio Velleii.

**) rex Pergami, cuius frater Attalus. Huius initia intellige primam operam Romanis bello Macedonico ab eo uatam.

***) i. e. inuitus. Liv. XXII, 42.

gatumque, castris exiit; delotisque eius copiis, destitutum omni spe coëgit e Macedonia profugere. Quam ille linquens, in insulam Samothraciam perfugit, templique se religioni supplicem credidit. Ad eum Cn. Octavius praetor, qui classi praeerat, pervenit, et ratione magis quam vi persuasit, ut se Romanorum fidei committeret. 5. Ita Paullus maximum nobilissimumque regem in triumpho duxit. Quo anno et Octavii praetoris navalis, et Anicii, regem Illyriorum Gentium ante currum agentis, triumphi fuere celebres. 6. Quam sit adsidua eminentis fortunae comae invidia altissimisque adhaereat, etiam hoc colligi potest, quod, cum Anicii Octaviique triumphum nemo interpellaret, fuere, qui Paulli impedire obniterentur: cuius tantum priores excessit, vel magnitudine regis Persei, vel specie simulacrorum, vel modo pecuniae, ut bis millies centies HS *) acriario contulerit, et omnium ante actorum comparisonem amplitudine vicerit.

X. Per idem tempus cum Antiochus Epiphanes, qui Athenis Olympieum **) inchoavit, tum U. c. Rex Syriae, Ptolemaeum puerum Alexandriae ob-586 sideret: missus est ad eum legatus M. Popilius, C. Laenas, qui iuberet incepto desistere. 2. Man-168 dataque exposuit: et regem, deliberaturum se dicentem, circumscripsit virgula, iussitque prius responsum reddere, quam egrederetur finito arenae circulo. Sic cogitationem regiam Romana disiecit constantia; obeditumque imperio. 3. Lucio autem Páullo, magnae victoriae compoti, qua-

*) h. e. 200,000,000 sextertios. Subintelligendum enim post centies: *millia* — Notá autem HS proprio significantur *duo et semis*, quae erat quarta pars denarii, qui habebat decem asses. Hinc sestertius, h. e. sesquiquartus dictus.

**) gr. *Ὀλυμπίον*, templum Iovis Olympii.

tuor filii fuere. Ex iis duos, natu maiores, unum P. Scipioni, P. Africani filio, nihil ex paterna maiestate praeter speciem nominis vigoremque eloquentiae retinenti, in adoptionem dederat, alterum Fabio Maximo: duos minores natu, praetextatos, quo tempore victoriam adeptus est, (domi) habuit. 4. Is cum in concione extra urbem, more maiorum, ante triumphi diem, ordinem actorum suorum commemoraret, Deos immortales precatus est, ut, si quis eorum invideret operibus ac fortunae quae, in ipsum potius saevirent, quam in rempublicam. 5. Quae vox, veluti oraculo emissa, magna parte eum spoliavit sanguinis sui. Nam alterum ex his, quos in familia retinuerat, liberis, paucos ante triumphum, alterum post pauciores amisit dies. 6. Aspera circa haec tempora censura Fulvii Flacci et Postumii Albini fuit.

U.c. Quippe Fulvii censoris frater, et quidem consors, 580 Cn. Fulvius, senatu motus est ab iis censoribus.

a.C. XI. Post victum captumque Persen, qui quadriennio post in libera custodia Albae decessit, Pseudophilippus, a mendacio simulatae originis appellatus, qui se Philippum, regiaeque stirpis ferebat, cum esset ultimae, armis occupata Macedonia, adsumtis regni insignibus, brevi temeritatis poenas dedit. 2. Quippe Q. Metellus prae-

U.c. tor, cui ex virtute Macedonici nomen inditum 506 erat, praeclara victoria ipsum gentemque superavit, et immani etiam Achaeos rebellare impientes fudit acie. 3. Hic est Metellus Macedonicus, qui porticus, quae fuere circumdatae duabus aedibus sine inscriptione positae,*) quae nunc Octaviae porticibus ambiuntur, fecerat: quique hanc turram statuarum equestrium, quae frontem ac-

*) Fuerunt Iovis et Iunonis templa. Plin. Hist. Nat. XXXVI, 4. Vitruv. III, 1. sine inscriptione, sc. nominis eius.

HISTOR. ROM. LIB. I. CAP. 11. 12. 11

dium spectant, hodieque maximum ornamentum eius loci, ex Macedonia detulit. 4. Cuius turmae hanc caussam referunt: Magnum Alexandrum impetrasse a Lysippo, singulari talium auctore operum, ut eorum equitum, qui ex ipsius turma apud Granicum flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum, faceret statuas, et ipsius quoque iis interponeret. 5. Hic idem, primus omnium Romae aedem ex marmore in iis ipsis monumentis molitus, vel magnificentiae vel luxuriae princeps fuit. 6. Vix ullius gentis, aetatis, ordinis hominem inveneris, cuius felicitatem fortunae Metelli compares. Nam praeter excellentes triumphos, honoresque amplissimos, et principale in republica fastigium, extentumque vitae spatium, et acres innocentesque pro republica cum inimicis contentiones, quatuor filios sustulit, omnes adultae aetatis vidit, omnes reliquit superstites et honoratissimos. 7. Mortui eius lectum pro rostris sustulerunt quatuor filii: unus consularis et censorius, alter consularis, tertius consul, quartus candidatus consulatus, quem honorem adeptus est. Hoc est nimirum magis, feliciter de vita migrare, quam mori.

XII. Universa deinde, ut praediximus *), instincta in bellum Achaia, cuius pars magna eisdem Metelli Macedonici virtute armisque fracta erat, maxime Corinthiis in arma, cum gravibus U. c. etiam in Romanos contumeliis, instigantibus, de 608 stinatus ei bello gerendo consul Mummius. 2. a. C. Et sub idem tempus, magis, quia volebant Romani, quicquid de Carthaginiensibus diceretur, credere, quam quia credenda adferébantur, statuit Senatus Carthaginem excidere. 3. Ita eodem tempore P. Scipio Aemilianus, vir avitis P.

*) cap. XI, §. 2.

Africani paternisque L. Paulli virtutibus simillimus, omnibus belli ac togae dotibus, ingenique ac studiorum eminentissimus seculi sui, qui nihil U.c. in vita nisi laudandum aut fecit aut dixit ac sen- 607 sit, quem, Paulo genitum, adoptatum a Scipione, a.C. Africani filio, diximus, aedilitatem petens consul 147 creatus est. 4. Bellum Carthagini, iam ante bien- nium a prioribus consulibus illatum, maiore vi intulit: cum ante in Hispania murali corona, in Africa obsidionali donatus esset; in Hispania ve- ro etiam ex provocatione, ipse modicus virum, immanis magnitudinis hostem interemisset. 5. Eamque urbem, magis invidia imperii, quam ul- lius eius temporis noxiae invisam Romano nomi- ni, funditus sustulit, fecitque suae virtutis mo- numentum, quod fuerat avi eius clementiae. Car- U.c. thago diruta est, cum stetisset annos DCLXXII, 608 abhinc annos CLXXVII, Ch. Cornelio Lentulo, a.C. L. Mummio consulibus. 6. Hunc finem habuit 146 Romani imperii Carthago aemula; cum qua bel- U.c. lare maiores nostri coepere Claudio et Fulvio 490 consulibus, ante annos CCXCVI, quam tu, M. a.C. Vinici, consulatum inires. Ita per annos CXX, 264 aut bellum inter eos populos, aut belli praepa- ratio, aut infida pax fuit. 7. Neque se Roma, iam terrarum orbe superato, securam speravit fore, si nomen usquam stantis maneret Carthaginis: adeo odium, certaminibus ortum, ultra metum durat, et ne in victis quidem deponitur: neque ante invisum esse desinit, quam esse desiit.

XIII. Ante triennium, quam Carthago delere- tur, M. Cato, perpetuus diruendae eius auctor, U.c. L. Censorino, M'. Manilio consulibus, mortem 605 obiit. Eodem anno, quo Carthago concidit, L. a.C. Mummius Corinthum, post annos DCCCCLII, 149 quam ab Alete, Hippotis filio, erat condita, fun-

HISTOR. ROM. LIB. I. CAP. 13. 14. 13

ditus eruit. 2. Uterque imperator, devictae a se gentis nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achaicus. Nec quisquam ex novis hominibus prior Mummiō cognōmen virtute partum vindicavit. 3. Diversi imperatoribus mores, diversa fuere studia. Quippe Scipio tam elegans liberalium studiorum, omnisque doctrinae et auctor et admirator fuit, ut Polybium Panaetiumque, praecellentes ingenio viros, domi militiaeque secum habuerit. Neque enim quisquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio disponxit, semperque aut belli aut pacis servit artibus: semper inter arma ac studia versatus, aut corpus periculis aut animum disciplinae exercuit. 4. Mummius tam rudis fuit, ut, capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas in Italiam portandas locaret, iuberet praedici conducentibus, si eas perdidissent, novas esse reddituros. 5. Non tamen, puto, dubites, Vinici, quin magis pro republica fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quam in tantum ea intelligi; et quin hac prudentia illa imprudentia decori publico fuerit convenientior.

XIV. Cum facilius cuiusque rei in unum contracta species, quam divisa temporibus, oculis animisque inhaereat: statui priorem huius voluminis posterioremque partem, non inutiles rerum notitiae in artum contractae, distinguere, atque huic loco inserere, quae quoque tempore, post Romam a Gallis captam, deducta sit colonia iussu Senatus. Nam militarium*) et caussae et auctores ex ipsarum praefulgent nomine. Huic rei per idem tempus civitatem propagatam, auctumque Ro-

*) sc. coloniarum, quales instituit Sulla, et post hunc Caesar et Augustus.

manum nomen communione iuris, haud intempe-
U.c. stive subtexturi videmur. 2. Post septem annos,
572 quam Galli Urbem ceperunt, Sutrium deducta
a.C. colonia est; et post annum Setia; novemque in-
382 teriectis annis Nepe: deinde, interpositis duobus
et triginta, Aricini in civitatem recepti. 3. Ab-
U.c. hinc annos autem CCCLXII, Sp. Postumio, Ve-
417 turio Calvino consulibus, Campanis data est civi-
a.C. tas, partique Samnitium, sine suffragio: et eodem
337 anno Cales deducta colonia. Interiecto deinde
triennio Fundani et Formiani in civitatem rece-
pti, eo ipso anno, quo Alexandria condita est. 4.
U.c. Insequentibusque consulibus, Sp. Postumio, Phi-
423 lone Publilio censoribus, Acerranis data civitas;
a.C. et post triennium Tarracina deducta colonia: in-
531 terpositoque quadriennio Luceria: ac deinde, in-
Ol. teriecto triennio, Suessa Aurunca: et Saticula
112 Interamnaque post biennium. Decem deinde hoc
2. munere anni vacaverunt. 5. Tunc Sora atque Al-
ba deductae coloniae, et Carseoli post biennium.
U.c. 6. At Quinto Fabio quintum, Decio Mure quartum
459 consulibus, quo anno Pyrrhus regnare coepit, Si-
a.C. nuessam Minturnasque missi coloni: post quadri-
295 ennium Venusiam: interiectoque biennio, M' Cu-
U.c. rio et Rufino Cornelio consulibus, Sabinis sine
464 suffragio data civitas. Id actum ante annos fer-
a.C. me CCCXX. 7. At Cosam et Paestum abhinc an-
290 nos ferme CCC, Fabio Dorsone et Claudio Canina
U.c. consulibus, interiecto quinquennio, Sempronio
481 Sopho et Appio Caeci filio consulibus, Ariminum
a.C. et Beneventum coloni missi; et suffragii ferendi
273 ius Sabinis datum. 8. At initio primi belli Puni-
ci Firmum et Castrum colonis occupata: et post
annum Aesernia: postque XVII annos Aesulum et
Alsium; Fregenaeque post biennium; proximo-
que anno, Torquato Sempronioque consulibus,

HISTOR. ROM. LIB. I. CAP. 14. 15. 15

Brundisium, et post triennium Spoletium, quo anno Floralium ludorum factum est initium. Post-U. e. que biennium ducta Valentia, et sub adventum 536 in Italiam Hannibalis, Cremona atque Placentia. a. C.

XV. Deinde, neque dum Hannibal in Italia moratur, neque proximis post excessum eius annis, vacavit Romanis colonias condere; cum esset in bello conquirendus potius miles, quam dimittendus, et post bellum vires refovendae magis, quam spargendae. 2. Ca. autem Manlio Vol-U. e. sone et M. Fulvio Nobiliore consulibus, Bononia 565 deducta colonia, abhinc annos ferme CCXVII; et, a. C. post quadriennium, Pisaurum ac Potentia; inter-189 iectoque triennio Aquileia et Gravisca, et post quadriennium Luca. 3. Eodem temporum tractu, quamquam apud quosdam ambigitur, Puteolos Saler-U. e. numque et Buxentum missi coloni: Auximum au-596 tem in Picenum, abhinc annos ferme CLXXXVII, a. C. ante triennium, quam Cassius censor a Lupercali, 58 in Palatium versus*) theatrum facere instituit. Cui id demoliendo eximia civitatis severitas et consul Scipio restitit. Quod ego inter claris-a. C. sima publicae voluntatis argumenta numerave-155 rim. 4. Cassio autem Longino et Sextio Calvino, U. e. qui Sallues apud Aquas, quae ab eo Sextiae ap-630 pellantur, devicit, consulibus, Fabrateria dedu-a. C. cta est, abhinc annos ferme CLVII. et post an-124 num, Scylacium, Minervium, Tarentum, Neptunia: Carthagoque in Africa, prima, ut praediximus,**) extra Italiam colonia condita est. 5. Dea. C. Dertona ambigitur. Narbo autem Martius in 118

*) Lupercal erat antrum Pani sacrum, ad m. Palatinum. Theatrum igitur illud pertinebat ab hoc antro ad ipsum montem. Cf. Val. Max. II. 4. 2.

**) Forsan in deperditis (Cap. IX. init.) de ea re locutus erat Velleius. Quamquam Ruhnkensius verba: ut pr. efficienda putat.

Gallia, Porcio Marcioque consulibus, abhinc annos circiter CLIII, deducta colonia est. Post U. c. tres et viginti annos in Bagiennis Eporedia, Mar-
654 rio sexies, Valerioque Flacco consulibus. Ne-
a. C. que facile memoriae mandaverim, quae, nisi mi-
100 litaris, post hoc tempus deducta sit.

XVI. Cum haec particula *) operis velut formam propositi excesserit, quamquam intelligo, mihi in hac tam praecipiti festinatione, quae me rotae pronive gurgitis ac verticis modo nusquam patitur consistere, paene magis necessaria praetereunda, quam supervacua amplectenda: nequeo tamen temperare mihi, quin rem saepe agitatam animo meo, neque ad liquidum ratione perductam, signem stilo. 2. Quis enim abunde *) mirari potest, quod eminentissima cuiusque professionis ingenia, in eandem formam, et in idem artati temporis congruerint spatium: et, quemadmodum clausa capso, aliove septo, diversi generis animalia, nihilo minus separata alienis, in unum quaeque corpus congregantur, ita cuiusque clari operis capacia ingenia in similitudine et temporum et profectuum semet ipsa ab aliis separaverint? 3. Una, neque multorum annorum spatium divisa, aetas, per divini spiritus viros, Aeschylum, Sophoclem, Euripidem, illustravit tragoedias: una priscam illam et veterem sub Cratino, Aristophane et Eupolide comoediam. At nova comica Menandrus, aequalesque eius aetatis magis quam operis, Philemon ac Diphilus, et inve-

*) quae continetur capp. XIV et XV.

*) Sensus: quis enim satis mirari potest, ingenia maxima maximoque varia intra breve tempus conjuncta vixisse, et diversa, sed tamen temporibus suis accommodata, studia exercuisse, sicuti animalia diversi generis, in idem conclave congregata, suam tamen retinent naturam.

HISTOR. ROM. LIB. I. CAP. 16. 17. 17

nere intra paucissimos annos, neque imitanda reliquere*). 4. Philosophorum quoque ingenia, Socratico ore defluentia, omnium, quos paullo ante enumeravimus, quanto post Platonis Aristotelisque mortem florere spatio? Quid ante Isocratem, quid post eius auditores, eorumque discipulos clarum in oratoribus fuit? adeo quidem artatum angustiis temporum, ut nemo memoria dignus alter ab altero videri nequiverint.***) Neque hoc in Graecis, quam in Romanis, evenit magis.

XVII. Nam, nisi aspera ac rudia repetas, et inventi laudanda nomine, ***) in Attio circaque eum Romana tragoedia est: dulcesque Latini leporis facetiae per Caecilium Terentiumque et Afranium suppari aetate nituerunt. 2. Historicos (ut et Livium quoque priorum aetati adstruas) praeter Catonem et quosdam veteres et obscuros, minus LXXX annis circumdatum aevum tulit: ut nec poetarum in antiquius citeriusve processit ubertas.†) 3. At oratio, ac vis forensis, perfectumque prosae eloquentiae decus, ut idem separetur Cato, (pace P. Crassi, Scipionisque, et Laelii, et Gracchorum, et Fannii, et Ser. Galbae dixerim) ita universa sub principe operis sui erupit Tullio, ut delectari ante eum paucissimis, mirari vero neminem possis, nisi aut ab illo visum, aut qui illum viderit. 4. Hoc idem evenis-

*) Nemo eorum opera imitatione assequi valuit.

**) h. e. quicumque eo tempore clari inter Athenienses fuere oratores, si ita brevi spatio vixerunt, ut quilibet eorum quemlibet ceterorum oculis videre, h. e. a facie nosse posset.

***) h. e. nisi velis Livium Andronicum, Enniumque et Naevium commemorare, qui non nisi ab inventione laudandi sunt, in dictione asperi et rudes.

†) Vult Velleius, ut videtur, eodem tempore, quo magni florere historici, maximos etiam poetas, (a Lucretio usque ad Manilium) floruisse, heroicis nimirum.

VELLEIUS.

B

se grammaticis, plasticis, pictoribus, sculptoribus, quisquis temporum institerit notis, reperiet, eminentia cuiusque operis artissimis temporum claustris circumdata. 5. Huius ergo recedentis*) in quoddam seculum ingeniorum similitudinis, congregantisque se et in studium par, et in emolumentum, causas cum semper requiro, numquam reperio, quas esse veras confidam, sed fortasse verisimiles: inter quas has maxime. 6. Alit aemulatio ingenia: et nunc invidia, nunc admiratione imitationem accendit: matureque, quod summo studio petatum est, adscendit in summum: difficilisque in perfecto mora est; naturaliterque, quod procedere non potest, recedit. 7. Et, ut primo ad consequendos, quos priores ducimus, accendimur, ita, ubi aut praeteriri, aut aequari eos posse desperavimus, studium cum spe nescit, et, quod adsequi non potest, sequi desinit, et, velut occupatam relinquens materiam, quaerit novam: praeteritoque eo, in quo eminere non possumus, aliquid, in quo nitamur, conquerimus: sequiturque, ut frequens ac mobilis transitis**) maximum perfecti operis impedimentum sit.

XVIII. Transit admiratio ab conditione temporum et ad urbium. Una urbs Attica pluribus annis eloquentia, quam universa Graecia, operibusque floruit: adeo ut corpora gentis illius separatasint***) in alias civitates, ingenia vero solis Atheniensium muris clausa existimes. 2. Neque ego hoc magis miratus sim, quam, neminem Argivum, Thebanum, Lacedaemonium oratorem,

*) h. e. contractae quasi.

**) ad aliam artem, in qua sese exerceant ingenia.

***) h. e. cives Attici ex patria sua emigraverint, artes tamen perpetuum Athenis habuerint domicilium.

aut dum vixit, auctoritate, aut post mortem memoria dignum existimatum. 3. Quae urbes, item ut aliae, talium studiorum fuere steriles, nisi Thebas unum os Pindari illuminaret. Nam Alcmana Lacones falso sibi vindicant.

C. VELLEII PATERCULI HISTORIAE ROMANAE

A D M. V I N I C I U M C O S.

LIBER II.

Potentiae Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriae posterior aperuit. Quippe remoto Carthaginis metu, sublataque imperii aemula, non gradu, sed praecipiti cursu, a virtute descitum, ad vitia transcursum; vetus disciplina deserta, nova inducta; in somnum a vigiliis, ab armis ad voluptates, a negotiis in otium conversa civitas. 2. Tum Scipio Nasica in Capitolio porticus, tum, quas praediximus, *) Metellus, tum in circo Cn. Octavius multo amoenissimam moliti sunt: publicamque magnificentiam secuta privata luxuria est. 3. Triste deinde, et contumeliosum bellum in Hispania, duce latronum Viriatho, secutum est: quod ita varia fortuna gestum^{a.C.} est, ut saepius Romanorum gereretur adversa.¹⁴⁸ Sed interemto Viriatho, fraude magis quam virtute Servillii Caepionis, Numantinum gravius exarsit: 4. Haec urbs numquam plura quam decem^{a.C.} millia propriae iuventutis armavit: sed, vel fero-¹⁴⁰

*) Cf. Lib. I, cap. XI, §. 3.

cia ingenii, vel inscitia nostrorum ducum, vel fortunae indulgentia, cum alios duces, tum Pompeium, magni nominis virum, ad turpissima deduxit foedera, (hic primus e Pompeiis Cos. fuit) nec minus turpia ac detestabilia Mancinum Hostilium consulem. 5. Sed Pompeium gratia U.c. impunitum habuit: Mancinum verecundia, quippe 617 non recusando, perduxit huc, ut per Fetiales n. a. C. dus, ac post tergum religatis manibus, dederetur 137 hostibus. Quem illi recipere se negaverunt, sicut quondam Caudini fecerunt, dicentes publicam violationem fidei non debere unius lui sanguine.

II. Immanem deditio Mancini civitatis movit dissensionem. Quippe Tib. Gracchus, Tib. Gracchi clarissimi atque eminentissimi viri filius, P. Africani ex filia nepos, quo quaestore et auctore id foedus ictum erat, 2. nunc graviter ferens aliquid a se factum infirmari, nunc similis vel iudicii vel poenae metuens discrimen, tribunus plebis creatus, (vir alioqui vita innocentissimus, ingenio florentissimus, proposito sanctissimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta et natura et industria mortalis conditio recipit) P. U.c. Mucio Scaevola, L. Calpurnio consulibus, abhinc 621 annos CLXII descivit a bonis, 3. pollicitusque a. C. toti Italiae civitatem, simul etiam promulgatis 133 agrariis legibus, omnibus statum concupiscentibus, *) summa imis miscuit, et in praeruptum atque anceps periculum adduxit rempublicam, Octavioque collegae, pro bono publico stanti, imperium abrogavit: triumviros agris dividendis coloniisque deducendis creavit se, socerumque su-

*) i. e. certam ac stabilem vitae conditionem, uti II, 72, 3, nullum habentibus statum, et II, 125, 1. II, 91, 2. Cf. Tac. Annal. II, 28, 5.

um consularem, Appium, et Gracchum fratrem, admodum iuvenem.

III. Tum P. Scipio Nasica, eius, qui optimus vir a senatu iudicatus erat, nepos, eius, qui censor porticus in Capitolio fecerat, filius, pronepos autem Cn. Scipionis, celeberrimi viri, P. Africani patruī, is privatusque et togatus, cum esset consobrinus Tib. Gracchi, patriam cognationi praeferens, et quidquid publice salutare non esset, privatim alienum existimans (ob eas virtutes primus omnium absens pontifex maximus factus est) circumdata laevo brachio togae lacinia, ex superiore parte Capitolii, summis gradibus insistens, hortatus est, qui salvam vellent rempublicam, se sequerentur. 2. Tum optimates, Senatus atque equestris ordinis pars melior et maior, et intacta perniciosi consiliis plebs, irruere in Gracchum, stantem in area *) cum catervis suis, et concientem paene totius Italiae frequentiam. Is fugiens, decurrensque clivo Capitolino, fragmine subsellii ictus, vitam, quam gloriosissime degere potuerat, immatura morte finivit. 3. Hoc initium in urbe Roma civilis sanguinis, gladio-rumque impunitatis fuit **). Inde ius vi obrutum, potentiorque habitus prior; discordiaeque civium, antea conditionibus sanari solitae, ferro diiudicatae; bellaque non causis inita, sed prout eorum merces fuit. Quod haud mirum est. 4. Non enim ibi consistunt exempla, unde coeperunt; sed, quamlibet in tenuem recepta tramitem, latissime evagandi sibi viam faciunt: et, ubi semel recto deerratum est, in praeceps pervenitur: nec quisquam sibi putat turpe, quod alii fuit fructuosum.

*) quae erat circa Capitolium.

**) contra cives strictorum.

IV. Interim dum haec in Italia geruntur, Aristonicus, qui, mortuo rege Attalo, a quo Asia populo Romano hereditate relicta erat, sicut relicta postea est a Nicomede Bithynia, mentitus regiae stirpis originem, armis eam occupaverat, a.C. is, victus a M. Perperna, ductusque in triumpho, 130 sed a Manio Aquilio, capite poenas dedit; cum a.C. initio belli Crassum Mucianum, virum iuris scientissimum, decedentem ex Asia proconsulem, interemisset. 2. Et P. Scipio Africanus Aemilianus, qui Carthaginem deleverat, post tot acceptas circa Numantiam clades, creatus iterum consul, 620 missusque in Hispaniam, fortunae virtuti- a.C. que, expertae in Africa, respondit in Hispania: 134 et intra annum ac tres menses, quam eo venerat, circumdatam operibus Numantiam, excisamque aequavit solo. 3. Nec quisquam ullius gentis hominum ante eum clariore urbium excidio nomen suum perpetuae commendavit memoriae. Quippe, excisa Carthagine ac Numantia, ab alterius nos metu, alterius vindicavit contumeliis. *) 4. Hic, eum interrogante tribuno Carbone, quid de Tib. Gracchi caede sentiret? respondit, si is occupandae reipublicae animum habuisset, iure caesum. Et, cum omnis conclo ad clamasset**): *Hostium, inquit, armatorum totiens clamore non territus, qui possum vestro moveri, quorum noverca est Italia?***)* 5. Reversus in urbem, U.C. intra breve tempus, Manio Aquilio, C. Sempronio 625 consulibus, abhinc annos CLVIII. post duos consulas, a.C. duosque triumphos, et bis excisos terro- 129 res reipublicae, mane in lectulo repertus est mortuus, ita ut quaedam elisarum faucium in cervice

*) Intellige clades ad Numantiam acceptas.

**) videlicet indignationem declarans.

***) qui non pro civibus vos geritis.

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 4. 5. 6. 23

reperirentur notae. 6. De tanti viri morte nulla habita est quaestio: eiusque corpus velato capite elatum est, cuius operâ super totum terrarum orbem Roma extulerat caput. Seu fatalem, ut plures, seu conflatam insidiis, ut aliqui prodidere memoriae, mortem obiit, vitam certe dignissimam egit, quae nullius ad id temporis, praeterquam avito, fulgore vinceretur. 7. Decessit anno ferme LIV. De quo si quis ambiget, recurrit ad priorem consulatum eius, in quem creatus est anno XXXVI: ita dubitare desinet.

V. Ante tempus excisae Numantiae praeclara U. c. in Hispania militia D. Bruti fuit: qui penetra- 616 tis omnibus Hispaniae gentibus, ingenti vi ho- a. C. minum, urbiumque potitus numero, aditis quae 137 vix audita erant, Gallaeci cognomen meruit. 2 Et ante eum paucis annis tam severum illius Q. Macedonici in his gentibus imperium U. c. fuit, ut, cum urbem Contrebiâ nomine in Ili- 612 spania oppugnaret, pulsas praecipiti loco quinque a. C. cohortes legionarias, eodem protinus subire iu- 142 beret: 3. facientibusque omnibus in procinctu testamenta, velut ad certam mortem eundum foret, non deterrita proposito perseverantia ducis, quem moriturum miserat, militem victorem recepit. Tantum effecit mixtus timori pudor, speque desperatione quaesita. 4. Hic virtute ac severitate facti, at Fabius Aemilianus, Paulli exemplo, disciplinae, in Hispania fuit clarissimus.

VI. Decem deinde interpositis annis, qui Tib. Gracchum, idem Caium, fratrem eius, occupavit furor, tam virtutibus eius omnibus, quam huic errori similem, ingenio etiam, eloquentiaque longe praestantiorem. 2. Qui cum summa quiete animi civitatis princeps esse posset, vel vindicandae fraternae mortis gratia, vel praemuniendae re-

regalis potentiae, eiusdem exempli tribunatum in-
 631 gressus, longe maiora et acriora repetens, dabat
 a. C. civitatem omnibus Italicis; extendebat eam pae-
 123 ne usque Alpes; 3. dividebat agros; vetabat quem-
 quam civem plus quingentis iugeribus habere
 (quod aliquando lege Licinia cautum erat); no-
 va constituere portoria; novis coloniis replebat
 provincias; iudicia a senatu transferebat ad equi-
 tes; frumentum plebi dare instituebat; nihil im-
 motum, nihil tranquillem, nihil quietum denique
 in eodem statu relinquebat: quin alterum etiam
 U. c. continuavit tribunatum. 4. Hunc L. Opimius
 633 consul, qui praetor Fregellas exciderat, perse-
 a. C. cutus armis, unaque Fulvium Flaccum, consu-
 121 larem ac triumphalem virum, aequae prava cu-
 pientem, quem C. Gracchus in locum Tiberii fra-
 tris Triumvirum nominaverat, [et] eum socium
 regalis adsumserat potentiae, morte adficit. 5.
 Id unum nefarie ab Opimio proditum, quod capi-
 tis, non dicam Gracchi, sed civis Romani pre-
 tium se daturum, idque auro repensurum propo-
 suit. 6. Flaccus in Aventino, armatos ad pu-
 gnantem, cum filio maiore iugulatus est. Grac-
 chus profugiens, cum iam comprehenderetur ab
 iis, quos Opimius miserat, cervicem Euporo ser-
 vo praebuit, qui non segnius se ipse interemit,
 quam domino succurrerat. Quo die singularis
 Pomponii equitis Romani in Gracchum fides fuit.
 Qui more Coclitis, sustentatis in ponte hostibus
 [eius], gladio se transfixit. 7. Ut Tib. Gracchi
 antea corpus, ita Caii, mira crudelitate victorum,
 in Tiberim deiectum est.

VII. Hunc Tib. Gracchi liberi, P. Scipionis
 Africani nepotes, viva adhuc matre Cornelia,
 Africani filia, vixi optimis ingeniis male usi, vi-
 tae mortisque habuere exitum. Qui si civilem

dignitatis concupissent modum; quidquid tumultuando adipisci gestierunt, quietis obtulisset respublica. 2. Huic atrocitati adiectum scelus unicum. Quippe iuvenis, specie excellens, necdum duodevicesimum transgressus annum, immunisque delictorum paternorum, Fulvii Flacci filius, quem pater legatum de conditionibus miserat, ab Opimio interemptus est. Quem cum haruspex Tuscus, amicus, flentem in vincula duci vidisset, *Quin tu hoc potius, inquit, facis?* protinusque, illiso capite in postem lapideum ianuae carceris, effusoque cerebro, expiravit. 3. Crudelesque mox quaestiones in amicos clientesque Gracchorum habitae sunt. Sed Opimium, virum alioqui sanctum et gravem, damnatum postea iudicio publico, memoria ipsius saevitiae nulla civilis persecuta est misericordia. 4. Eadem Rutillium Popilliumque, qui consules asperrime in Tib. Gracchi amicos saevierant, postea iudiciorum publicorum merito oppressit invidia. Rei tantae parum ad notitiam pertinens interponatur. 5. Hic est Opimius, a quo consule celeberrimum Opimiani vini nomen: quod iam nullum esse, spatio angorum colligi potest, cum ab eo sint ad te, M. Viniei, consulem anni CLl. 6. Factum Opimii, quod inimicitiarum quaesita erat ultio, minor secuta auctoritas: et visa ultio privato odio magis, quam publicae vindictae, data.

VIII. [Subinde, Porcio Marcioque consulibus, deducta colonia Narbo Martius.] *) Mandetur deinde memoriae severitas iudiciorum. Quippe C. Cato consularis, M. Catonis nepos, Africani sororis filius, repetundarum ex Macedonia damnatus est, cum lis eius HS. XVIII. millibus aestimaretur. *)

*) Translata haec huc videntur ex I, 15, 5.

**) h. e. non amplius 900 circiter imperialibus.

Adeo illi viri magis voluntatem peccandi in-
tuebantur, quam modum, factaque ad consilium
dirigebant, et quid, non in quantum, admis-
sum foret, aestimabant. 2. Circa eadem tem-
pora duo Metelli fratres uno die triumphave-
U.c.runt. Non minus clarum exemplum, et adhuc
641 unicum Fulvii Flacci, eius qui Capuam ceperat,
a.C.filiorum, sed alterius in adoptionem dati, in col-
113 legio consulatus*) fuit. Adoptivus in Acidini Man-
lii familiam datus. Nam censura Metellorum, pa-
truelium, non germanorum, fratrum fuit: quod
solis contigerat Scipionibus. 3. Tum Cimbri et
Teutoni transcendere Rhenum, multis mox no-
stris, suisque cladibus nobiles. Per eadem tempo-
U.c.ra clarus eius Minucii, qui porticus, quae hodie
646 quæ celebres sunt, molitus est, ex Scordiscis trium-
a.C.phus fuit.

108 IX. Eodem tractu temporum nituerunt ora-
tores Scipio Aemilianus, Laeliusque, Ser. Galba,
duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius, et ante
omnes L. Crassus et M. Antonius. Nec praeter-
eundus Metellus Numidicus, et Scaurus. 2. Quo-
rum aetati ingeniisque successere C. Caesar Stra-
bo, P. Sulpicius. Nam Q. Mucius iuris scientia,
quam proprie eloquentiae nomine, celebrior fuit.
3. Clara etiam per idem aevi spatium fuere inge-
nia, in togatis Afranii, in tragoediis Pacuvii at-
que Attii, usque in Graecorum ingeniorum com-
parationem evecta, magnumque inter hos ipsos
facientis operi suo locum (Ennii); adeo quidem,
ut in illis limae, in hoc paene plus videatur fuis-
se sanguinis.**)

4. Celebre et Lucilii nomen fuit,
qui sub P. Africano, Numantino bello eques mi-

*) In mpt. *Cos.* fuit; al. *consulum*.

**) h. e. poeticæ virtutis.

litaverat. Quo quidem tempore iuvenes adhuc Iugurtha ac Marius, sub eodem Africano militantes, in iisdem castris didicere, quae postea in contrariis facerent. 5. Historiarum auctor iam tum Sisenna erat iuvenis; sed opus belli civilis Sullanique post aliquot annos ab eo seniore editum est. 6. Vetustior Sisenna fuit Coelius: aequalis Sisennae Rutilius, Claudiusque Quadrigarius, et Valerius Antias. Sane non ignoremus, eadem aetate fuisse Pomponium *), sensibus celebrem, verbis rudem, et novitate inventi a se operis commendabilem.

X. Prosequamur notae severitatem censorum U. c. Cassii Longini Caepionisque, qui abhinc annos CLV 629 M. Lepidum Aemilium augurem, quod sex milia C. libris (HS.) aedes conduxisset, adesse iusserunt. 125 At nunc, si quis tanti habitet, vix ut senator agnosciatur. Adeo mature a rectis in prava, a pravis in vitia, a vitiis in praecipitia pervenitur. 2. Eodem tractu temporum et Domitii ex Arvernii, et 632 Fabii ex Allobrogibus victoria fuit nobilis. Fabii, Paulli nepoti, ex victoria cognomen Allobrogico inditum. 3. Notetur Domitiae familiae peculiaris quaedam, et ut clarissima, ita artata numero felicitas. Septem ante hunc, nobilissimae simplicitatis iuvenem, Cn. Domitium, fuere (singuli) singulis omnino parentibus geniti, sed omnes ad consulatum sacerdotiaque, ad triumphum autem paene omnes pervenerunt insignia.

XI. Bellum deinde Iugurthinum gestum est U. c. per Q. Metellum, nulli secundum seculi sui. Hu. 645 ius legatus fuit C. Marius, quem praediximus, na. a. C. tus agresti loco, hirtus atque horridus, vitaeque 109 sanctus, quantum bello optimus, tantum pace pes-

*) Bononiensem, clarum Atellanarum scriptorem.

simus, immodicus gloriae, [insatiabilis,]*) impotens, semperque inquietus. 2. Hic per publicanos, aliosque in Africa negotiantes, criminatus Metelli lentitudinem, trahentis iam in tertium annum bellum, et naturalem nobilitatis superbiam, morandique in imperiis cupiditatem, effecit, ut, cum, commeatu petito, Romam venisset, con-
 U.c. sul crearetur, bellicae paene patratum a Metello,
 647 qui bis Iugurtham acie fuderat, summa committ-
 a.C. teretur sibi. Metelli tamen et triumphus fuit
 107 clarissimus, et meritum virtute utique cognomen Numidici ei inditum. 3. Ut paullo ante Domitiae familiae, ita Caeciliae notanda claritudo est: quippe intra XII ferme annos huius temporis consules fuere Metelli, aut censores, aut triumpharunt amplius duodecies; ut appareat, quemadmodum urbium imperiorumque, ita gentium nunc florere fortunam, nunc senescere, nunc interire.

XII. At C. Marius L. Sullam iam tunc, ut praecaventibus fatiis, copulatum sibi quaestorem
 a.C. habuit, et per eum, missum ad regem Bocchum,
 106 Iugurtha rege, abhinc annos ferme CXXXVIII,
 a.C. potitus est. Designatusque iterum consul in ur-
 104 bem reversus, secundi consulatus initio Calendis Ianuariis eum in triumpho duxit. 2. Effusa, ut praediximus, immanis vis Germanarum gentium, quibus nomen Cimbris ac Teutonis erat, cum Caepionem Manliumque consules, et ante Carbonem Silanumque fudissent fugassentque in Gallias et exuissent exercitu, Scaurumque Aurelium consularem, et alios celeberrimi nominis viros trucidassent; populus Romanus non alium repellendis tantis hostibus magis idoneum imperatorem, quam Marium, est ratus. 3. Tum multipli-

*) v. *insatiabilis* Ruhnkenius quoque glossema esse putavit.

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 12. 13. 29

cati consulatus eius. Tertius in apparatu belli consumtus: quo anno Cn. Domitius Trib. pleb.^{a.C.} legem tulit, ut sacerdotes, quos antea collegae ¹⁰³ sufficiebant*), populus crearet. 4. Quarto, trans^{a.C.} Alpes circa Aquas Sextias cum Teutonis consli-¹⁰² xit; amplius CL millia hostium priore ac postero die ab eo trucidata; gensque excisa Teutonum. 5. Quinto, citra Alpes in campis, quibus nomen erat Raudiis, ipse consul, et proconsul Q. Luta^{U.C.} tius Catulus fortunatissimo decertavere proelio: 653 caesa aut capta amplius CC millia hominum. Haca^{a.C.} victoria videtur meruisse Marius, ne eius nati¹⁰¹ rempublicam poeniteret, ac bona malis repensas-^{se}. 6. Sextus consulatus veluti praemium ei me^{U.C.} ritorum datus. Non tamen huius consulatus frau-⁶⁵⁴ detur gloria, quo Servilii Glaucia, Saturninique^{c.C.} Apuleii furorem, continuatis honoribus rempu-¹⁰⁰ blicam lacerantium, et gladiis quoque et caede comitia discutientium, consul armis compescuit, hominesque exitiabiles in Hostilia curia morte multavit.

XIII. Deinde interiectis paucis annis tribuna^{U.C.} tum iniit M. Livius Drusus, vir nobilissimus, elo-⁶⁶³ quentissimus, sanctissimus, meliore in omnia in-^{a.C.} genio animoque, quam fortuna, usus. 2. Qui qⁱ. cum senatui priscum restituere cuperet decus, et iudicia ab equitibus ad eum transferre ordinem; (quippe eam potestatem nacti equites Gracchanis legibus, cum in multos clarissimos atque inno- centissimos viros saevissent, tum P. Rutilium, virum non seculi sui, sed omnis aevi optimum, interrogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu civitatis damnaverant) in iis ipsis, quae pro senatu moliebatur, senatum habuit adversa- rium, non intelligentem, si qua de plebis commo-

*) h.e. ipsi sacerdotes eligebant.

dis ab eo agerentur, veluti inescandae illicien-
daequae multitudinis causa fieri, ut minoribus per-
ceptis maiora permetteret. 3. Denique ea fortuna
Drusi fuit, ut malefacta collegarum, quam [eius]
optime ab ipso cogitata, senatus probaret magis;
et honorem, qui ab eo deferabatur, sperneret, in-
iurias, quae ab illis intendebantur, aequo animo
reciperet; et huius summae gloriae invideret, il-
lorum modicam ferret.

XIV. Tum conversus Drusi animus, quando
bene coepta male cedebant, ad dandam civitatem
Italiae. Quod cum moliens revertisset e foro, im-
mensa illa et incondita, quae eum semper comi-
tabatur, cinctus multitudine, in atrio domus suae
cultello percussus, qui adfixus lateri eius reli-
ctus est, intra paucas horas decessit. 2. Sed cum
ultimum redderet spiritum, intuens circumstap-
tium moerentiumque frequentiam, effudit vocem
convenientissimam conscientiae suae: *Ecquando-
ne*, inquit, *propinqui amicique, similem mei civem
habebit respublica?* 3. Hunc finem clarissimus iu-
venis vitae habuit. Cuius morum minime omitta-
tur argumentum. Cum aedificaret domum in Pa-
latio in eo loco, ubi [est, quae] quondam Ciceronis,
mox Censorini fuit, nunc Statilii Sisennae est; pro-
mitteretque ei architectus, ita se eam aedificatu-
rum, ut libera a conspectu, immunisque ab omnibus
arbitris esset [neque quisquam in eam despicere
posset]: *Tu vero*, inquit, *si quid in te artis est,
ita compone domum meam, ut, quidquid agam, ab
omnibus perspici possit.*

XV. [In legibus Gracchi inter perniciosissima
numeraverim, quod extra Italiam colonias po-
suit. Id maiores (cum viderent tanto potentio-
rem Tyro Carthaginem, Massiliam Phocaea, Sy-
racusas Corintho, Cyzicum ac Byzantium Mile-

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 15. 16. 31

to, genitali solo) diligenter vitaverant, ut cives Romanos ad censendum ex provinciis in Italiam revocaverint. Prima autem extra Italiam colonia Carthago condita est.)* 2. Mors Drusi iam pri-U.c. dem tumescens bellum excitavit Italicum. Quip-664 pe L. Caesare, P. Rutilio consulibus abhinc annos.C. CXX, universa Italia, cum id malum ab A- go sculanis ortum esset, (quippe Servilium praetorem, Fonteiumque legatum occiderant) ac deinde a Marsis exceptum, in omnes penetrasset regiones, arma adversus Romanos cepit. 3. Quorum ut fortuna atrox, ita causa fuit iustissima. Petebant enim eam civitatem, cuius imperium armis tuebantur: per omnes annos atque omnia bella duplici numero se militum equitumque fungi, neque in eius civitatis ius recipi, quae per eos in id ipsum pervenisset fastigium, ex quo homines eiusdem et gentis et sanguinis, ut externos alienosque, fastidire posset. 4. Id bellum amplius CCCmillia iuventutis Italicae abstulit. Clarissimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello, Cn. Pompeius, Cn. Pompeii Magni pater, C. Marius, [de quo praediximus,] L. Sulla anno ante praetura functus, Q. Metellus Numidici filius, qui meritum cognomen Pii consecutus erat. 5. Quippe expulsum civitate a L. Saturnino, tribuno plebis, quod solus in leges eius iurare noluerat, pietate sua auctoritate Senatus, consensu populi Romani restituit patrem. Nec triumphis honoribusque, quam aut causa exilii, aut exilio, aut reditu clarior fuit Numidicus.

XVI. Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces, Silo Popaedi, Herius Asinius, Insteius Cato, C. Pontidius, Telesinus Pontius, Marius E-

*) Aptius haec collocarentur in fine cap. 7. Quamquam multa declarant, omnem locum glossema esse.

gnatius, Papius Mutilus. 2. Neque ego verecundia, domesticici sanguinis gloriae quidquam, dum verum refero, subtraham. Quippe multum Minatii Magii, atavi mei, Aeculanensis, tribueundum est memoriae: qui, nepos Decii Magii, Campanorum principis, celeberrimi et fidelissimi viri, tantam hoc bello Romanis fidem praestitit, ut cum legione, quam ipse in Hirpinis conscripserat, Herculaneum simul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sulla oppugnaret, Compsamque occuparet. 3. Cuius de virtutibus cum alii, tum maxime dilucideque Q. Hortensius in Annalibus suis retulit. Huius [ille] pietati plenam populus Romanus gratiam reddidit, ipsum viritum civitate donando, duos filios eius creando praefores, cum seni adhuc crearentur. 4. Tam varia atque atrox fortuna Italici belli fuit, ut per biennium continuum duo Romani consules, Rutilius, ac deinde Cato Porcius, ab hostibus occiderentur, exercitus populi Romani multis in locis funderetur, utque ad saga iretur, diuque in eo habitu maneretur. Caput imperii sui Corfinium legerant, quod appellarunt Italicum. 5. Paullatim deinde recipiendo in civitatem, qui arma aut non ceperant, aut deposuerant maturius, vires refectae sunt: Pompeio Sullaque et Mario fluentem procumbentemque rem publicam populi Romani reconstituentibus.

XVII. Finito ex maxima parte, nisi qua Nolani belli*) manebant reliquiae, Italico bello (quod quidem Romani victis afflictisque ipsi exarmati, quam integri) integris universis civitatem dare maluerunt) consulatum inierunt Q. Pompeius, et 666 V. L. Cornelius Sulla, vir, qui neque ad finem victoriae satis laudari, neque post victoriam abun-

de vituperari potest. 2. Hic natus familia nobili, sextus a Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cum familiae eius claritudo intermissa esset, diu ita se gessit, ut nullam petendi consulatum cogitationem habere videretur. 3. Deinde post praeturam illustratus bello Italico, et ante in Gallia legatione sub Mario, qua eminentissimos duces hostium fuderat, ex successu animum sumit; petensque consulatum, paene omnium civium suffragiis factus est. Sed eum honorem undequinquagesimo aetatis suae anno adsecutus est.

XVIII. Per ea tempora Mithridates, Ponticus rex, vir neque silendus, neque dicendus sine cura, bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortuna, semper animo maximus, consiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal, 2. occupata Asia; necatisque in ea omnibus civibus Romanis, quos quidem eadem die atque hora, redditis civitatibus litteris, ingenti cum pollicitatione praemiorum, interimi iusserat, 3. (quo tempore neque fortitudine adversus Mithridatem, neque fide in Romanos quisquam Rhodiis par fuit. Horum fidem Mytilenaeorum perfidia illuminavit: qui M. Aquilium aliosque Mithridati vinctos tradiderunt; quibus libertas, in unius Theophanis*) gratiam, postea a Pompeio restituta est) cum terribilis Italiae quoque videretur imminere, forte obvenit Sullae Asia provincia. 4. Is, egressus urbe, cum circa Nolam moraretur (quippe ea urbs pertinacissimo arma retinebat, exercituque Romano obsidebatur, velut poeniteret eius fidei, quam omnium sanctissimam bello praestiterat Punico); 5. P. Sulpicius, trib. pleb. disertus, acer,

*) Mitylennaei, eorum Pompeii scriptoris. Cf. Cic. pro Arch. p. X. Tacit. A. VI, 18. Strabon. l. XIII. Plut. Pomp. 42.

opibus, gratia, amicitiiis, vigore ingenii atque animi celeberrimus, cum antea rectissima voluntate apud populum maximam quaesisset dignitatem, quasi pigeret eum virtutum suarum, et bene consultae ei male cederent, 6. subito pravus et praiceps, C. Mario, post LXX. annum, omnia imperia et omnes provincias concupiscenti (se) addixit, legemque ad populum tulit, qua Sullae imperium abrogaretur, C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum; aliasque leges perniciosas et exitiabiles, neque tolerandas liberae civitati, tulit. Quin etiam Q. Pompeii filium, eundemque Sullae generum, per emissarios factionis suae interfecit.

XIX. Tum Sulla contracto exercitu ad urbem rediit, eamque armis occupavit, XII. auctores novarum pessimarumque rerum, inter quos Marium cum filio et P. Sulpicio, urbe exturbavit ac lege lata exules fecit. Sulpicium etiam adsecuti equites, in Laurentinis paludibus iugulaverunt; caputque eius erectum et ostentatum pro rostris, velut omen imminentis proscriptionis fuit. 2. Marius post sextum consulatum annumque LXX, nudus ac limo obrutus, oculis tantummodo ac naribus eminentibus, extractus arundine, circa paludem Maricae, in quam se, fugiens consectantes Sullae equites, abdiderat, iniecto in collum loro, in carcerem Minturnensium iussu duumviri perductus est. 3. Ad quem interficiendum missus cum gladio servus publicus, natione Germanus, qui forte ab imperatore eo, bello Cimbrico captus erat, ut agnovit Marium, magno eiulatu, expromente indignationem casu tanti viri, abiecto gladio profugit e carcere. 4. Tum cives, ab hoste misereri paullo ante principis viri docti, instructum eum yiatico, collataque veste, in

navem imposuerunt. At ille, adsecutus circa insulam Aenariam filium, cursum in Africam direxit, inopemque vitam in tugurio roinarum Carthaginensium toleravit: cum Marius, adspiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter alteri possent esse solatio.

XX. Hoc primum anno, sanguine consulis Romani, militis imbutae manus sunt. Quippe Q. Pompelus, collega Sullae, ab exercitu Cn. Pompeii proconsulis, seditione, sed quam dux excitaverat, interfectus est. 2. Non erat Mario, Sulpicio Cinna temperator. Itaque, cum ita civitas Italiae data esset, ut in octo tribus contribuerentur novi cives; ne potentia eorum et multitudine veterum civium dignitatem frangeret, plusque possent recepti in beneficium, quam auctores beneficii; Cinna, in omnibus tribubus eos se distributurum, pollicitus est. 3. Quo nomine ingentem totius Italiae frequentiam in urbem acciverat. E qua pulsus collegae optimatumque viribus, cum in Campaniam tenderet, ex auctoritate senatus consulatus ei abrogatus est, suffectusque in eius locum L. Cornelius Merula, flamen Dialis. Haec iniuria homine, quam exemplo, dignior fuit. 4. Tum Cinna, corruptis primo centurionibus ac tribunis, mox etiam, spe largitionis, militibus, ab eo exercitu, qui circa Nolam erat, receptus est. Is cum universus in verba eius iurasset, retinens insignia consulatus, patriae bellum intulit, fretus ingenti numero novorum civium: e quorum delectu CCC amplius cohortes conscripserat, ac triginta legionum instar impleverat. 5. Opus erat partibus auctoritate, gratia: cuius augendae, C. Marium cum filio de exilio revocavit, quique cum iis pulsi erant.

XXI. Dum bellum autem infert patriae Cin-

na, Cn. Pompeius, Magni pater (cuius praeclara opera bello Marsico praecipue circa Picenum agrum, [ut praescripsimus,] usa erat respublica, quique Asculum ceperat, circa quam urbem, cum in multis aliis regionibus exercitus dispersi forent, V et LXX civium Romanorum, amplius LX millia Italicorum una die conflixerant) frustratus spe continuandi consulatus, ita se dubium mediumque partibus praestitit, ut omnia ex proprio usu ageret, temporibusque insidiari videretur, et huc atque illuc, unde spes maior affulsisset potentiae, se exercitumque deflecteret. 3. Sed ad ultimum magno atrocique proelio cum Cinna conflixit. Cuius commissi patratique sub ipsis moenibus oculisque urbis Romanae, pugnantibus spectantibusque quam fuerit eventus exitiabilis, vix verbis exprimi potest. 4. Post hoc, cum utrumque exercitum, velut parum bello exhaustum, laceraret pestilentia, Cn. Pompeius decessit. Cuius interitus voluptas, amissorum aut gladio aut morbo civium paene damno repensata est: populusque Romanus, quam vivo iracundiam debuerat, in corpus mortui contulit. 5. Seu duae, seu tres Pompeiorum fuere familiae, primus eius nominis, ante annos fere CLXVII. Q. Pompeius cum Cn. Servilio consul fuit. Cinna et Marius, haud incruentis utrimque certaminibus editis, urbem occupaverunt: sed prior ingressus Cinna, de recipiendo Mario legem tulit.

XXII. Mox C. Marius pestifero civibus suis reditu intravit moenia. Nihil illa victoria fuisset crudelius, nisi mox Sullana esset secuta. 2. Neque licentia gladiatorum in mediocreis saevitum, sed excelsissimi quoque atque eminentissimi civitatis viri variis suppliciorum generibus affecti. In iis consul Octavius, vir lenissimi animi, iussu

Cinnae interfectus est. Merula autem, qui se sub adventum Cinnae consulatu abdicaverat, incisis venis, superfusoque altaribus sanguine, quos saepe pro salute reipublicae flamen Dialis precatus erat deos, eos in execrationem Cinnae, partiumque [eius] tum precatus, optime de re publica meritum spiritum reddidit. 3. M. Antonius, princeps civitatis atque eloquentiae, gladiis militum, quos ipsos facundia sua moratus erat, iussu Marii Cinnaeque confossus est. 4. Q. Catulus, et aliarum virtutum et belli Cimbrici gloria, quae illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus, cum ad mortem conquireretur, conluisit se loco nuper calce arenaque perpolito, illatoque igni, qui vim odoris excitaret, simul exitiali hausto spiritu, simul incluso suo, mortem magis voto, quam arbitrio inimicorum obit. 5. Omnia erant praecipitia in republica; nec tamen adhuc quisquam inveniebatur, qui bona civis Romani aut donare auderet, aut petere sustineret. Postea id quoque accessit, ut saevitiae causam avaritia praeberet, et modus culpa ex pecuniae modo constitueretur; et qui fuisset locuples, fieret nocens, sui quisque periculi merces [foret]; nec quidquam videretur turpe, quod esset quaestuosum.

XXIII. Secundum deinde consulatum Cinna, U. c. et septimum Marius in priorum dedecus iniit. Cu. 668 ius initio morbo oppressus decessit, vir in bello. C. hostibus, in otio civibus infestissimus, quietisque 86 impatientissimus. 2. In huius locum suffectus Valerius Flaccus, turpissimae legis auctor, qua credituribus quadrantem *) solvi iusserat: cuius facti merita eum poena intra biennium consecuta est. 3. Dominante in Italia Cinna, maior pars

*) i. e. quartam sortis partem, ita ut tribus partibus creditores fraudarentur.

nobilitatis ad Sullam in Achaïam, ac deinde post in Asiam perfugit. Sulla interim cum Mithridatis praefectis, circa Athenas Boeotiamque [et Macedoniam] ita dimicavit, ut et Athenas reciperet, et plurimo circa multiplices Piraeëi portus munitiones labore expleto, amplius CC millia hostium interficeret, nec minus multa caperet. 4. Si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenae oppugnatae a Sulla sunt, imputat Atheniensibus, nimirum veri vetustatisque ignarus est. Adeo enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, ut semper et in omni re, quidquid sincera fide gereretur, id Romani, Atticâ fieri, praedicarent. 5. Ceterum tum oppressi Mithridatis armis homines miserrimae conditionis, cum ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis, et animos extra moenia, corpora, necessitati servientes, intra muros habebant. 6. Transgressus deinde in Asiam Sulla, parentem ad omnia supplicemque Mithridatem invenit. Quem multatum pecunia ac parte navium, Asia omnibusque aliis provinciis, quas armis occupaverat, decedere coëgit: captivos recepit; in perfugas noxiosque animadvertit: pater-nis, id est, Ponticis finibus contentum esse iussit.

U.c. XXIV. (At) C. Flavius Fimbria, qui praefectus 669 equitum ante adventum Sullae, Valerium Flac-

a. C. cum consularem virum interfecerat, exercituque 85 occupato Imperator appellatus, forti Mithridatem pepulerat proelio, sub adventum Sullae se ipse interemit, adulescens, quâe pessime ausus erat, fortiter exsecutus. 2. Eodem anno P. Laenas tribunus plebis Sex. Lucilium, qui [in] priore anno tribunus plebis fuerat, saxo Tarpeio deiecit: et cum collegae eius, quibus diem dixerat, metu ad Sullam profugissent, aqua ignique iis interdixit. 3. Tum Sulla, compositis transmarinis

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 24. 25. 30

rebus, cum ad eum, primum omnium Romanorum, legati Parthorum venissent, et in iis quidam magi ex notis corporis *) respondissent, coelestem eius vitam et memoriam futuram, reiectus in Italiam, haud plura quam XXX armatorum millia adversum CC amplius hostium exposuit Brundisii. 4. Vix quidquam in Sullae operibus clarius duxerim, quam quod, cum per triennium Cinnanae Marianaëque partes Italiam obsiderent, neque illaturum se bellum iis dissimulavit, nec, quod erat in manibus, omisit; existimavitque, ante frangendum hostem, quam ulciscendum civem; repulsoque externo metu, ubi, quod alienum esset, vicisset, superavit, quod erat domesticum. 5. Ante adventum L. Sullae Cinna seditione orta ab exercitu interemptus est, vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quam iracundia militum: de quo vere dici potest, ausum eum, quae nemo auderet bonus, perfecisse, quae a nullo nisi fortissimo perfici possent; et fuisse eum in consultando temerarium, in exsequendo virum. Carbo, nullo suffecto collega, solus toto anno consul fuit.

XXV. Putares, Sullam venisse in Italiam, non U. c. belli vindicem, sed pacis auctorem: tanta cum 670 quiete exercitum per Calabriam Apuliamque cum a. C. singulari cura frugum, agrorum, hominum, urbium, perduxit in Campaniam; tentavitque iustis legibus et aequis conditionibus bellum componere. Sed iis, quibus et (res) pessima et immodica cupiditas erat; non poterat pax placere. 2. Crescebat interim in dies Sullae exercitus, confluentibus ad eum optimo quoque et sanissimo U. c. Felici deinde circa Capuam eventu Scipionem 671 Norbanumque consules superat: quorum Norba- a. C.

*) h. e. ex corporis forma.

nus, acie victus; Scipio, ab exercitu suo desertus ac proditus, inviolatus a Sulla dimissus est. 3. Adeo enim Sulla dissimilis fuit bellator ac victor, ut, dum vincit, *** ac iustissimo lenior*); post victoriam audito fuerit crudelior. Nam et consulem**), ut praediximus, exarmatum, Q. Sertorium, proh quanti mox belli facem! et multos alios, potitus eorum, dimisit incolumeis: credo, ut in eodem homine duplicis ac diversissimi animi conspiceretur exemplum. Post victoriam, qua descendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, gratae Dianae, cuius numini regio illa sacrata est, solvit; aquas salubritate mendingue corporibus nobiles, et agros omnes addixit deae. Huius gratae religionis memoriam et inscriptio templi adfixa posti hodieque, et tabula testatur aerea intra aedem.

U.c. XXVI. Deinde consules Carbo III., et C. Ma-
672 rius, (C. Marii) septies consulis filius, annos na-
a.C. tus XXVI., vir animi magis, quam aevi paterni,
82 multa fortiterque molitus, neque usquam infe-
rior nomine consul. Is, apud Sacriportum pul-
sus a Sulla acie, Praeneste, quod ante, natura
munitum, praesidiis firmaverat, se exercitumque
contulit. 2. Et ne quid usquam malis publicis
deesset, in qua civitate semper virtutibus certa-
tum erat, certabatur sceleribus; optimusque sibi
videbatur, qui fuerat pessimus. Quippe dum ad
Sacriportum dimicatur, Damasippus praetor Do-
mitium, *** Scaevolam Mucium,***) pontificem

*) Cod. mpt. habuit: *vincit ac iust.* Rhenanus correxit: *vincit, mitissimo ac iustissimo l.* — Interim *vincere* est *vi-*
etoriam quaerere.

**) Scipionem.

***) Mpt. habuit: *Domitium Scaevolam etiam* pontif.
m., quod Ruhnkenius correxit, scribens *Sc. Mutium*, et sta-
tuens post *Domitium* excidisse *Consularem*.

maximum, et divini humanique juris auctorem celeberrimum, et C. Carbonem praetorium, consulis fratrem, et Antistium aedilitium, velut faventes Sullae partibus, in curia Hostilia trucidavit. 3. Non perdat nobilissimi facti gloriam Calpurnia, Bestiae filia, uxor Antistii: quae iugulato, ut praediximus, viro, gladio se ipsa transfixit. Quantum huius gloriae famaеque accessit! Nunc virtus geminet, patria latet. *)

XXVII. At Pontius Telesinus, dux Samnitium, vir animi bellicae fortissimus, penitusque Romano nomini infestissimus, contractis circiter XL millibus fortissimae pertinacissimaeque in retinendis armis iuventutis, Carbone ac Mario consulibus, abhinc annos CXI, Kalendis Novembribus ita ad portam Collinam cum Sulla dimicavit, ut ad summum discrimen et eum et rempublicam perduceret. 2. Quae non minus periculum adiit, Hannibalis intra tertium milliarium castra conspicata, quam eo die, quo circumvolans ordines exercitus sui Telesinus, dictitansque adesse Romanis ultimum diem, vociferabatur eruendam delendamque urbem, adiiciens, numquam defuturos raptores Italicae libertatis lupos, nisi silva, in quam refugere solerent, esset excisa. 3. Post primam demum horam noctis et Romana acies respiravit, et hostium cessit. Telesinus postera die semianimis repertus est, victoris magis quam morientis vultum praeferens; cuius abscisum caput ferri gestarique circa Praeneste Sulla iussit. 4. Tum demum, desperatis rebus suis, C. Marius

*) Verba: *Quantum* — *latet* corrupta esse, nemo non videt. Sensus facilius colligitur: Quantum sibi hoc facto Calpurnia peperit gloriam! adeo ut ipsius (Calpurniae) virtus nunc unicuique nota illustrisque sit, quum patria, h. e. patris eius fama lateat.

adolescens per cuniculos, qui miro opere fabricati in diversas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, quum foramine e terra emerisset, a dispositis in id ipsum interemtus est. 5. Sunt, qui sua manu; sunt, qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Telesini, una obsessio et erumpente, occubuisse prodiderint. Utrumque cecidit, hodieque tanta patris imagine non obscuratur eius memoria. De quo iuvene quid existimaverit Sulla, in promptu est. Occiso enim demum eo, Felicis nomen adsumsit: quod quidem usurpasset iustissime, si eundem et vincendi et vivendi finem habuisset. 6. Oppugnationi autem Praenestis ac Marii praefuerat Ofella Lucretius; qui cum ante Marianarum fuisset partium praetor, ad Sullam transfugerat. Felicitatem diei, quo Samnitium Telesinique pulsus est exercitus, Sulla perpetua ludorum circensium honoravit memoria, qui sub eius nomine [Sullanæ victoriae] celebrantur.

XXVIII. Paulo ante quam Sulla ad Sacripotum dimicaret, magnificis praeliis partium eius viri hostium exercitum fuderant, duo Servillii apud Clusium, Metellus Pius apud Faventiam, M. Lucullus circa Fidentiam. 2. Videbantur finita belli civilis mala, cum Sullae crudelitate aucta sunt. Quippe dictator creatus (cuius honoris usurpatio per annos CXX intermissa: nam proximus post annum, quam Hannibal Italia excesserat: uti appareat, populum Romanum usum dictatoris haud ita in metu desiderasse, ut in otio timuisse potestatem), imperio, quo priores ad vindicandam maximis periculis rempublicam usi erant, eo in immodicam crudelitatis licentiam usus est. 3. Primus ille, (et utinam ultimus!) exemplum proscriptionis invenit, ut, in qua civi-

tate petulantis convicii iudicium histrioni exacto redditur, in ea iugulati civis Romani constitueretur auctoramentum*); plurimumque haberet, qui plurimos interemisset; neque occisi hostis, quam civis, uberius foret praemium; fieretque quisque merces mortis suae. 4. Nec tamen in eos, qui contra arma tulerant, sed in multos insontes saevitum. Adiectum etiam, ut bona proscriptorum venirent, exclusique paternis opibus liberi etiam petendorum honorum iure prohiberentur, simulque, quod indignissimum est, senatorum filii et onera ordinis sustinerent et iura perderent.

XXIX. Sub adventum in Italiam L. Sullae Cn. Pompeius, eius Cn. Pompeii filius, quem magnificentissimas res in consulatu gessisse bello Mar-sico praediximus, XXIII annos natus, abhinc annos CXIII, privatis ut opibus, ita consiliis, magna ausus, magnificeque conata exsecutus, ad vindicandam restituendamque dignitatem patriae, firmum ex agro Piceno, qui totus paternis [eius] clientelis refertus erat, contraxit exercitum. 2. Cuius viri magnitudo multorum voluminum instar exigit: sed operis modus paucis eum narrari iubet. Fuit hic genitus matre Lucilia, stirpis senatoriae, forma excellens, non ea, qua flos commendatur aetatis, sed ea dignitate et constantia, quae in illam conveniens amplitudinem fortunamque eius, ad ultimum vitae comitata est diem: 3. innocentia**) eximius, sanctitate prae-

*) h. e. praemium. Sensus autem totius: ut in eadem civitate, in qua histrioni licitum est, eum iudicio persequi, qui petulanti convicio eum in theatro exegisset, (explosisset), civium iugulandorum praemia proponerentur. — Histriones enim non erant cives Romani, praeter Atellanarum actores. V. Liv. VII, 2.

**) i. e. iustitia, animo incorrupto. Innocens enim, qui non corrumpitur donis ad ius fraudandum.

cipuus, eloquentia medius; potentiae, quae honoris causa ad eum deferretur, non ut ab eo occuparetur, cupidissimus; dux belli peritissimus; civis in toga, nisi ubi vereretur, ne quem haberet parem, modestissimus; amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, in reconcilianda gratia fidelissimus, in accipienda satisfactione facillimus; potentia sua numquam, aut raro, ad impotentiam usus; paene omnium vitlorum expers, nisi numeraretur inter maxima, in civitate libera, dominaque gentium, indignari, quum omnes cives iure haberet pares, quemquam aequalem dignitate conspicere. 5. Hic a toga virili adsuetus commilitio prudentissimi ducis, parentis sui, bonum et capax recta discendi ingenium singulari rerum militarium prudentia coluerat, ut a Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompeius timeretur validius.

XXX. Tum M. Perperna praetorius, *) e proscriptis, gentis clarioris, quam animi, Sertorium inter coenam Oscae interemit, Romanisque certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem pessimo auctoravit facinore.

2. Metellus et Pompeius ex Hispaniis triumphaverunt: sed Pompeius hoc quoque triumpho, adhuc eques Romanus, ante diem, quam consulatum iniret, curru urbem invectus est. Quem virum, quis non miretur, per tot extraordinaria imperia in summum fastigium evectum, iniquo tulisse animo, C. Caesaris in altero consulatu petendo Senatum populumque Romanum rationem habere. Adeo familiare est hominibus, omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere; et invidi

*) Ab initio huius capitis lacunam suspicatur Krausius, in qua narratum fuerit bellum Sertorianum; licet in codice nullum vestigium lacunae comparuerit.

am rerum non ad causam, sed ad voluntatem personasque dirigere. 4. Hoc consulatu Pompeius tribunitiâ potestatem restituit, cuius Sulla^{U.c.} imaginem sine re reliquerat. 5. Dum Sertoria-⁶⁸⁴ num bellum in Hispania geritur, LXIV fugitivi e^{a.C.} ludo gladiatorio Capua profugientes, duce Spar-⁷⁰ tacco, raptis ex ea urbe gladiis, primo Vesuvium montem petiere; mox crescente in dies multitudi- ne, gravibus variisque cladibus affecere Italiam. 6. Quorum numerus in tantum adolevit, ut, qua ultimo dimicavere acie, XC millia hominum se Romano exercitui opposuerint. Huius patrati gloria penes M. Crassum fuit, mox Romani nominis principem.

XXXI. Converterat Cn. Pompeii persona totum in se terrarum orbem, et per omnia homine maior existimabatur. Qui cum consul perquam laudabiliter iurasset, se in nullam provinciam ex eo magistratu iturum, idque servasset; post biennium A. Gabinius tribunus legem tulit, ut, cum^{U.c.} belli more, non latrociniorum, orbem classibus,⁶⁸⁷ iam non furtivis expeditionibus, piratae terre-^{a.C.} rent, quasdamque etiam Italiae urbes diripuis-⁶⁷ sent, Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur; essetque ei imperium aequum in omnibus provinciis cum proconsulibus, usque ad quinquagesimum milliarium a mari. 3. Quo senatusconsulto paene totius terrarum orbis imperium uni viro deferabatur. Sed tamen idem hoc ante biennium in M. Antonio praetore decretum erat. 4. Sed interdum persona, ut exemplo nocet, ita invidiam augeat, aut levat. Id in Antonio homines aequo animo passi erant. Raro enim invidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur. Contra in iis homines extraordinaria reformidant, qui ea suo arbitrio aut deposituri aut retenturi

videntur, et modum in voluntate habent. Dissuadebant optimates; sed consilia impetu *) victa sunt.

XXXII. Digna est memoria Q. Catuli cum auctoritas, tum verecundia: qui cum, dissuadens legem, in concione dixisset, esse quidem praeclarum virum Cn. Pompeium, sed nimium iam liberae reipublicae, neque omnia in uno reponenda: adiecissetque: Si quid huic acciderit, quem in eius locum substituitis? succlamavit universa concio, Te, Q. Catule. Tum ille, victus consensu omnium et tam honorifico civitatis testimonio, e concione discessit. 2. Hic hominis verecundiam, populi iustitiam mirari libet: huius, quod non ultra contendit, plebis, quod dissuadentem et adversarium voluntatis suae vero testimonio fraudare noluit. 3. Per idem tempus U. C. Cotta iudicandi munus, quod C. Gracchus ere-
684 ptum senatui ad equites, Sulla ab illis ad senatum
a. C. transtulerant, aequaliter inter utrumque ordi-
70 nem partitus est. Et Otho Roscius lege sua equitibus in theatro loca restituit. 4. At Cn. Pompeius, multis et praeclaris viris in id bellum adsumtis, descriptoque in omnes recessus maris praesidio navium, brevi, inexsuperabili manu, terrarum orbem liberavit, praedonesque per multa ** a**) multis locis victos, circa Ciliciam classe adgressus fudit ac fugavit. 5. Et quo maturius bellum tam late diffusum conficeret, reliquias eorum contractas, in urbibus, remotoque mari loco, in certa sede constituit. Sunt, qui hoc car-

*) i. e. tumultu et clamoribus.

**) Codex habuit: *per multa a multis locis*. Editor Baisli. bene dedit: *per multa proelia multis locis*. Bipont. maria. Ceterum lacunae vestigium in codice fuisse certum est.

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 32. 33. 47

pant. Sed quamquam in auctore satis rationis est, tamen ratio quemlibet magnum auctorem faceret. Data enim facultate sine rapto vivendi, rapinis arcuit.

XXXIII. Cum esset in fine bellum Mithridaticum, [cum] et L. Lucullus, qui ante septem annos ex consulatu sortitus Asiam, Mithridati oppositus erat, magnasque ac memorabiles res ibi gesserat, Mithridatem saepe multis locis fuderat, egregia Cyzicum liberarat victoria, Tigranem, regum maximum, in Armenia vicerat, ultimamque bello manum paene magis noluerat imponere, quam non potuerat, qui alioqui per omnia laudabilis, et bello paene invictus, pecuniae expugnabatur cupidine, idem bellum adhuc administraret; Manilius tribunus plebis, semper U. c. venalis, et alienae minister potentiae, legem tu- 688 lit, ut bellum Mithridaticum per Cn. Pompeium a. C. administraretur. 2. Accepta ea, magnisque cer- 66 tatum inter imperatores iurgiis: cum Pompeius Luculle infamiam pecuniae, Lucullus Pompeio interminatam cupiditatem obiiceret imperii, neuterque [ab eo, quod arguebatur,] mentitus argui posset. 3. Nam neque Pompeius, ut primum ad rem publicam adgressus est, quemquam (aequo) animo parem tulit: et in quibus rebus primus esse debebat, solus esse cupiebat. Neque eo viro quisquam aut alia omnia minus, aut gloriam magis concupiit. In appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundissimus: [ut] qui eos, ut libentissime iniret, ita finiret aequo animo; et quod cupisset, arbitrio suo sumeret, alieno deponeret. 4. Et Lucullus, summus alioqui vir, profusae huius in aedificiis convictibusque et apparatibus luxuriae primus auctor fuit. Quem ob iniectas moles mari, et receptum suffossis monti-

bus in terras mare, haud infacete Magnus Pompeius Xerxen togatum vocare assueverat.

U.c. XXXIV. Per id tempus a Q. Metello Creta 687 insula in populi Romani potestatem redacta est.

a.C. Quae, ducibus Panare et Lasthene, XXIV. mil-

67 libus iuvenum coactis, velocitate pernicibus, armorum laborumque patientissimis, sagittarum usu celeberrimis, per triennium Romanos exerci-

U.c. tus fatigaverat. 2. Ne ab huius quidem usura

692 gloriae temperavit animum Cn. Pompeius, quin

a.C. victoriae partem conaretur vindicare. Sed et

62 Luculli et Metelli triumphum cum ipsorum sin-

gularis virtus, tum etiam invidia Pompeii apud

optimum quemque fecit favorabilem. 3. Per

haec tempora M. Cicero, qui omnia incrementa

sua sibi debuit, vir novitatis nobilissimae, et, ut

vita clarus, ita ingenio maximus, qui effecit, ne,

U.c. quorum arma viceramus,*) eorum ingenio vince-

691 remur, consul; Sergii Catilinae, Lentulique, et

a.C. Cethegi, et aliorum utriusque ordinis virorum

63 coniurationem singulari virtute, constantia, vigi-

lia, curaque aperuit. 4. Catilina metu consularis

imperii urbe pulsus est: Lentulus, consularis et

praetor iterum, Cethegusque, et alii clari nomi-

nis viri, auctore senatu, iussu consulis in carcere

necati sunt.

XXXV. Ille Senatus dies, [quo haec acta sunt,]**) virtutem M. Catonis, iam multis in rebus

conspiciam atque praenitentem, altissime illu-

minavit. 2. Hic genitus proavo M. Catone, prin-

cipe illo familiae Porciae, homo Virtuti simillimus,

et per omnia ingenio Diis, quam hominibus,

*) videlicet Graecorum, quos et oratoria arte et philosophia imitatus est Cicero.

**) Vv. quo haec acta sunt, glossema esse suspicatus est Ruhnkenius.

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 35. 36. 49

propior: qui numquam recte fecit, ut facere videretur, sed quia aliter facere non poterat; cuique id solum visum est rationem habere, quod haberet iustitiam; omnibus humanis vitiis immunis, semper fortunam in sua potestate habuit. 3. Hic tribunus plebis designatus, et adhuc admodum adulescens, cum alii suaderent, ut per municipia Lentulus coniuratusque custodiretur, paene inter ultimos interrogatus sententiam, tanta vi animi atque ingenii inductus est in coniurationem, et ardore oris orationem omnium lenitatem suadentium, societate consilii suspectam fecit *); 4. sic impendentia ex ruinis incendiisque Urbis et commutatione status publici pericula exposuit; ita consulis virtutem amplificavit: ut universus senatus in eius sententiam transiret, animadvertendumque in eos, quos praediximus, censeret; maiorque pars ordinis eius Ciceronem prosequeretur domum. 5. At Catilina non segnius conata obiit, quam sceleris conandi consilia inierat. Quippe fortissime dimicans, quem spiritum supplicio debuerat, praelio reddidit.

XXXVI. Consulatus Ciceronis non mediocre U. c. adiecit decus natus eo anno divus Augustus, ab-692 hinc annos LXXXII, omnibus omnium gen- a. C. tium viris magnitudine sua inducturus caliginem. 2. Iam paene supervacaneum videri potest, eminentium ingeniorum notare tempora.***) Quis enim ignorat, diremtos gradibus aetatis floruisse hoc tempore Ciceronem, Hortensium; anteaque * * * Crassum, ***) Cottam, Sulpicium; moxque

*) h. e. effecit, ut, qui lenitatem suaderent, suspecti haberentur clandestinae cum Catilina societatis. Abl. pro gen.

**) non opus est, eminentia ingenia, quae per haec tempora floruerant, sigillatim enumerare.

*** Edit. princ. habet: *saneque Crassum. al. senemque.*

Brutum, Calidum, Coelium, Calvum, et proximum Ciceroni Caesarem; eorumque velut alumnos Corvinum ac Pollionem Asinium aemulumque Thucydidis Sallustium: auctoresque carminum Varronem ac Lucretium, neque ullo in suscepti operis [sui] forma minorem Catullum.*) 3. Paene stulta est inhaerentium oculis ingeniorum enumeratio: inter quae maxime nostri aevi eminent princeps carminum Virgilius, Rabiriusque, et consecutus Sallustium Livius, Tibullusque et Naso, perfectissimi in forma operis sui. Nam vivorum ut magna admiratio, ita censura difficilis est.

XXXVII. Dum haec in Urbe Italiaque geruntur, Cn. Pompeius memorabile adversus Mithridatem, qui post Luculli profectionem magnas novi exercitus vires reparaverat, bellum gessit. 2. At rex fusus fugatusque et omnibus exutus copiis, Armeniam Tigranemque socium petit, regem eius temporis, nisi qua Luculli armis erat infractus, potentissimum. 3. Simul itaque duos persecutus Pompeius, intravit Armeniam. Prior filius Tigranis, sed discors patri, pervenit ad Pompeium; mox ipse supplex et praesens se regnumque ditioni eius permisit, 4. praefatus, neminem alium, neque Romanum neque ullius gentis virum futurum fuisse, cuius se

Bipont. *anteque*. Paene autem nullum dubium est, post *anteque* excidisse *Antonium*, qui ubique fere una cum Crasso commemoratur.

*) Ed. pr. in *suspecti operis sui carmine*, unde Marklandus fecit: *in suscepti op. s. forma*, probatum Ruhnkenio. Sed *carmen* idem est quod oratio seu contextus. Respicere autem videtur auctor non ad omnia omnino Catulli carmina, sed eiusmodi, quale est epithalamium Pelei et Thetidis, in antiq. edd. Argonautica inscriptum. Nam et Varronis Argonautica erant.

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 37. 38. 51

potestati commissurus foret, quam Cn. Pompeium: proinde omnem sibi, vel adversam, vel secundam, cuius auctor ille esset, fortunam tolerabilem futuram. Non esse turpe ab eo vinci, quem vincere esset nefas: neque ei inhonestum aliquem submitti, quem fortuna super omneis extulisset. 5. Servatus regi honos imperii, sed multato ingenti pecunia: quae omnis, sicuti Pompeio moris erat, redacta ad quaestorem, ac publicis descripta litteris. *) Syria, aliaeque, quas occupaverat, provinciae ereptae; et aliae restitutae populo Romano, aliae tum primum in eius potestatem redactae, ut Syria, quae tum primum facta est stipendiaria. Finis imperii regii terminatus Armenia.

XXXVIII. Haud absurdum videtur propositi operis regulae, paucis percurrere, quae cuiusque ductu gens ac natio redacta in formulam provinciae, stipendiaria facta sit. Id notabimus, ut facilius, quam partibus, simul universa conspici possint. 2. Primus in Siciliam traiecit exercitum^{a.C.} consul Claudius, et provinciam eam post annos²⁶⁴ ferme LII, captis Syracusis, fecit Marcellus^{a.C.} Claudius. Primus (in) Africam Regulus, nono²¹² ferme anno primi Punici belli. Sed post CX^{a.C.} annos P. Scipio Aemilianus, eruta Carthagine, ab¹⁴⁶ hinc annos CLXXV Africam in formulam redegit provinciae. Sardinia inter primum et secundum bellum Punicum, ductu T. Manlii consulis^{a.C.} certum recepit imperii iugum. 3. Immane bellie civitatis argumentum, quod semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio consule, tertium Augusto principe, [certae pacis argumentum] Ianus

*) Mpt. habuit: *redacta in quaestoris potestatem, a. p. d. l.* pro qua Ruhnenius solemnem in hac re formam restituit. *Publ. descr. litt. h. e.* in tabulas publicas relata.

Geminus clausus dedit. 4. In Hispanias primi
 a.C. omnia duxere exercitus Cn. et P. Scipiones, ini-
 218 tio secundi belli Punici, abhinc annos CCL. In-
 de varie possessa, et saepe amissa partibus, uni-
 versa ductu Augusti facta stipendiaria est. 5.
 a.C. Macedoniam Paullus, Mummius Achaïam, Ful-
 190 vius Nobilior subegit Aetoliam: Asiam L. Sci-
 pio, Africani frater, eripuit Antiocho: sed benefi-
 cio Senatus populi que Romani mox ab Attalis
 a.C. possessam regibus, M. Perperna, capto Aristoni-
 57 co, fecit tributariam. 6. Cypri devictae nulli
 assignanda gloria est. Quippe Senatus consule-
 to, ministerio Catonis, regis morte, *) quam ille
 conscientia acciverat, facta provincia est. Cre-
 ta Metelli ductu longissimae libertatis fine mul-
 tata est. Syria Pontusque Ca. Pompeii virtutis
 monumenta sunt.

U.c. XXXIX. Gallias, primum Domitio Fabioque,
 632 nepoti Paulli, qui Allobrogicus vocatus est, in-
 a.C. tratas cum exercitu, [magna mox clade nostra]
 121 saepe et adfectavimus et omisimus. **) Sed ful-
 U.c. gentissimum C. Caesaris opus in iis conspicitur:
 706 quippe eius ductu auspiciisque infractae, [paene]
 a.C. idem, quod totus terrarum orbis, ignavum confe-
 51 runt stipendium. 2. Stipendiaria ab eodem facta
 Numidia. Ciliciam perdomuit Isauricus, ***) et
 post bellum Antiochinum Vulso Manlius Gallo-
 U.c. graeciam. Bithynia, ut praediximus, testamento
 680 Nicomedis relicta hereditaria. Divus Augustus,
 praeter Hispanias, aliasque gentes, quarum titulis
 forum eius praenitet, [paene idem, ****) facta Ae-

*) Ptolemaei. Cf. II, 45, 4.

**) saepe Romani aggressi sunt eas occupare, sed eam
 cogitationem saepius abiecerunt. — Vûlg. l. amissimus.

***) Servilius Vatia.

****) paene idem ex §. 1. huc delata videntur. — Suppl.
 tantum, ut saepius. II, 72, 2. 109, 2. 120, 3.

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 39. 40. 53

gypto stipendiaria, quantum pater eius Gallia, U. c. in aerarium reditus contulit. 3. At Ti. Caesar, quam 724 certam Hispanis parendi confessionem extorse- a. C. rat parens, Illyriis Delmatisque extorsit. Rae- 30 tiam autem et Vindelicos ac Noricos, Pannoni- amque et Scordiscos, novas imperio nostro sub- iunxit provincias. Ut has armis, ita auctoritate Cappadociam populo Romano fecit stipendia- riam. Sed revertamur ad ordinem.

XL. Secuta deinde Cn. Pompeii militia, glo- T. c. riae laborisne maioris, incertum est. *) Pene- 690 tratae cum victoria Media, Albania, Iberia; dein- a. C. de flexum agmen ad eas nationes, quae dextra 64 atque intima Ponti incolunt, Colchos, Henio- chosque et Achaeos. Et oppressus, auspiciis Pom- peii, insidiis filii Pharnacis, Mithridates, ulti- mus omnium iuris sui regum, praeter Parthicos. 2. Tum victor omnium, quas adierat, gentium Pompeius, suoque et civium voto maior, **) et per omnia fortunam hominis egressus, revertit in Italiam. Cuius reditum favorabilem opinio fece- U. c. rat. Quippe plerique non sine exercitu ventu- 692 rum in Urbem, adfirmabant, et libertati publi- a. C. cae statuturum arbitrio suum modum. 3. Quo ma- 62 gis hoc homines timuerant, eo gratior civilis tanti imperatoris reditus fuit. Omni quippe Brundisii dimisso exercitu, nihil praeter nomen imperatoris retinens, cum privato comitatu, quem semper illum sectari moris fuit, in Urbem rediit: magnificentissimumque de tot regibus per biduum egit triumphum; longeque maiorem U. c. omni ante se illata pecunia in aerarium, [prae- 693 a. C.

*) Quae post haec secutae sunt res gestae Pompeii, incer- 61 tum est, plusne gloriae, an plus laboris habuerint.

**) maior factus, quam vel ipse vel cives sperare po- tuerant.

U.c.terquam a Paulo,]*) ex manubiis intulit. 4. Ab-
 691 sente Cn. Pompeio, T. Ampius et T. Labienus
 a.C.tribuni plebis legem tulerunt, ut is ludis Circen-
 63 sibus corona laurea, et omni cultu triumphan-
 tium uteretur, scenicis autem praetexta, corona-
 que laurea. Id ille non plus quam semel, (et hoc
 sane nimium fuit,) usurpare sustinuit. Huius
 viri fastigium tantis auctibus fortuna extulit, ut
 primum ex Africa, iterum ex Europa, tertio ex
 Asia triumpharet; et, quot partes terrarum orbis
 sunt, totidem faceret monumenta victoriae suae.
 5. Nunquam eminentia invidia carent. Itaque et
 Lucullus, memor tamen acceptae iniuriae,**) et
 Metellus Creticus, non iniuste querens (quippe
 ornamentum triumphi eius captivos duces Pom-
 peius subduxerat), et cum iis pars optimatum
 refragabatur, ne aut promissa civitatibus a Pom-
 peio, aut bene meritis praemia, ad arbitrium eius
 U.c.persolverentur.

695 XLI. Secutus deinde est consulatus C. Cae-
 a.C.saris, qui scribenti manum iniicit,***) et quam-
 59 libet festinantem in se morari cogit. Hic nobi-
 lissima Iuliorum genitus familia, et, quod inter
 omneis constat, antiquissima, ab Anchise ac Ve-
 nere deducens genus, forma omnium civium ex-
 cellentissimus, vigore animi acerrimus, munifi-
 centia effusissimus, animo super humanam et
 naturam et fidem evectus, magnitudine cogita-
 tionum, celeritate bellandi, patientia periculo-
 rum, Magno illi Alexandro, sed sobrio, neque
 iracundo, simillimus, 2. qui denique semper et
 somno et cibo in vitam, non in voluptatem, ute-

*) Altero tanto vicit illata a Pompeio eam, quae a Paulo:
 unde merito uncis inclusa pr. a P.

**) Cf. II, 33, 1. — *Metellus Cret.* cf. II, 34, 1. — *capti-
 vos d. sc. Cretensium, Paaren et Lasthenem.* Cf. II, 34, 1.

***) i. e. vetat eum properare.

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 41. 42. 55

retur; cum fuisset C. Mario sanguine coniunctissimus, atque idem Cinnae gener, cuius filiam ut repudiaret, nullo metu compelli potuit, (cum M. Piso consularis Anniam, quae Cinnae uxor fuerat, in Sullae dimisisset gratiam), habuissetque fere XVIII annos eo tempore, quo Sulla rerum potitus est: magis ministris Sullae adiutoribusque partium, quam ipso, *) conquirentibus eum ad necem, mutata veste, dissimilemque fortunae suae, indutus habitum, nocte Urbe elapsus est. 3. 67a Idem postea admodum iuvenis, cum a piratis. C. captus esset, ita se per omne spatium, quo [ab 82 his] retentus est apud eos, gessit, ut pariter his terrori venerationique esset, neque unquam aut nocte aut die (cur enim, quod vel maximum est, si narrari verbis speciosis non potest, **) omittatur?) aut excalcearetur aut discingeretur; in hoc scilicet, ne, si quando aliquid ex solite variaret, suspectus his, qui oculis tantummodo eum custodiebant, foret. ***)

XLII. Longum est narrare, quid et quoties ausus sit, *** quanto opere conata eius, qui obtinebat Asiam, magistratus populi Romani metu suo destituerit. †) Illud referatur documentum tanti mox evasuri viri. 2. Quae nox eam diem secuta est, qua publica civitatum pecunia redemptus est, (ita tamen, ut cogeret, ante obsides a piratis civitatibus dari) contracta classe et pri-

*) sc. Sulla conquirente.

**) etsi non potest eleganter verbis declarari.

***) Statim ab initio omisit morem discalceandi se; ne, cum eo opus foret omisso propter fugam, suspectus fieret piratis.

†) Locus est mendosus. Ed. pr. *motu suo destituere*, nullo lacunae signo. Eius referendum ad Caesarem; qui obt. As. intellige Iunium proconsulem, (de quo v. §. 3 et 4.) qui vocatur in sqq. magistratus P. R. — *metu suo*, quia metuebat Caesaris futuram magnitudinem.

vata et tumultuaria, invectus in eum locum, in quo ipsi praedones erant, partem classis fugavit, partem mersit, aliquot naves multosque mortales cepit: 3. laetusque nocturnae expeditionis, triumpho ad suos reversus est: mandatisque custodiæ, quos ceperat, in Bithyniam perrexit ad proconsulem Iunium, [cum idem enim Asiam eam quam obtinebat] *) petens; ut auctor fieret sumendi de captivis supplicii. 4. Quod cum ille se facturum negasset, venditurumque captivos dixisset (quippe sequebatur invidia inertiam:**) incredibili celeritate revector ad mare, priusquam de ea re ulli proconsulis redderentur epistolæ, omnes, quos ceperat, suffixit cruci.

XLIII. Idem mox ad sacerdotium ineundum (quippe absens pontifex factus erat in Cottæ consularis locum, cum, pæne puer a Mario Cinnæque flamen Dialis creatus, victoria Sullæ, qui omnia ab illis acta fecerat irrita, amisisset id sacerdotium) festinans in Italiam, ne conspiceretur 676 a praedonibus, omnia tunc obtinentibus maria, et a.C. merito iam infestis sibi, quatuor. scalmorum na- 78 vem una cum duobus amicis decemque servis ingressus, effusissimum Adriatici maris traiecit sinum. 2. Quo quidem in cursu conspectis, ut putabat, piratarum navibus, cum exuisset vestem, alligassetque pugionem ad femur, alterutri se fortunæ parans, mox intellexit frustratum esse visum suum, arborumque ex longinquo ordinem antennarum praeuisse imaginem. 3. Reliqua eius acta in Urbe, nobilissimaque Dolabelæ accusatio, et maior civitatis in eo favor, quam reis praestari solet; contentionesque civiles cum Q. Catulo, atque aliis eminentissimis vi-

*) Locus desperatus.

**) h. e. Iunius, quia iners erat, ideo et invidiosus.

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 43. 44. 57

ris, celeberrimae; et ante praeturam victus maximi pontificatus petitione Q. Catulus, omnium confessione senatus princeps; 4. et restituta inaedilitate, adversante quidem nobilitate, monumenta C. Marii; simulque revocati ad ius dignitatis proscriptorum liberi; et praetura, quaesturaque mirabili virtute atque industria oblita in Hispania, (cum esset quaestor sub Vetere Antistio, avo huius Veteris, consularis atque pontificis, duorum consularium et sacerdotum patris, viri in tantum boni, in quantum humana simplicitas *) intelligi potest); quo notiora sunt, minus egent stilo.

XLIV. Hoc igitur consule, inter eum et Cn. Pompeium et M. Crassum inita potentiae societas, quae Urbi orbique terrarum, nec minus diversa quoque tempore ipsis exitiabilis fuit. 2. Hoc consilium sequendi Pompeius causam habuerat, ut tandem acta in transmarinis provinciis, quibus, ut praediximus, multi obtrecebant, per Caesarem confirmarentur censulem: Caesar autem, quod animadvertibat, se cedendo Pompeii gloriae aucturum suam, et invidia communis potentiae in illum relegata, confirmaturum vires suas: Crassus, ut, quem principatum solus assequi non poterat, auctoritate Pompeii, viribus teneret Caesaris. 3. Affinitas etiam inter Caesarem Pompeiumque contracta nuptiis. Quippe filiam C. Caesaris Cn. Magnus duxit uxorem. 4. In hoc consulatu Caesar legem tulit, ut ager Campanus plebei divideretur, suasore legis Pompeio. Ita circiter XX. millia civium eo deducta, et ius civitatis restitutum post annos circiter CLII. quam bello Punico ab Romanis Capua in

*) candor, probitas. Cf. II, 10, 3. 125, 5. 72, 3. 129, 1. 116, 4.

formam praefecturae redacta erat. 5. Bibulus collega Caesaris, cum actiones eius magis vellet impedire, quam posset, maiore parte anni domi se tenuit. Quo facto, dum augere vult invidiam collegae, auxit potentiam. Tum Caesari decretae in quinquennium Galliae.

XLV. Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, disertus, audax, qui neque dicendi, neque faciendi ullum, nisi quem vellet, nosset modum, malorum propositorum executor acerrimus, infamis etiam sororis stupro, et actus incesti reus ob initum inter religiosissima populi Romani sacra adulterium; cum graves inimicitias cum M. Cicerone exerceret, (quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?) et a patribus ad plebem transisset, legem in tribunatu tulit: Qui ci-
 696 vem Romanum indemnatum interemisset, ei aqua
 a.C. et igni interdiceretur. 2. Cuius verbis, etsi non
 58 nominabatur Cicero, tamen solus petebatur. Ita vir optime meritis de re publica conservatae patriae pretium calamitatem exsilii tulit. Non caruerunt suspicione oppressi Ciceronis Caesar et Pompeius. Hoc sibi contraxisse videbatur Cicero, quod inter XX viros dividendo agro Campano esse noluisse. 3. Idem intra biennium sera
 U.C. 697 Cn. Pompeii cura, verum, ut coepit, intenta, votisque Italiae ac decretis senatus, virtute atque
 a.C. 57 actione Annii Milonis tribuni plebis dignitati patriaeque restitutus est. Neque post Numidici *) exilium aut reditum, quisquam aut expulsus invidiosius, aut receptus est laetius. Cuius domus, quam infeste a Clodio disiecta erat, tam speciosa a senatu restituta est. 4. Idem P. Clodius [in senatu] sub honorificentissimo ministerii titulo, M. Catonem a republica relegavit. Quippe le-

*) Cf. II, 15, 6.

gem tulit, ut is quaestor cum iure praetorio, adiecto etiam quaestore, mitteretur in insulam Cyprum, ad spoliandum regno Ptolemaeum, omnibus morum vitiis eam contumellam meritum. 5. Sed ille, sub adventum Catonis, vitae suae vim intulit: unde pecuniam longe sperata maiorem Cato Romam retulit. Cuius integritatem laudari, nefas est: insolentia paene argui potest, quod, una cum consulibus ac senatu effusa civitate obviam, cum per Tiberini subiret navibus, non ante iis *) egressus est, quam ad eum locum pervenit, ubi erat exponenda pecunia.

XLVI. Cum deinde immanes res, vix multis voluminibus explicandas, C. Caesar in Gallia ageret; nec contentus plurimis ac felicissimis victoriis, innumerabilibusque caesis ac captis hostium millibus, etiam in Britanniam traiecisset exercitum, alterum paene imperio nostro ac suo quaerens orbem: invictum par consulum, Cn. U. Pompeius et M. Crassus, alterum iniere consulum; qui neque petitus honeste ab his, neque a C. probabiliter gestus est. 2. Caesari lege, quam Pompeius ad populum tulit, prorogatae in idem spatium temporis provinciae: Crasso, bellum Parthicum in animo molienti, Syria decreta. Qui vir, cetera sanctissimus, immunisque voluptatibus, neque in pecunia, neque in gloria concupiscenda aut modum norat, aut capiebat terminum. 3. Hunc proficiscentem in Syriam diris cum omnibus, tribuni plebis frustra retinere conati. Quorum execrationes**) si in ipsum tantummodo valuissent, utile imperatoris damnum, salvo exercitu, fuisset reipublicae. 4. Trans-

*) sc. obviam. Cod. mpt. habuit is.

**) Non parentibus enim imprecabantur, ut in ipsorum capita omnia cederent.

gressum Euphraten Crassam, potentemque Seleuciam, circumfusus immanibus copiis equitum, rex Orodes una cum parte maiore Romani exercitus interemit. Reliquias legionum C. Cassius, atrocissimi mox auctor facinoris, tum quaestor, conservavit; Syriamque adeo in populi Romani potestate retinuit, ut transgressos in eam Parthos, felici rerum eventu, fugaret ac funderet.

XLVII. Per haec insequentiaque et quae praediximus tempora, amplius CCCC millia hostium a C. Caesare caesa sunt, plura capta. Pugnatum saepe directa acie, saepe [in] agminibus, saepe eruptionibus: his penetrata Britannia. Novem denique aestatibus, vix ulla non iustitiam U.c. mus triumphus emeritus. Circa Alesiam vero 702 tantae res gestae, quantas audere vix hominis, a.C. perficere, paene nullius, nisi dei, fuerit. 2. Septimo ferme anno Caesar morabatur in Galliis, cum medium iam ex invidia potentiae male concordi- U.c. haerentis inter Cn. Pompeium et C. Caesarem 700 concordiae pignus, Iulia, uxor Magni, decessit; a.C. atque omnia inter destinatos tanto discrimini 54 duces dirimente fortuna, filius quoque parvus Pompeii, Iulia natus, intra breve spatium obiit. 3. Tum in gladios caedesque civium furente ambitu, cuius neque finis reperiebatur nec modus, ter- U.c. tius consulatus soli Cn. Pompeio, etiam adversus 702 tantum antea dignitati eius iudicio, delatus est. a.C. Cuius ille honoris gloria veluti reconciliatis sibi 52 optimatibus, maxime a C. Caesare alienatus est. Sed eius consulatus omnem vim in coercionem ambitus exercuit. 4. Quo tempore P. Clodius a Milone, candidato consulatus, exemplo inutili, facto salutare reipublicae, circa Bovillas, contracta ex occurso rixa, iugulatus est. Milonem reum non magis invidia facti, quam Pompeii

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 47. 48. 61

damnavit voluntas. 5. Quem quidem M. Cato palam lata absolvit sententia. Quam si maturius tulisset, non defuissent, qui sequerentur exemplum, probarentque eum civem occisum, quo nemo perniciosior reipublicae, neque bonis inimicior vixerat.

XLVIII. Intra breve deinde spatium belli ci-U.c. vilis exarserunt initia: cum iustissimus quisque 704 et a Caesare et a Pompeio vellet dimitti exerci-a.C. tus. Quippe Pompeius in secundo consulatu Hi- 50 spanias sibi decerni voluerat, easque per triennium absens ipse ac praesidens Urbi, per Afranium et Petreium, consularem, ac praetorium, legatos suos, administrabat; et iis, qui a Caesare dimittendos exercitus contendebant, adsentabatur; iis, qui [dimittendos] ab ipso quoque, adversabatur. 2. Qui si ante biennium, quam ad arma itum est, perfectis muneribus theatri et aliorum operum, quae ei circumdedit, gravissima tentatus valetudinis decessisset in Campania (quo quidem tempore universa Italia vota pro salute eius, primo omnium civium, suscepit); defuisset fortunae destruendi eius locus, et, quam apud superos habuerat magnitudinem, illibatam detulisset ad inferos. 3. Bello autem civili, et tot, quae deinde per continuos XX annos consecuta sunt, malis, non alius maiorem flagrantiorumque, quam C. Curio tribunus plebis, subiecit facem, vir nobilibus, eloquens, audax, suae alienaeque et fortunae et pudicitiae prodigus, homo ingeniosissime nequam, et facundus malo publico; cuius [animo] cupiditatibus vel libidinibus neque opes ullae, neque voluptates sufficere possent. 4. Hic primo pro Pompeii partibus, id est, ut tunc habebatur, pro republica, mox simulatione contra Pompeium et Caesarem, sed animo pro Caesare stetit.

Id gratis, an accepto centies HS fecerit, ut accipimus, in medio relinquemus. 5. Ad ultimum saluberrimas et coalescentes conditiones pacis, quas et Caesar iustissimo animo postulabat, et Pompeius aequo recipiebat, discussit ac rupit; unice cavente Cicerone concordiae publicae. Harum praeteritarumque rerum ordo cum iustis *) aliorum voluminibus promatur, tam, uti spero, nostris explicabitur. **)

XLIX. Nunc proposito operi sua forma redatur; si prius gratulatus ero Q. Catulo, duobus Lucullis, Mételloque et Hortensio: qui cum sine invidia in republica floruiissent, eminuissentque sine periculo; quieta, aut certe non praecipitata, fatali ***) ante initium bellorum civilium morte functi sunt. 2. Lentulo et Marcello Coss. post U. urbem conditam annis DCCIII, et (ante) LXXVIII, 705 quam tu, M. Vinici, consulatum inires, bellum a. c. civile exarsit. 3. Alterius ducis causa melior vi-
49 debatur: alterius erat firmior. Hic omnia speciosa: illic valentia. Pompeium senatus auctoritas: Caesarem militum armavit fiducia. Consules senatusque causae, non Pompeio, summam imperii detulerunt. 4. Nihil relictum a Caesare, quod servandae pacis causa tentari posset: nihil receptum a Pompeianis: cum alter consul iusto esset ferocior, Lentulus vero salva republica salvus esse non posset; M. autem Cato moriendum ante, quam ullam conditionem civis accipiendam reipublicae contenderet; vir antiquus et gravis Pompeii parteis laudaret magis, prudens sequeretur Caesaris, et illa gloriosa, haec terribiliora duceret. 5. Ut deinde, spretis omnibus, quae Cae-

*) i. e. sat amplis.

**) separatim de his rebus conscribendis.

***) h. e. naturali.

sar postulaverat, tantummodo contentus cum una legione titulum retinere provinciae, privatus in urbem veniret, et se in petitione consulatus suffragiis populi Romani committeret, decrevere: ratus bellandum Caesar, cum exercitu Rubiconem transiit. Ca. Pompeius consulesque et maior pars senatus, relicta urbe, ac deinde Italia, transmisere Dyrrhachium.

L. At Caesar, Domitio legionibusque Corfinii, quae una cum eo fuerant, potitus, duce aliisque, qui voluerant abire ad Pompeium, sine dilatione dimissis, persecutus Brundisium, ita ut apparet, malle, integris rebus et conditionibus, finire bellum, quam opprimere fugientes, cum transgressos reperisset consules, in Urbem revertit: 2. redditaque ratione consiliorum suorum in Senatu et in concione, ac miserrimae necessitudinis, cum alienis armis ad arma compulsus esset, Hispanias petere decrevit. 3. Festinationem itineris eius aliquamdiu morata Massilia est, fide melior, quam consilio prudentior, intempestive principium armorum arbitria captans, quibus si se debent interponere, qui non parentem coercere possunt. 4. Exercitus deinde, qui sub Afranio consulari ac Petreio praetorio fuerat, ipsius adventus vigore ac fulgore occupatus, se Caesari tradidit. Uterque legatorum, et quisquis cuiusque ordinis sequi eos voluerat, remissi ad Pompeium.

LL. Proximo anno, cum Dyrrhachium ac vici-U. ca. ei urbi regio castris Pompeii teneretur, (qui 706 accitis ex omnibus transmarinis provinciis legio-a. C. nibus, equitum ac peditum auxiliis, regumque et 48 tetrarcharum simulque dynastarum copiis, immanem exercitum confecerat, et mare praesi-

diis classium, ut rebatur, sepperat, quo minus Caesar legiones posset transmittere) 2. sua et celeritate et fortuna C. Caesar usus, nihil in mora habuit, quo minus eo, cum vellet, ipse *) exercitusque classibus perveniret; et primo paene castris Pompeii sua iungeret, mox etiam obsidione munimentisque eum complecteretur. Sed inopia obsidentibus, quam obsessis, erat gravior. 3. Tum Balbus Cornelius, excedente humanam fidem temeritate, ingressus castra hostium, saepiusque cum Lentulo collocutus consul, dubitante, quanti se venderet, illis incrementis fecit viam, quibus non Hispaniensis natus, sed Hispanus in triumphum et pontificatum adsurgeret, fieretque ex privato consul. Variatum deinde proelii, sed uno longe magis Pompeianis prospero, quo graviter impulsus sunt Caesaris milites.

LII. Tum Caesar cum exercitu fatalem victoriae suae Thessaliam petiit. 2. Pompeius, longe diversa aliis suadentibus, (quorum plerique hortabantur, ut in Italiam transmitteret: neque Hercules quidquam partibus illis salubrius fuit: alii, ut bellum traheret, quod dignatione partium **) in dies ipsis magis prosperum fieret) usus impetu suo, hostem secutus est. 3. Aciem Pharsalicam, et illum cruentissimum Romano nomini diem, tantumque utriusque exercitus profusum sanguinis, et collisa inter se duo reipublicae capita, effossumque alterum Romani imperii lumen, tot talesque Pompeianarum partium caesos viros, non recipit enarranda hic scripturae modus. 4. Illud notandum est: ut primum C. Caesar in-

*) Rahnkenius existimavit ante ipse excidisse, et quoniam vellet, Nam ed. pr. habet: et cum v.

**) quum boni cives a Pompeio starent, pessimus quisque cum Caesare esset.

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 52. 53. 65

clinatam vidit Pompeianorum aciem, neque prius neque antiquius quidquam habuit, quam (ut) in omneis partes * * * [ut militari et verbo et consuetudine utar] dimitteret. *) 4. Proh Dii immortales, quod huius voluntatis erga Brutum suae postea vir tam mitis pretium tulit! Nihil illa victoria mirabilius, magnificentius, clarius fuit; quando neminem, nisi acie consumptum, civem patria desideravit: sed munus misericordiae corruptit pertinacia, cum libentius vitam victoriam daret, quam victi acciperent.

LIII. Pompeius profugiens cum duobus Lentulis consularibus, Sextoque filio, et Favonio praetorio, quos comites ei fortuna aggregaverat, aliis, ut Parthos, aliis, ut Africam peteret, in qua fidelissimum partium suarum haberet regem Iubam, suadentibus, Aegyptum petere proposuit, memor beneficiorum, quae in patrem eius Ptolemaei, qui tum, puero quam iuveni propior, regnabat Alexandriae, contulerat. 2. Sed quis in adversis beneficiorum servat memoriam? aut quis ullam calamitosis debere putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem? Missi itaque ab rege, qui venientem Cn. Pompeium (is iam a Mitylenis Corneliam uxorem receptam in navem, fugae comitem habere coeperat) consilio Theodoti et Achilli exciperent, hortarenturque, ut ex oneraria in eam navem, quae obviam processerat, transcenderet. Quod cum fecisset, princeps Romani nominis, imperio arbitrioque Aegyptii mancipii, C. Caesare, P. Servilio consulibus, iu-
U. e. gulatus est. 3. Hic post tres consulatus et toti-
706 dem triumphos, domitumque terrarum orbem, a. C.

48

*) supple: milites ad inquirendum Brutum, conservandumquo. Locus mendosus; verba inclusa glossema esse videntur.

VELLEIUS.

E

sanctissimi ac praestantissimi viri, in id evecti, super quod adscendi non potest, duodesexagesimum annum agentis, pridie natalem ipsius, vitae fuit exitus: in tantum in illo viro a se discordante fortuna, ut, cui modo ad victoriam terra defuerat, deesset ad sepulturam. 4. Quid aliud quam nimium occupatos dixerim, quos in aetate et tanti, et paene nostri seculi*) viri fefellit quinquennium? cum a C. Atilio et Q. Servilio consulibus, tam facilis esset annorum digestio. Quod adieci, non ut arguerem, sed ne arguerer.

LIV. Non fuit maior in Caesarem, quam in Pompeium fuerat, regis eorumque, quorum is auctoritate regebatur, fides. Quippe cum venientem cum tentassent insidiis, ac deinde bello lacerare auderent, utrique summo imperatorum, alteri superstiti, meritis poenas luere suppliciiis. Nusquam erat Pompeius corpore, adhuc ubique vivebat nomine: quippe ingens partium eius favor bellum excitaverat Africum, quod ciebat rex Iuba et Scipio, vir consularis, ante biennium, quam exstingueretur Pompeius, lectus ab eo socer. 3. Eorumque copias auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itinerum locorumque inopia perductis ad eos legionibus: qui vir, cum summum eia militibus deferretur imperium, honoratiori**) parere maluit.

L.V. Admonet promissae brevitatis fides, quanto omnia transcurso dicenda sint. Sequens fortunam suam Caesar, pervectus in Africam, quam, occiso Curione, Iulianarum duce partium, Pompeiani obtinebant exercitus, ibi primo varia fortuna, mox pugnavit sua; inclinataeque hostium copiae. 2. Nec dissimilis ibi adversus

46. *) Interfectus enim Pomp. XX annis ante natum Velleium.

**) i. e. Scipioni, qui consularis erat.

victos, quam in priores, clementia Caesaris fuit. Victorem Africani belli C. Caesarem gravius excepit Hispaniense, (nam victus ab eo Pharnaces U. c. vix quidquam gloriae eius adstruxit) quod Cn. 709 Pompeius, Magni filius, adolescens impetus ad a. C. bella maximi, ingens ac terribile conflaverat, undique ad eum adhuc paterni nominis magnitudinem sequentium ex toto orbe terrarum auxiliis confluentibus. 3. Sua Caesarem in Hispaniam comitata fortuna est: sed nullum unquam atrocius periculosiusque ab eo initum proelium, adeo ut, plus quam dubio Marte, descenderet equo, consistensque ante recedentem suorum aciem, increpita prius fortuna, quod se in eum servasset exitum, denunciaret militibus, vestigio se non recessurum: proinde viderent, quem et quo loco imperatorem deserturi forent. 4. Verecundia magis, quam virtute, acies restitutae: et a duce, quam a milite, fortius. Cn. Pompeius, gravis vulnere inventus inter solitudines avias, interemtus est. Labienum Varumque acies abstulit.

LVI. Caesar omnium victor, regressus in Urbem, quod humanam excedat fidem, omnibus qui contra se arma tulerant, ignorit, et magnificentissimis gladiatorii muneris, naumachiae, et equitum peditumque, simul elephantorum certaminis spectaculis, epulique per multos dies dati celebratione, replevit eam. 2. Quinque egit triumphos. Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitit. Pecunia ex manubiis lata paullo amplius sexies millies HS. 3. Neque illi tanto viro, et tam clementer omnibus victoriis suis uso, plus quinque mensium principalis quies contigit. Quippe cum mense Octobri in Urbem revertisset, Idibus Martiis, coniuratio-

Uc.nis auctoribus Bruto et Cassio, quorum alterum
 710 promittendo consulatum non obligaverat, contra
 a.C.differendo Cassium offenderat; adiectis etiam
 44 consiliariis caedis familiarissimis omnium, et
 fortuna partium eius in summum eveeti fasti-
 gium, D. Bruto et C. Trebonio, aliisque clari no-
 minis viris, interemtus est. 4. Cui magnam invi-
 diam conciliarat M. Antonius, omnibus audendis
 paratissimus, consulatus collega, imponendo ca-
 piti eius, Lupercalibus sedentis pro rostris, insi-
 gne regium, quod ab eo ita repulsum erat, ut non
 offensus videretur.

LVII. Laudandum experientia consilium est
 Pansae atque Hirtii, qui semper praedixerant
 Caesari, ut principatum armis quaesitum armis
 teneret. Ille dictitans, mori se, quam timere *)
 malle, dum clementiam, quam praestiterat, ex-
 spectat, incautus ab ingratis occupatus est; cum
 quidem plurima praesagia atque indicia Dii im-
 mortales futuri obtulissent periculi. 2. Nam et ha-
 ruspices praemonuerant, ut diligentissime Idum
 Martiarum caveret diem, et uxor Calpurnia ter-
 rita nocturno visu, ut ea die domi subsisteret,
 orabat; et libelli, coniurationem nuntiantes, dati
 ab obvio, neque protinus lecti erant. 3. Sed pro-
 fecto ineluctabilis fatorum vis, cuiuscumque for-
 tunam mutare constituit, consilia corrumpit.

LVIII. Quo anno id patravere facinus Brutus
 et C. Cassius, praetores erant; D. Brutus consul
 designatus. 2. Hi una cum coniurationis glo-
 bo, stipati gladiatorum D. Bruti manu, Capito-
 lium occupavere, cum consul Antonius (quem
 cum simul interimendum censuisset Cassius, te-
 stamentumque Caesaris abolendum, (M.) Bru-

*) Ed. princ. *timeri*. Sed cf. Plutarch. Caes. 57. Appian.
 C. II, 109. Lucan. VIII, 576.

tus repugnauerat, dictitans: nihil amplius civibus praeter tyranni, ita enim appellari Caesarem facto eius expediebat, petendum esse sanguinem) convocato Senatu, (cum iam Dolobella, quem, substituturus sibi, Caesar designaverat consulem, fasces atque insignia corripuisset consularia) velut pacis auctor, liberos suos obsides in Capitolium misit, fidemque descendendi tuto interfecto-
 ribus Caesaris dedit: 4. et illud decreti Atheniensium celeberrimi exemplum, relatum a Cicerone, *) oblivionis praeteritarum rerum, decreto patrum comprobatum est.

LIX. Caesaris deinde testamentum apertum est, quo C. Octavium, nepotem sororis suae Iuliae, adoptabat. De eius origine, etiam si praevenit, et * * * pauca dicenda sunt.**)

2. Fuit C. Octavius, ut non patricia, ita admodum speciosa equestri genitus familia, gravis, sanctus, innocens, dives. Hic praetor inter nobilissimos viros creatus primo loco, cum ei dignatio***) Iulia genitam Atiam conciliasset uxorem, ex eo honore sortitus Macedoniam, appellatusque in ea Imperator, decedens ad petitionem consulatus obiit, praetextato relicto filio. 3. Quem C. Caesar, maior eius avunculus, educatum apud Philippum vitricum, dilexit ut suum, natumque annos XVII, Hispaniensis militiae, adsecutum se, postea comitem habuit, numquam aut alio usum hospitio, quam suo, aut alio vectum vehiculo: pontificatusque sacerdotio puerum honoravit; 4. et patris bellis civilibus, ad erudiendam liberalibus disciplinis singularis indolem iuvenis, Apollo-

*) Cf. Cic. Phil. I, 1.

**) Augustus ipse in commentariis suis de genere suo exposuerat. Post et possis supplere nobis.

***) h. e. existimatio.

niam eum in studia miserat, mox belli Getici ac deinde Parthici habiturus commilitonem. 5. Cui ut est nuntiatum de caede avunculi, cum protinus ex vicinis legionibus centuriones suam suorumque militum operam ei pollicerentur, neque eam spernendam Salvidienus et Agrippa dicerent: ille, festinans pervenire in Urbem, omnem ordinem et necis et testamenti Brundisii comperit. 6. Cui, adventanti Romam, immanis amicorum occurrit frequentia: et cum intraret Urbem, Solis orbis [super caput eius] curvatus aequaliter rotundatusque in colorem arcus, velut coronam tanti mox viri capiti imponens conspectus est.

LX. Non placebat Atiae matri Philippoque vitrico, adiri nomen invidiosae fortunae Caesaris; sed adserebant salutaria reipublicae terrarumque orbis fata conditorem conservatoremque Romani nominis. 2. Sprevit itaque coelestis animus humana consilia: et cum periculo potius summa, quam tuto humilia, preposuit sequi, nalluitque avunculo et Caesari de se, quam vitrico, credere; dictitans, nefas esse, quo nomine Caesar dignus esset visus, semetipsum videri indignum. 3. Hunc protinus Antonius consul superbe excipit; (neque is erat contemptus, sed metus) vixque admisso in Pompeianos hortos loquendi secum tempus dedit: mox etiam, velut insidiis eius petitus, scelestis insimulare coepit; in quo turpiter deprehensa eius vanitas est. 4. Aperte deinde Antonii ac Dolabellae consulum ad nefandam dominationem erupit furor. HS. septies millies, depositum a C. Caesare ad aedem Opis, occupatum ab Antonio: actorum eiusdem, insertis falsis, civitatibusque *** corrupti commentarii *): at-

*) Ed. pr. *actorum eiusdem insertis falsis, civitatibus*

que omnia pretio temperata, vendente rempublicam consule. 5. Idem provinciam D. Bruto designato consuli decretam, Galliam occupare statuit; Dolabella transmarinas decrevit sibi. Interque naturaliter dissimillimos ac diversa volenteis crescebat odium: eoque C. Caesar iuvenis cotidianis Antonii petebatur insidiis.

LXI. Torpebat oppressa dominatione Antonii civitas; indignatio et dolor omnibus, vis ad resistendum nulli aderat, cum C. Caesar, XVIII. annum ingressus, mira ausus, ac summa consecutus; privato consilio, maiorem senatu pro republica animum habuit. 2. Primumque a Galatia, mox a Casilino, veteranos excoivit paternos. Quorum exemplum secuti alii, brevi in formam iusti coicere exercitus. Mox cum Antonius occurrisset exercitui, quem ex transmarinis provinciis Brundisium venire iusserat, legio Martia et Quarta, cognita et senatus voluntate et tanti iuvenis indole, sublati signis ad Caesarem se contulerunt. 3. Eum senatus, honoratum equestri statua, quae hodieque in rostris posita, aetatem eius scriptura indicat, (qui honor non alii, per CCC annos, quam L. Sullae et Cn. Pompeio et C. Caesari contigerat) pro praetore; una cum consulis designatis, Hirtio et Pansa, bellum cum U. C. Antonio gerere iussit. 4. Id ab eo, annum agente vicesimum, fortissime circa Mutinam administratum est; et D. Brutus obsidione liberatus; 43 Antonius turpi ac nuda fuga coactus deserere Italiam: consulum autem alter in acie, alter post paucos dies ex vulnere mortem obiit.

que corruptis, commentariis. Acta sunt, quae constituit Caesar. His eorumque commentariis cum alia falsa inseruit Antonius, tum civitatum nomina, quibus vellet immunitates largiri. Videntur autem et quaedam alia excidisse.

LXII. Omnia autē, quam fugaretur Antonius, honorifice a senatu in Caesarem exercitumque eius decreta sunt, *) maxime auctore Cicerone: sed, ut recessit metus, erupit voluntas, protinusque Pompeianis partibus rediit animus. 2. Bruto Cassioque provinciae, quas iam ipsi sine ullo senatus consulto occupaverant, decretae: laudati, quicumque his [se] **) exercitus tradidissent: omnia transmarina inperia eorum commissa arbitrio. 3. Quippe M. Brutus et C. Cassius, nunc metuentes arma Antonii, nunc, ad augendam eius invidiam, simulantes se metuere, testati edictis, libenter se vel in perpetuo exsilio victuros, dum reipublicae constaret concordia, nec ullam belli civilis praebituros materiam, plurimum sibi honoris esse in conscientia facti sui, profecti Urbe atque Italia, intento ac pari animo, sine auctoritate publica, provincias exercitusque occupaverant, et, ubicumque ipsi essent, praetexentes esse rempublicam, pecunias etiam, quae ex transmarinis provinciis Romam ab quaestoribus deportabantur, a volentibus acceperant. 4. Quae omnia senatus decretis comprehensa et comprobata sunt. Et D. Bruto, quod alieno beneficio viveret, ***) decretus triumphus. Pansae atque Hirtii corpora publica sepultura honorata. 5. Caesaris adeo nulla habita mentio, ut legati, qui ad exercitum eius missi erant, iuberentur, summo eo, milites alloqui. Non fuit tam ingratus exercitus, quam fuerat senatus. Nam, cum eam iniuriam dissimulando Caesar ferret, negavere milites, sine imperatore suo ulla se audituros

*) cf. Cic. Phil. V, 19.

**) se eiciendum, quod ex statim sequentibus apparet.

***) Nempe Octavii. In dictione autem sarcasmus perquam amarus.

mandata. 6. Hoc est illud tempus, quo Cicero, insito amore Pompeianarum partium, Caesarem laudandum et tollendum *) censebat; cum aliud diceret, aliud intelligi vellet.

LXIII. Interim Antonius, fuga transgressus Alpes, primo per colloquia**) repulsus a M. Lepido, qui pontifex maximus in C. Caesaris locum furto creatus, decreta sibi Hispania, adhuc in Gallia morabatur; mox saepius in conspectum veniens militum, cum et Lepido omnes imperatores forent meliores, et multis Antonius, dum erat sobrius: per aversa castrorum, proruto vallo, militibus receptus est: qui titulo imperii cedebat Lepido, cum summa virium penes eum foret. 2. Sub Antonii ingressum in castra Iuventius Laterensis, vir vita ac morte consentaneus, cum acerrime suasisset Lepido, ne se cum Antonio, hoste iudicato, iungeret, irritus consilii, gladio se ipse transfixit. 3. Plancus deinde dubia, id est, sua fide, diu, quarum esset partium, se cum luctatus, ac sibi difficile consentiens, et nunc adiutor D. Bruti, designati consulis, collegae sui, senatuique se literis venditans, mox eiusdem proditor; Asinius autem Pollio, firmus proposito, et Iulianis partibus fidus, Pompeianis adversus; uterque exercitus tradidere Antonio.

LXIV. D. Brutus, desertus primo a Planco, post etiam insidiis eiusdem petitus, paulatim relincente eum exercitu, fugiens, in hospitium cuiusdam nobilis viri, nomine Cameli, domo, ab iis, quos miserat Antonius, iugulatus est, iustissimasque optime de se merito viro C. Caesari poenas dedit: 2. cuius cum primus omnium amicum fuisset, interfector fuit, et fortunae, ex

*) sc. e medio Cf. Cic. Ep. ad Div. XI, 20. Suet. Aug. 12.

**) per internuntios, ultro citroque missos.

qua fructum tulerat, invidiam in auctorem relegebat, censebatque aequum, quae acceperat a Caesare, retinere, Caesarem, qui illa dederat, perisse. 3. Haec sunt tempora, quibus M. Tullius continuis actionibus aeternas Antonii memoriae inussit notas. Sed hic fulgentissimo et coelesti ore, at tribunus Canutius continua rabie lacerabat Antonium. 4. Utrique vindicta libertatis morte stetit: sed tribuni sanguine commissa *) proscriptio, Ciceronis, velut satiatio Antonio poena, finita. Lapidus deinde a senatu hostis iudicatus est, ut ante fuerat Antonius.

LXV. Tum inter eum Caesaremque et Antonium commercia epistolarum; et conditionum iacta mentio, cum Antonius et subinde Caesarem admoneret, quam inimicae ipsi Pompeianae partes forent, et in quod iam emersissent fastigium, et quanto Ciceronis studio Brutus Cassiusque attollerentur; denuntiaretque, se cum Bruto Cassioque, qui iam decem et septem legionum potentes erant, iuncturum vires suas, si Caesar eius aspernaretur concordiam; diceretque, plus Caesarem patris, quam se amici ultioni debere. 2. Igitur inita potentiae societas, et, hortantibus orantibusque exercitibus, inter Antonium etiam et Caesarem facta affinitas; cum esset privigna Antonii desponsa Caesari. **) Consulatumque iniit Caesar pridie, quam viginti annos impleret, X Kal. Octobres, cum collega Q. Pedio, post Urbem conditam annis DCCXI, ante LXXII, quam tu, M. Vinici, consulatum inires. 3. Vidit hio annus Ventidium, per quam Urbem inter captivos Picentium in triumpho ductus erat, in ea consularem praetextam iungentem praetoria. Idem hic postea triumphavit.

*) l. e. coepta. **) Claudia. Cf. Suet. Aug. 62.

LXVI. Furente deinde Antonio, simulque Lepido, quorum uterque, ut praediximus, hostes iudicati erant, cum ambo mallent, sibi nuntiarī, quid passi essent, quam quid emeruissent, *) repugnante Caesare, sed frustra adversus duos, instauratum Sullani exempli malum, proscriptio. 2. Nihil tam indignum illo tempore fuit, quam quod aut Caesar aliquem proscribere coactus est, aut ab ullo Cicero proscriptus est, abscisque scelere Antonii vox publica est, cum eius salutem nemo defendisset, qui per tot annos et publicam civitatis et privatam civium defenderat. 3. Nihil tamen egisti, M. Antoni: (cogit enim excedere propositi formam operis, erumpens animo ac pectore indignatio) nihil, inquam, egisti, mercedem coelestissimi oris et clarissimi capitis absconditi numerando, auctoramentoque funebri**) ad conservatoris quondam reipublicae tantique consulis irritando necem. 4. Rapuisti tu M. Ciceroni lucem sollicitam, et aetatem senilem, et vitam miseriorem te principe, quam sub te triumpho mortem: famam vero gloriamque factorum atque dictorum adeo non abstulisti, ut auxeris. 5. Vivit, vivetque per omnium saeculorum memoriam. Dumque hoc vel forte, vel providentia, vel utcumque constitutum rerum naturae corpus, quod ille paene solus Romanorum animo vidit, ingenio complexus est, eloquentia illuminavit, manebit incolumis, comitem aevi sui laudem Ciceronis trahet; omnisque posteritas illius in te scripta mirabitur; tuum in eum factum execrabitur; ci-

*) h. e. quum mallent, in decretis senatus ad se missis sermonem esse potius de futuris, quas passi essent ipsi, quam de poena.

**) h. e. praemio pestifero abominandoque.

tiusque in mundo genus hominum, quam *** cadet. *)

LXVII. Huius totius temporis fortunam ne deflere quidem quisquam satis digne potuit, adeo nemo exprimere verbis potest. 2. Id tamen notandum est, fuisse in proscriptos uxorum fidem summam, libertorum mediam, servorum aliquam, filiorum nullam: adeo difficilis est hominibus utcumque conceptae spei mora. 3. Ne quid ulli sanctum relinqueretur, velut in dotem invitamentumque sceleris, Antonius L. Caesarem avunculum, Lepidus Paullum fratrem proscripserant. Nec Planco gratia defuit ad impetrandum, ut frater eius Plancus Plotius proscriberetur. 4. Eoque inter iocos militares, qui curram Lepidi Plancique secuti erant, (et) inter execrationem civium, usurpabant hunc versum:

*Dé Germanis, nón de Gallis, dúo triumphant
cónsules.*

LXVIII. Suo praeteritum loco referatur: (neque enim persona umbram actae rei capit.)**) U.c. Dum in acie Pharsalica [Africaque] de summa 706 rerum Caesar dimicat, M. Coelius, vir eloquio a.C. animoque Curioni similimus, sed in utroque per- 48 fectior, nec minus ingeniose nequam, cum in otio ac quiete servari non posset, (quippe peior illi res familiaris, quam mens, erat) in praetura novarum tabularum auctor exstitit; 2. nequitque senatus et auctoritate consulis deterreri, accito etiam Milone Annio, qui non impetrato reditu Iulianis partibus infestus erat, in Urbe seditionem, at in agris occulte bellicum tumultum mo-

*) Supple. quam Ciceronis gloria nomenque, cadet. Ed. pr. cedit.

**) Dignitas enim viri (Coelii) efficit, ut de ea re silevi non possit.

vens, primo summotus a republica, mox consularibus armis, auctore senatu, circa Thuries oppressus est. 3. Incepto pari, similis fortuna Milonis fuit: qui, Compsam in Hirpinis oppugnans, ictusque lapide, tum P. Clodio, tum patriae, quam armis petebat, poenas dedit; vir iniquus, et ultra fortem temerarius. 4. Quatenus autem aliquid ex omissis peto, notetur, immodica et intempestiva libertate usos adversus C. Caesarem Marullum Epidium Flavumque Caesetium tribunos plebis, dum arguunt in eo regni voluntatem*), paene vim dominationis expertos. 5. In hoc tamen saepe lacessiti principis ira excessit, ut, censoria potius contentus nota, quam animadversione dictatoria, summo veret eos a republica, testareturque, esse sibi miserrimum, quod aut matura sua ei excedendum foret, aut minuenda dignitas. Sed ad ordinem revertendum est.

LXIX. Iam et Dolabella in Asia C. Trebo-Uc. nium consularem, cui succensebat, fraude deceptum, Smyrnae occiderat, virum adversus merita C. Caesaris ingratisimum, participemque caedis eius, a quo ipse in consulare proventus fastigium fuerat: 2. et C. Cassius, acceptis a Statio Murco et Crispo Marcio, praetoriis viris imperatoribusque, praevalidis in Syria legionibus, inclusum Dolabellam, (qui, praeoccupata Asia, in Syriam pervenerat) Laodiceae, expugnata ea urbe, confecerat, (ita tamen, ut ad ictum servi sui Dolabella non segniter cervicem daret) et decem legiones in eo tractu sui iuris fecerat. 3. Et M. Brutus C. Antonio, fratri M. Antonii, in Macedonia, Vatinioque circa Dyrrhachium volenteis legiones extorserat: sed Antonium bello lacessie-

*) Iusserant enim statuam eius coronam detrahi, quam quidam e turba ei imposuerat. Cf. Suet. Caes. 79.

rat; Vatinius dignatione obruerat*); cum et Brutus cuilibet ducum praefendus videretur, et Vatinius nulli [nomini] non esset postferendus; **) 4. in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenii, adeo ut animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur. Eratque septem legionibus validus. 5. Et lege Pedius, quam consul Pedius, collega Caesaris, tulerat, omnibus, qui Caesarem patrem interfecerant, aqua ignique damnatis interdictum erat. Quo tempore Capito, patruus meus, vir ordinis senatorii, Agrippae subscripsit in C. Cassium.***). 6. Dumque ea in Italia geruntur, acri atque pro U.c. sperrimo bello Cassius Rhodum, rem immanis 7,12 operis, ceperat; Brutus Lycios devicerat; et in a.C. de in Macedoniam exercitus traiecerant; cum 42 per omnia repugnans naturae suae Cassius, etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, quos aut praeior Fortuna comitata sit, aut veluti fatigata maturius destituerit, quam Brutum et Cassium..

LXX. Tum Caesar et Antonius traiecerunt exercitus in Macedoniam, et apud urbem Philippos cum M. Bruto Cassioque acie concurrerunt: Cornu, cui Brutus praeeerat, impulsis hostibus castra Caesaris cepit. Nam ipse Caesar, etiam si infirmissimus valetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, ne in castris remaneret, manifesta denuntiatione quietis territorii.†) 2. Id autem, in quo Cassius fuerat, fugatum ac male mulcatum, in altiora se receperat

*) quasi obscuraverat existimatione, famaeque gloria.

**) Cf. II, 63, 2. Homo nequam Vatinius.

***). h. e. adjuvit Agrippam in accusando Cassio.

†) h. e. quam medicus territus esset somnio nocturno, inculeter indicante imminentem necem Caesaris.

loca. Tum Cassius, ex sua fortuna eventum collegae aestimans, cum dimisisset evocatum,*¹) iussissetque nuntiare sibi, quae esset multitudo ac vis hominum, quae ad se tenderet, tardius eo nuntiante; cum in vicino esset agmen cursu ad eum tendentium, neque pulvere facies aut signa denotari possent, existimans, hostes esse, qui irruerent, laccerna caput circumdedit, extantamque cervicem interritus liberto praeiuit. 3. Deciderat Cassii caput, cum evocatus advenit, nuntians, Brutum esse victorem. Qui cum imperatorem prostratum videret, sequar, inquit, eum, quem mea occidit tarditas; et ita in gladium incubuit. 4. Post paucos deinde dies Brutus conflixit cum hostibus: et victus acie, cum in tumultum nocte ex fuga se recepisset, impetravit a Stratone Aegeate,**²) familiari suo, ut manum morituro committeret sibi; reiectoque laevo super caput brachio, cum mucronem gladii eius, dextera tenens, sinistrae admovisset mamillae, ad eum ipsum locum, qua cor emicat, impellens se in vulnus, uno ictu transfixus, exspiravit protinus.

LXXI. Messalla, fulgentissimus iuvenis, proximus in illis castris Bruti Cassique auctoritati, cum essent, qui eum ducem poscerent, servari beneficio Caesaris maluit, quam dubiam spem armorum tentare amplius. Nec aut Caesari quidquam ex victoriis suis fuit laetius, quam servasse Corvinum, aut maius exemplum hominis grati ac pii, quam Corvinus in Caesarem fuit. 2. Non aliud bellum oruentius caede clarissimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum Hortensiumque, eminentissimorum ci-

¹) unum ex veteranis emeritis, quem secum habuit.

²) Aegiae s. Aegeae, urbe Macedoniae, oriundo.

vium filios, fortuna abstulit. Nam Varro ad ludibrium moriturus Antonii, *) digna illo ac vere de exitu eius magna cum libertate ominatus est. 3. Drusus Livius, Iuliae Augustae pater, et Varus Quinctilius, ne tentata quidem hostis misericordia, alter se ipse in tabernaculo interemit; Varus autem liberti, quem id facere coëgerat, manu, cum se insignibus honorum velasset, iugulatus est.

LXXII. Hunc exitum M. Bruti partium septimum et tricesimum annum agentis Fortuna esse voluit: incorrupto animo eius in diem, quae illi omnes virtutes unius temeritate facti **) abstulit. 2. Fuit autem dux Cassius melior, quanto vir Brutus. E quibus Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Cassium. In altero maior vis, in altero virtus. Qui si vicissent, quantum reipublicae interfuit, Caesarem potius habere quam Antonium principem, tantum retulisset, habere Brutum, quam Cassium. 3. Cn. Domitius, pater L. Domitii, nuper a nobis visi, eminentissimae ac nobilissimae simplicitatis viri, avus huius Cn. Domitii, clarissimi iuvenis, occupatis navibus, cum magno sequentium consilia sua comitatu, fugae fortunaeque se commisit, semetipso contentus duce partium. 4. Statius Murcus, qui classi et custodiae maris praefuerat, cum omni commissa sibi parte exercitus naviumque Sex. Pompeium, Cn. Magni filium, qui ex Hispania revertens Siciliam armis occupaverat, petit. 5. Ad quem et e Brutianis castris, et ex Italia, aliisque terrarum partibus, quos praesenti periculo fortuna subduxerat, proscripti confluebant. Quippe

*) Is Varro qui fuerit, non constat. Videtur autem moriens Antonium quasi ludibrio habuisse, digna illo ac vera praedicans. Terentius Varro naturali morte decessit.

**) h. e. interfecti Caesaria.

HIST. ROM. LIB. II. CAP. 72. 73. 74. 81

nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus; cum fortuna non electionem daret, sed perfugium ostenderet; exitialemque tempestatem fugientibus statio pro portu foret.

LXXIII. Hic adolescens erat studiis rudis, sermone barbarus, impetu strenuus, manu promptus, cogitatione celer, fide patri dissimillimus, libertorum suorum libertus, servorumque servus, speciosis invidens, ut pareret humillimis: 2. quem senatus, paene totus adhuc e Pompeianis constans partibus, post Antonii a Mutina fugam, eodem illo tempore, quo Bruto Cassioque transmarinas provincias decreverat, revocatum ex Hispania, ubi adversus eum clarissimum bellum Pollio Asinius praetorius gesserat, in paterna bona restituerat, et orae maritimae praefecerat. 3. Is tum, ut praediximus, occupata Sicilia, servitia fugitivosque in numerum exercitus sui recipiens, magnum modum legionum effecerat; perque Menam et Menecratem, paternos libertos, praefectos classium, latrocinii ac praedationibus infestato mari, ad se exercitumque tuendum rapti utebatur, cum eum non depuderet, vindicatum armis ac ductu patris sui mare infestare piraticis sceleribus.

LXXIV. Fractis Brutianis Cassianisque partibus, Antonius transmarinas obiturus provincias substitit *); Caesar in Italiam se recepit, eamque longe quam speraverat tumultuosiore reperit. 2. Quippe L. Antonius consul, vitiorum fratris sui consors, sed virtutum, quae interdum in illo erant, expers, modo apud veteranos criminatus Caesarem, modo eos, qui iusta divisione praediorum, nominatisque coloniis, **) agros ami-

*) se. in Macedonia apud Philippos.

**) coloniis distributis, descriptis. Contexit Ruhakenius. Vult. colonis.

serant, ad arma conciens, magnum exercitum conflaverat. 3. Ex altera parte uxor Antonii Fulvia, nihil muliebri praeter corpus gerens, omnia armis tumultuque miscebat. Haec belli sedem Praeneste ceperat. Antonius, pulsus undique viribus Caesaris, Perusiam se contulerat: Plan-
cus, Antonianarum adiutor partium, spem magis ostenderat auxilii, quam opem ferebat Antonio.

U.C. 4. Usus Caesar virtute et fortuna sua, Perusiam
71² expugnavit; Antonium inviolatum dimisit. In
a.C. Perusinos magis ira militum, quam voluntate
40 saevitum ducis. Urbs incensa, cuius initium
[incendii] princeps eius loci fecit Macedonicus;*)
qui, subiecto rebus ac penatibus suis igni, trans-
fixum se gladio flammae intulit.

LXXV. Per eadem tempora exarserat in Cam-
pania bellum, quod, professus eorum, qui per-
diderant agros, patrociniū, ciebat Tib. Claudius
Nero, praetorius et pontifex, Tib. Caesaris pa-
ter, magni vir animi doctissimique ingenii. Id
quoque adventu Caesaris sepultum atque discus-
sum est. 2. Quis fortunae mutationes, quis du-
bios rerum humanarum casus satis mirari queat?
Quis non diversa praesentibus contrariaque ex-
spectatis aut speret aut timeat? 3. Livia, nobi-
lissimi et fortissimi viri, Drusi Claudiani filia, ge-
nere, probitate, forma Romanarum eminentissi-
ma, quam postea coniugem Augusti vidimus, quam
transgressi ad Deos sacerdotem ac filiam, tum
fugiens mox futuri sui, Caesaris manus, bimum
hunc Tiberium Caesarem, vindicem Romani im-
perii, futurumque eiusdem Caesaris filium, ge-

*) Appianus V, 49 narrat, Cestium quendam, cognomine Macedonicum dictum, causam fuisse incendii, dum suam do-
mum incenderit, seque ipsum in ignem coniecerit. Hinc pre
incendii forsitan legendum *Cestius*.

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 75. 76. 83

stans sinu, per avia itinerum, vitatis militum gladiis, uno comitante, quo facilius occultaretur fuga, pervenit ad mare, et cum viro Nerone pervecta in Siciliam est.

LXXVI. Quod alieno testimonium redderem, [in] eo non fraudabo avum meum. Quippe C. Velleius, honoratissimo inter illos CCCLX iudices *) loco a Cn. Pompeio lectus, eiusdem, Marci- que Bruti, ac Tib. Neronis praefectus fabrum, vir nulli secundus, in Campania, digressu Neronis a Neapoli, cuius, ob singularem cum eo amicitiam, partium adiutor fuerat, gravis iam aetate et corpore, cum comes esse non posset, gladio se ipse transfixit. 2. Inviolatam excedere Italia Caesar passus Fulviam, **) Plancumque muliebri fugae comitem. Nam ***) Pollio Asinius cum septem legionibus, diu retenta in potestate Antonii Venetia, magnis speciosisque rebus circa Altinum, aliasque eius regionis urbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Domitiam, †) quem digressum e Brutianis castris post caedem eius praediximus, et propriae classis factum ducem, consiliis suis illectum, ac fide data, iunxit Antonio. 3. Quo facto, quisquis aequum se praestiterit, sciat, non minus a Pollione in Antonium, quam ab Antonio in Pollionem, esse collatum. Adventus deinde in Italiam Antonii, praeparatusque contra eum Caesaris habuit belli metum: sed pax circa Brundisium composita. 4. Per quae tempora Rufi Salvidieni scelestia consilia patefacta sunt. Qui, natus obscurissimis initiis,

*) de quibus cf. Cic. ad Div. VII, 2.

**) quae Brundisio in Graeciam fugit, atque inde maritum suum Plancum habuit comitem, qui ignaviter exercitum suum deseruerat.

***) Nam pro autem s. contra.

†) h. e. incertum, cui parti se addiceret.

parum habebat summa accepisse, et proximus a Cn. Pompeio, ipsoque Caesare, ex equestri ordine consul creatus esse, nisi in id adscendisset, e quo infra se et Caesarem videret et rempublicam.*)

LXXVII. Tum expostulante consensu populi, quem gravis urebat, infesto mari, annona, cum U.c. Pompeio quoque circa Misenum pax inita: qui 715 haud absurde, cum in navi Caesaremque et Antonio. C. nium coena exciperet, dixit, in Carinis suis se 39 coenam dare; **) referens hoc dictum ad loci nomen, in quo paterna domus ab Antonio possidebatur. 2. In hoc pacis foedere placuit Siciliam Achaïamque Pompeio concedere. In quo tamen animus iniques manere non potuit. Id unum tantummodo salutare [adventu suo] patriae attulit, quod omnibus proscriptis aliisque, qui ad eum ex diversis causis fugerant, reditum salutemque pactus est. 3. Quas res et alios clarissimos viros, et Nerone Claudium, et M. Silanum, Sentiumque Saturninum, et Aruntium, ac Titium restituit reipublicae. Statium autem Marcum, qui adventu suo classisque celeberrimae vires eius duplicaverat, insimulatum falsis criminationibus, quia talem virum collegam officii Mena et Menerates fastidierant, Pompeius in Sicilia interfecerat.

U.c. **LXXVIII.** Hoc tractu temporum Octaviam 714 sororem Caesaris M. Antonius duxit uxorem. a.C. Redierat Pompeius in Siciliam, Antonius in trans- 40 marinas provincias: quas magnis molimentis La-

*) Is ab senatu damnatus hostisque indicatus, mortem si bi ipse conscivit.

**) Carinae erant urbis Romanae locus, ad Coelium Esquilinumque m., in quo Pompeius M. domum habuit, quam Antonius ereptam Pompeio filio nondum restituerat, licet omnia eius bona restituenda essent ex senatus consulto.

HISTOR. ROM. LIB. II. CAP. 78. 79. 85

bienus, ex Brutianis castris profectus ad Parthos, perducto eorum exercitu in Syriam, interfectoque legato Antonii, concusserat: qui virtute et ductu Ventidii, una cum Parthorum copiis, celeberrimoque iuvenum Pacoro, regis filio, extinctus est. 2. Interim Caesar per haec tempora, ne, res disciplinae inimicissima, otium corrumpere militem, crebris in Illyrico Dalmatiaque expeditionibus, patientia periculorum, bellicae experientia durabat exercitum. 3. Eadem tempestate Calvinus Domitius, cum ex consulatu obtineret Hispaniam, gravissimi comparandique antiquis exempli auctor fuit. Quippe primipili centurionem, nomine Vibillum, ob turpem ex acie fugam, fusti percussit.

LXXIX. Crescente in dies et classe et fama Pompeii, Caesar molem belli eius suscipere statuit. Aedificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibusque adsuescendo certaminibus atque exercitationibus, praefectus est M. Agrippa, (vir) virtutis nobilissimae, labore, vigilia, periculo invictus, parendique, sed uni, scientissimus, aliis sanè imperandi cupidus, et per omnia extra dilationes positus,*) consultisque facta coniungens. 2. Hic, in Averno ac Lucrino lacu speciosissima classe fabricata, quotidianis exercitationibus militem remigemque ad summam et militaris et maritimae rei perduxit scientiam. Hac classi Caesar, cum prius, despondente ei Nerone, cui ante nupta fuerat, Liviam, auspiciis reipublicae omnibus duxisset eam uxorem,**) Pompeio Siciliaeque bellum intulit. 3. Sed viarum humana ope invictum, graviter eo tempore

*) impatiens dilationis.

**) eam abundat, ut saepius. Sic Liv. I. 19. Qui, regno pot. etc.

U.c. fortuna concussit. Quippe longe maiorem par-
 718 tem classis, circa Veliam, Palinurique promonto-
 a.C. rium, adorta vis Africi laceravit ac distulit. Ea
 36 patrando bello mora fuit, quod postea dubia, et
 interdum ancipiti fortuna gestum est. 4. Nam
 et classis eodem loco vexata est tempestate, et,
 ut navali primo praelio apud Mylas ductu Agrip-
 pae pugnatum prospere, ita inopinato classis (ad-
 versae) adventu gravis sub ipsius Caesaris oculis
 circa Tauromenium accepta clades: neque ab ip-
 so periculum abfuit. Legiones, quae cum Cor-
 nificio erant, legato Caesaris, expositae in terra,
 paene a Pompeio oppressae sunt. 5. Sed ancipitis
 fortuna temporis matura virtute correcta. Ex-
 plicatis quippe utriusque partis classibus, pae-
 ne omnibus exutus navibus Pompeius Asiam fu-
 ga petivit, iussuque M. Antonii, cuius opem pe-
 U.c. tierat, dum inter ducem et supplicem tumultuatur,
 719 et nunc dignitatem retinet, nunc vitam preca-
 a.C. tur, a Titio iugulatus est. 6. Cui in tantum du-
 35 ravit hoc facinore contractum odium, ut mox, lu-
 dos in theatro Pompeii faciens, execratione po-
 puli, spectaculo, quod praebebat, pelleretur.

U.c. LXXX. Acciverat, gerens contra Pompeium
 718 bellum, ex Africa Caesar Lepidum cum XII se-
 a.C. miplenis legionibus. Hic vir omnium vanissi-
 36 mus, neque ulla virtute tam longam fortunae
 indulgentiam meritus, exercitum Pompeii, quia
 propior fuerat, sequentem non ipsius, sed Caesa-
 ris auctoritatem ac fidem, sibi iunxerat: 2. infla-
 tusque amplius XX legionum numero, in id furo-
 ris processerat, ut inutilis alienae victoriae co-
 mes, quam diu moratus erat, *) dissidendo in con-
 siliis Caesari et semper diversa his, quae aliis
 placebant, dicendo, totam victoriam, ut suam in-

*) Triverat tempus in Sicilia Lilybaeo oppugnando.

interpretaretur, audebatque denūtiare Caesari, excederet Sicilia. 3. Non ab Scipionibus, aliisque veteribus Romanorum ducum, quidquam ausum patratumque fortius, quam tunc a Caesare. Quippe cum inermis et laceratus esset, praeter nomen nihil trahens, ingressus castra Lepidi, evitatis, quae iussu hominis pravissimi tela in eum acta erant, cum lacerna eius perforata esset lancea, aquilam legionis rapere ausus est. 4. Scires, quid interesset inter duces. Armati inermem secuti sunt; decimoque anno, quam ad [in]dissimillimam vitae suae potentiam pervenerat, Lepidus et a militibus et a fortuna desertus, pulloque velatus amiculo, inter ultimam confluentium ad Caesarem turbam latens, genibus eius adnotatus est. Vita rerumque suarum dominium concessa ei sunt; spoliata, quam tueri non poterat, dignitas.

LXXXI. Subita deinde exercitus seditio (qui plerumque contemplatus frequentiam suam, a disciplina desciscit, et, quod cogere se putat posse, rogare non sustinet) partim severitate, partim liberalitate discussa Principis. 2. Speciosumque per id tempus adiectum supplementum Campanae coloniae. (Agri eius relict^{*)}) erant publici: pro his longe uberiores redditus duodecies HS ^{**}) in Creta insula redditⁱ, et aqua promissa, ^{***}) quae hodieque singulare et salubritatis instar et amoenitatis ornamentum est. 3. Insigne coronae classicae, quo nemo umquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit. Victor deinde Caesar rever-

^{*)} Agri (quod insertum) relictⁱ sunt non assignati, non divisi.

^{**}) h. e. 60,000 imperial.

^{***}) i. e. aquaeductus.

sus in Urbem, contractas emtionibus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipsius, publicis se usibus destinare professus est; templumque Apollini, et circa porticus, facturum promisit, quod ab eo singulari exstructum munificentia est.

LXXXII. Qua aestate Caesar tam prospere Libium in Sicilia, bene fortuna in Caesare et re-
U.c. publica militavit ad Orientem. *) Quippe Anto-
718 nius cum XIII legionibus ingressus Armeniam,
a.C. ac deinde Mediam, et per eas regiones Parthos
36 petens, habuit regem eorum obvium. 2. Primo-
que duas legiones, cum omnibus impedimentis
tormentisque et Statiano legato amisit; mox sae-
pius ipse, cum summo totius exercitus discrimi-
ne, ea adiit pericula, e quibus servari se posse
desperaverat; amissaque non minus quarta parte
militum, captivi cuiusdam, sed Romani, consilio
ac fide servatus, qui, clade Crassiani exercitus
captus, cum fortunam, non animum, mutasset, ac-
cessit nocte ad stationem Romanam, praedixit-
que, ne destinatum iter peterent, sed diverso sil-
vestrique pervaderent. 3. Hoc M. Antonio at-
que illius legionibus saluti fuit: de quibus ta-
men, totoque exercitu, haud minus pars quarta,
ut praediximus, militum, calorum servitiiue de-
siderata tertia est; impedimentorum vix ulla su-
perfuit. Hanc tamen Antonius fugam suam, quia
vivid exierat, victoriam vocabat. Qui, tertia ae-
U.c. state reversus in Armeniam, regem eius Artavas-
720 den, fraude deceptum, catenis, sed, ne quid ho-
a.C. nori deesset, aureis vinxit. 4. Crescente deinde
34

*) Locus corruptus. Pro *Libium* al. *Lepidum*. Ruhn-
kenius hoc modo emendat: *Qua aestate Caesar tam prospe-
re sepelivit in Sicilia bellum, fortuna in Caesare et rep.
mutavit ad Orientem.*

et amoris in Cleopatram incendio, et vitiorum, quae semper facultatibus licentiaque et assentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriae inferre constituit; cum ante, novum se Liberum patrem appellari iussisset, cum redimitus hederis, crocotaque velatus aurea, et thyrsus tenens, cōthurnisque subnixus, curru, velut Liber Pater, vectus esset Alexandriae.

LXXXIII. Inter hunc apparatus belli, Plancus, non iudicio recta legendi, *) neque amore reipublicae aut Caesaris, (quippe haec semper impugnabat) sed morbo prodiſor, **) cum fuisset humillimus assentator reginae, et infra servos cliens, cum Antonii librarius, cum obscoenissimarum rerum et auctor et minister, 2. cum in omnia et in omnibus venalis, cum caeruleatus et nudus, caputque redimitus arundine et caudam trahens, ***) genibus innixus Glaucum saltasset in convivio, refrigeratus ab Antonio, †) ob manifestarum rapinarum indicia, transfugit ad Caesarem. Et idem postea clementiam victoris proU.c. sua virtute interpretabatur; dictitans, id probatum a Caesare, cui ille ignoverat. Mox autem C. hunc avunculum Titius imitatus est. 3. Haud 32 absurde Coponius, vir praetorius gravissimus, P. Silii socer, cum, recens transfuga, multa ac nefanda Plancus absenti Antonio in senatu obiiceret: Multa, inquit, me hēreules fecit Antonius pridie, ††) quam tu illum relinqueres.

*) meliores partes sequendi.

**) vitio animi insito inconstans.

***) Quia Glaucum, deum marinum, imitabatur. Cf. Ovid. Met. XIII, 904.

†) quum Antonius frigidius eum exciperet s. spectaret, minusque ei faveret.

††) Alias enim forte non reliquisses. Quasi non semper eius faciendi causa fuisset.

U.c. LXXXIV. Caesare deinde et Messalla Corvi-
 723 no consulibus debellatum apud Actium; ubi lon-
 a.C.ge ante; quam dimicaretur, exploratissima Iulia-
 51 narum partium fuit victoria. 2. Vigebat in hac
 parte miles atque imperator; illa marcebant om-
 nia. Hinc remiges firmissimi, illinc inopia adfe-
 ctissimi. Navium hac magnitudo modica nec ce-
 leritati adversa; illa species terribilior. Hinc ad
 Antonium nemo, illinc ad Caesarem cotidie ali-
 qui transfugiebant. 3. Denique in ore atque ocu-
 lis Antonianae classis per M. Agrippam Leucas
 expugnata, Patrae captae, Corinthus occupata,
 bis ante ultimum discrimen classis hostium supè-
 rata. Rex Amyntas *) meliora et utiliora secu-
 tus, (nam Dellius, exempli sui tenax, ut a Dola-
 bella *** ad Caesarem) virque clarissimus Cn.
 Domitius, qui solus Antonianarum partium, num-
 quam reginam, nisi nomine, salutavit, maximo
 et praecipiti periculo transmisit ad Caesarem.

LXXXV. Advenit deinde maximi discriminis
 dies, quo Caesar Antoniusque, productis classi-
 bus, pro salute alter, in ruinam alter, terrarum
 orbis dimicavere. 2. Dextrum navium Iulianarum
 cornu M. Lurio commissum, laevum Aruntio,
 Agrippae omne classici certaminis arbitrium.
 Caesar, ei parti destinatus, in quam a fortuna vo-
 caretur, ubique aderat: classis Antonii regimen
 Publicolae Sosioque commissum. At in terra
 locatum exercitum Taurus Caesaris, Antonii re-
 gebat Canidius. 3. Ubi initum certamen est,
 omnia in altera parte fuere, dux, remiges, milites;

*) Deiotari olim, regis Galaciae, scriba, ab Antonio regia
 dignitate auctus. — Sequentia Ruhnkenius ex Senec. Pat.
 Suas. I. ita constituit: nam Dellius, exempli sui tenax, ut
 a Dolabella ad Cassium, a Cassio ad Antonium, ita ab An-
 tonio transiit ad Caesarem.

in altera nihil praeter milites. Prima occupat fugam Cleopatra. Antonius fugientis reginae, quam pugnantis militis sui, comes esse maluit; et imperator, qui in desertores saevire debuerat, desertor exercitus sui factus est. 4. Illis, etiam detracto capite, in longum fortissime pugnandi duravit constantia; et, desperata victoria, in mortem dimicabatur. Caesar, quos ferro poterat interimere, verbis mulcere cupiens, clamitansque et ostendens, fugisse Antonium, quaerebat, pro quo et cum quo pugnarent? 5. At illi, cum diu pro absente dimicassent duce, aegre submissis armis, cessere victoriam; citiusque vitam veniamque Caesar promisit, quam illis, ut ea precarentur, persuasum est. Fuitque in confesso, milites optimi imperatoris, imperatorem fugacissimi militis functum officio. 6. Quis dubitet, suo, an Cleopatrae arbitrio, victoriam temperatus fuerit, qui ad eius arbitrium direxit fugam? Idem locatus in terra fecit exercitus, cum se Canidius praecipiti fuga rapuisset ad Antonium.

LXXXVI. Quid ille dies terrarum orbi praestiterit, ex quo in quem statum pervenerit fortuna publica, quis in hoc transcurso tam artati operis exprimere audeat? 2. Victoria vero fuit clementissima: nec quisquam interemtus est, (nisi) paucissimi, et ii, qui ne deprecari quidem pro se sustinerent. Ex qua lenitate ducis colligi potuit, quem aut initio triumviratus [sui], aut in campis Philippiis, si [sic] licuisset, victoriae suae facturus fuerit (modum). At Sosium L. Aruntii, prisca gravitate celeberrimi, fides, mox diu (cum) clementia luctatus sua Caesar, servavit incolumem. 3. Non praetereatur Asinii Pollionis factum et dictum memorabile. Namque cum se post Brundisinam pacem continuisset in Italia,

neque aut vidisset umquam reginam, aut post enervatum amore eius Antonii animum, partibus eius se miscuisset, rogante Caesare, ut secum ad bellum proficisceretur Actiacum; 4. Mea, inquit, in Antonium maiora merita sunt, illius in me beneficia notiora: itaque discrimini vestro me subtraham, et ero praeda victoris.

U.c. LXXXVII. Proximo deinde anno persecutus 724 reginam Antoniumque Alexandream, ultimam a.C. bellis civilibus imposuit manum. Antonius se 30 ipse non segniter interemit, adeo ut multa desidia crimina morte redimeret. At Cleopatra, frustratis custodibus, illata aspide, morsu eius, sane*) expers muliebris metus, spiritum reddidit. 2. Fuitque et fortuna et clementia Caesaris dignum, quod nemo ex his, qui contra [eum] arma tulerant, ab eo [iussu eius] interemptus. D. Brutum Antonii interemit crudelitas. Sex. Pompeium, ab eo devictum, idem Antonius, cum dignitatis quoque servandae dedisset fidem, etiam spiritu privavit. 3. Brutus et Cassius, ante quam victorum experirentur animum, voluntaria morte obierunt. Antonii Cleopatraeque quis fuisset exitus, narravimus. Canidius timidius decessit, quam professioni**) eius, quâ semper usus erat, congruebat. Ultimus autem ex intersectoribus Caesaris, Parmensis Cassius, morte poenas dedit, ut dederat (primus) Trebonius.

LXXXVIII. Dum ultimam bello Actiaco Alexandrinoque Caesar imponit manum, M. Lepidus, iuvenis forma quam mente melior, Lepidi eius, qui triumvir fuerat reipublicae constituendae, fi-

*) Vulg. *morsu*, *sans eius e. m. m.* quod et Krausius. Idem ante *morte* in sup. habet una ex Lipsio, quod tamen in Addendis reiecit.

**) Nam miles erat.

lius, Iunia, Bruti sorore, natus, interficiendi, simul in Urbem revertisset, Caesaris consilia iniebat. 2. Tunc Urbis custodiis praepositus C. Maecenas, equestri, sed splendido genere natus, vir, ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnia, providens atque agendi sciens; simul vero aliquid ex negotio remitti posset, otio ac molliis paene ultra feminam fluens: non minus Agrippa Caesari carus, sed minus honoratus (quippe vixit angustis clavi pene contentus *); nec minora consequi potuit, sed non tam concupivit. 3. Hic speculatus est per summam quietem ac dissimulationem praecipitis consilia juvenis, et, mira celeritate nullaque cum perturbatione aut rerum aut hominum oppresso Lepido, immane novi ac resurrecturi belli civilis restinxit initium. Et ille quidem male consultorum poenas exsolvit. Aequetur praedictae iam Antistii, Servilia Lepidi uxor, quae vivo igni devorato, praematuram mortem immortali nominis sui pensavit memoria.

LXXXIX. Caesar autem reversus in Italiam U. c. atque Urbem, quo ocurso, quo favore omnium 725 hominum, aetatum, ordinum exceptus sit; quae C. magnificentia triumphorum eius, quae fuerit munus 29 nerum, ne in operis quidem iusti materia, nedum huius tam rebus, digne exprimi potest. Nihil deinde optare a Diis homines, nihil Dii hominibus praestare possunt; nihil voto concipi, nihil felicitate consummari, quod non Augustus, post reditum in Urbem, reipublicae populoque Romano terrarumque orbi repraesentaverit. Finita vicissimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor; restituta

* Locus impeditus, in quo forsitan exciderit substantivum, a quo genit. *clavi* pendeat. Augustus clavus equitum insigne; latus senatorum.

tius per omnia gladiatori, quam senatori, propior, collecto in aedilitate favore populi, quem exstinguendis privata familia incendiis in dies auxerat, in tantum quidem, ut ei praeturam continuaret, mox etiam consulatum petere ausus, cum esset omni flagitiorum scelerumque conscientia mersus, nec melior illi res familiaris, quam mens, foret, aggregatis simillimis sibi, interimore Caesarem statuit, ut, quo salvo salvus esse non poterat, eo sublato moreretur. 4. Quippe ita se mores habent, ut publica quisque ruina malit occidere, quam sua proteri, et idem passurus, minus conspici. Neque hic prioribus in occultando felicius fuit: abditusque carceri, cum consciis facinoris, mortem dignissimam vita sua obiit.

U. c. XCH. Praeclarum excellentis viri factum, C. 735
Sentii Saturnini, circa ea tempora consulis, ne
a. C. fraudetur memoria. 2. Aberat in ordinandis Asiae
19 Orientisque rebus Caesar, circumferens terrarum
orbi praesentia [sua] pacis suae bona. Tum Sentius, forte et solus, et absente Caesare, consul, cum alia, prisca severitate summaque constantia, [veteris consulum more ac severitate] gessisset, protraxisset publicanorum fraudes, punisset avaritiam, regessisset in aerarium pecunias publicas, tum in comitiis habendis praecipuum egit consulem. 3. Nam et quaesturam petentes, quos indignos iudicavit, profiteri vetuit; et, cum id facturos se perseverarent, consularem, si in campum descendissent, vindictam minatus est. 4. Et Egnatium, florentem favore publico, sperantemque; ut praeturam aedilitati, ita consulatum praeturae se iuncturum, profiteri vetuit; et, cum id non obtinuisset, iuravit, etiam si factus esset consul suffragiis populi, tamen se eum non renuntiaturum. 5. Quod ego factum cuilibet veterum

HIST. ROM. LIB. II. CAP. 92. 93. 94. 97

consulum gloriae comparandum reor, nisi quod naturaliter audita visis laudamus libentius, et praesentia invidia, praeterita veneratione prosequimur; et his nos obrui, illis instrui credimus. *)

XCIII. Ante triennium fere, quam Egnatius U. c. num scelus erumperet, circa Murenæ Caepionis-732 que coniurationis tempus, abhinc annos L. M. Mar- a. C. cellus, sororis Augusti Octaviae filius, 2. (quem 22 homines ita, si quid accidisset Caesari, successorum potentiae eius arbitrabantur futurum, ut tamen id per M. Agrippam securo ei posse contingere non existimarent) magnificentissimo munere aedilitatis edito, decessit, admodum iuvenis, sane, ut aiunt, ingenuarum virtutum, laetusque animi et ingenii, fortunaeque, in quam alebatur, capax. 3. Post cuius obitum Agrippa, qui, sub specie ministeriorum principalium profectus in Asiam, ut fama loquitur, ob tacitas cum Marcello offensiones, praesenti se subduxerat tempori, reversus inde, filiam Caesaris Iuliam, quam U. c. in matrimonio Marcellus habuerat, duxit uxore-735 rem, feminam neque sibi, neque reipublicae fe- a. C. licis uteri. 21.

XCIV. Hoc tractu temporum Tib. Claudius Nero, (quo trimo, ut praediximus, Livia [, Drusi Claudiani filia, despondente Nerone, cui ante nupta fuerat] Caesari nupserat) 2. innutritus coelestium praeceptorum disciplinis, iuvenis genere, forma, celsitudine corporis, optimis studiis, maximoque ingenio instructissimus, qui proptinus, quantus est, sperari potuerat, visuque praetulerat principem: 3. quae estor, undevicesimum an- U. c. num agens, capessere coepit rempublicam; maxi-732 mamque difficultatem annonae ac rei frumenta- a. C.

*) Praesentium nos taedet; praeterita spectarent, ornari nos crederemus. 22

VELLEIUS.

G

riae inopiam ita Ostiae atque in Urbe mandato vitrici moderatus est, ut per id, quod agebat, quantus evasurus esset, eluceret. 4. Nec multo post missus ab eodem vitrico cum exercitu ad vi-
 734 sendas ordinandasque, quae sub Oriente sunt, pro-
 a.C. vincias, praecipuis omnium virtutum experimen-
 20 tis in eo tractu editis, cum legionibus ingressus Armeniam, redacta ea in potestatem populi Romani, regnum eius Artavasdi***dedit.)* Quin rex quoque Parthorum, tanti nominis fama territus, liberos suos ad Caesarem misit obsides.

U.C. XCV. Reversum inde Neronem Caesar haud
 735 mediocris belli molem experiri statuit, adiutore a.C. operis dato fratre ipsius Druso Claudio, quem
 19 intra Caesaris penates enixa erat Livia. 2. Quippe uterque, divisis partibus, Raetos Vindelicos-
 739 que adgressi, multis urbium et castellorum oppu- a.C. gnationibus, nec non directa quoque acie feliciter
 15 functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, maiore cum periculo, quam damno Romani exercitus, plurimo eum earum sanguine, perdomuerunt. 3. Ante
 U.C. quae tempora censura Planci et Paulli, acta inter
 732 discordiam, neque ipsis honori, neque reipublicae a.C. usui fuit: cum alteri vis censoris, alteri vi-
 22 ta deesset: Paulus vix posset implere censorem, Plancus timere deberet; nec quidquam obicere posset adolescentibus, [aut obicientes audire,] quod non agnosceret senex.

U.C. XCVI. Mors deinde Agrippae (qui novitatem
 742 suam multis rebus nobilitaverat, atque in hoc per- a.C. duxerat, ut et Neronis esset socer; cuiusque libe-
 12 ros, nepotes suos, D. Augustus, praepositis Caii ac Lucii nominibus, adoptaverat,) admovit propi-

*) Lipsius supplet: regnum eius, Artavasdi creptum, Tigrani dedit.

HIST. ROM. LIB. II. CAP. 95. 96. 97. 99

us. Neronem Caesari. Quippe filia eius Iulia, quae fuerat Agrippae nupta, Neroni nupsit. 2. Subinde bellum Pannonicum, quod, inchoatum (ab) Agrippa, Marco Vinicio, avo tuo, consule, magnum atroxque et perquam vicinum imminebat Italiae, per Neronem gestum est. 3. Gentes Pannoniorum, Delmatarumque nationes, situmque regionum ac fluminum, numerumque et modum virium, excelsissimasque et multiplices eo bello victorias tanti imperatoris, alio loco explicabimus. Hoc opus servet formam suam. Huius victoriae compos Nero, ovans triumphavit.

XCVII. Sed dum in hac parte imperii omnia U. c. geruntur prosperrime, accepta in Germania clades sub legato M. Lollio, homine in omnia pecunia, quam recte faciendi, cupidiores, et inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo; amissaque legionis quintae aquila, vocavit ab Urbe in Gallias Caesarem. 2. Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio, U. c. fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot et quantas natura mortalis recipit, vel industria perficit; cuius ingenium utrum bellicis magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est. 3. Morum certe dulcedo ac suavitas, et adversus amicos aequa ac par sui aestimatio inimitabilis fuisse dicitur. Nam pulchritudo corporis proxima fraternae fuit. Sed illum, magna ex parte domitorem Germaniae, plurimo eius gentis variis in locis profuso sanguine, factorum iniquitas, consulem, agentem annum tricesimum, rapuit. 4. Moles deinde eius belli translata in Neronem est, quod is sua et virtute et fortuna administravit, pervagatusque victor omnes partes Germaniae, sine ullo detrimento commissi exercitus (quod praecepit huius

riae inopiam ita Ostiae atque in vitrici moderatus est, ut per id

U.c. quantus evasurus esset, eluce-

734 post missus ab eodem vitrici

a.C. septas ordinandasque, quae

20 viñcias, praecipuis omnir

tis in eo tractu editis,

Armeniam, redacta e

mani, regnum eius A

quoque Parthorum

liberos suos ad C

U.c. XCV. Reve

735 mediocris be

a.C. operis date

19 intra Caer

U.c. pe utero

739 que ad

a.C. gnati

15 fun

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

nr

ae pacem
bus sentiendum
nores eius vigore ac
et vix quemquam re-
otium validius diligit, aut
negotio, et magis, quae agenda
sine ulla ostentatione agendi.

A. Brevi interiecto spatio Tib. Nero, duo-
consulatibus, totidemque triumphis actis,
tribunitiae potestatis consortione aequatus Au-
gusto, civium post unum (et hoc, quia volebat)
a.C. eminentissimus, ducum maximus, fama fortuna-
6 que celeberrimus, et vere alterum reipublicae lum-
men et caput, 2. mira quadam et incredibili atque
inenarrabili pietate, [cuius causae mox detectae
sunt] cum C. Caesar sumsisset iam virilem to-
gam, Lucius item maturus esset, veritus, ne ful-
gor suus orientium iuvenum obstaret initiis, dis-
simulata causa consilii sui, commeatum ab socero
atque eodem vitrico acquiescendi a continua-
tione laborum petiit. 3. Quis fuerit eo tempore
civitatis habitus, qui singulorum animi, quae di-

ROM. LIB. II. CAP. XXXIII.

gredientium a tanto viro omnium lacrimae, quam paene ei patria manum iniecerit, iusto servemus operi. 4. Illud etiam in hoc transcurso dicendum est, ita septem annos Rhodi moratum, ut omnes, qui pro consulibus legatique in transmarinas profecti provincias, visendi eius gratia ad eum venientes, semper privato (si illa maiestas privata unquam fuit) fascēs suos summiserint, *) fasque sint, otium eius honoratius imperio suo.

C. Sensit terrarum orbis, digressum a custodia Neronem [Urbis]. Nam et Parthus, desciscens a societate Romana, adiecit Armeniae manum; et U. a. Germanica, aversis domitoris sui oculis, rebella- 764 vit. 2. At in Urbe, eo ipso anno, quo magnificen- p. C. tissimis gladiatorii muneris naumachiaeque spe- 1 ctaculis D. Augustus, abhinc annos XXX, se et U. a. Gallo Caninio consulibus, dedicato Martis tem- 762 plo, animos oculosque populi Romani repleverat, a. C. foeda dictu, memoriaque horrenda in ipsius do- 2 mo tempestas erupit. 3. Quippe filia eius Iulia, per omnia tanti parentis ac viri immemor, nihil, quod facere aut pati turpiter posset femina, luxuria, libidine infectum reliquit; magnitudinemque fortunae suae peccandi licentia metiebatur, quidquid liberet, pro licito vindicans. 4. Tum Iulius Antonius, singulare exemplum clementiae Caesaris, violator eius domus, ipse scelerosis a se commissi ultor fuit: quem, victo eius patre, non tantum incolumitate donaverat, sed sacerdotio, praetura, consulatu, provinciis honoratum; etiam matrimonio sororis suae filiae in artissimam adfinitatem receperat. 5. Quinctiusque Crispinus, singularem nequitiam supercilio truci protegens, et Appius Claudius, et Sempronius Gracchus, ac Scipio, alique minoris nominis,

*) eum venerati sint, tamquam superiorem.

utriusque ordinis viri, quasi cuiuslibet uxore violata, poenas pependere, cum Caesaris filiam et Neronis violassent coniugem. Iulia relegata in insulam, patriaeque et parentum subducta oculis; quam tamen comitata mater Scribonia, voluntaria exsilii permansit comes.

U.c. Cl. Breve ab hoc intercesserat spatium, cum 754 C. Caesar, ante aliis provinciis ad visendum obip.C.tis, in Syriam missus, convento prius Tib. Nerone, cui omnem honorem, ut superiori, habuit, tam varie se ibi gessit, ut nec laudaturum magna, nec vituperaturum mediocris materia deficiat. Cum rege Parthorum iuvenis excelsissimus, in insula, quam amnis Euphrates ambiebat, aequato utriusque partis numero, coit. 2. Quod spectaculum stantis ex diverso, hinc Romani, illinc Parthorum exercitus, cum duos inter se eminentissima imperiorum et hominum coirent capita, perquam clarum et memorabile, sub initia stipendiorum meorum, tribuno militum mihi visere contigit. 3. Quem militiae gradum ante sub patre tuo, M. Vinici, et P. Silio auspicatus in Thracia Macedoniaeque, mox Achaia Asiaeque, et omnibus ad Orientem visis provinciis, et ore atque utroque maris Pontici latere, *) haud iniucunda tot rerum, locorum, gentium, urbium recordatione perfruor. Prior Parthus apud Caium in nostra ripa, posterior hic apud regem in hostili epulatus est.

CII. Quo tempore M. Lollius, **) quem veluti moderatorem iuventutis filii sui Augustus esse voluerat, perfida et plena subdoli ac versuti animi consilia, per Parthum indicata Caesari, fama divulgavit. Cuius mors intra paucos dies fortuita, an

*) sc. viso a me, Velleio. Pro *visis* Vossius *versus*.

**) Cf. II, 97, 1. Suet. Tib. 12.

HIST. ROM. LIB. II. CAP. 101-103. 103

voluntaria fuerit, ignoro. Sed quam hunc decessisse laetati homines, tam paullo post, obiisse Censorinum in iisdem provinciis, graviter tulit civitas, virum demerendis hominibus genitum. 2. Armam deinde (Caius) ingressus, prima parte introitus prospere (rem) gessit; mox in colloquio, cui se temere crediderat, circa Artageram graviter a quodam, nomine Adduo, vulneratus, ex eo, ut corpus minus habile, ita animum minus utilem reipublicae habere coepit. 3. Nec defuit conversatio hominum, vitia eius assentatione alentium. Etenim semper magnae fortunae comes adest adulatio. Per quae eo ductus erat, ut in ultimo ac remotissimo terrarum orbis angulo consenescere, quam Romam regredi mallet. 4. Diu deinde reluctatus, invitusque revertens in Italiam, in urbe Lyciae (Limyra nominant) morbo^{p.C.} obiit; cum ante annum ferme L. Caesar, frater⁴ eius, Hispanias petens, Massiliae decessisset.^{p.C.}

CIII. Sed Fortuna, quae subduxerat spem magni nominis, *) iam tum reipublicae sua praesidia reddiderat. Quippe, ante utriusque horum^{U.c.} obitum, patre tuo P. Vinicio consule, Tib. Nero, 755 reversus Rhodo, incredibili laetitia patriam repleverat. 2. Non est diu cunctatus Caesar Augustus. Neque enim quaerendus erat, quem legeret, sed legendus, qui eminebat. 3. Itaque, quod post Lucii mortem adhuc Caio vivo facere volebat, atque, vehementer repugnante Nerone, erat inhibitus, post utriusque adolescentium obitum facere perseveravit, ut et tribunitiae potestatis consortionem Neroni constitueret, multum quidem eo cum domi, tum in senatu recusante, et^{U.c.} cum, Aelio Cato, Sentio consulibus, V Kal. Iul. 757 post Urbem conditam annis DCCLVII, abhinc an-^{p.C.}

?) Caium et Lucium, Augusti filios.

nis XXVII, adoptaret. 4. Laetitia illius diei, concursusque civitatis, et vota paene inserentium coelo manus, *) spemque conceptam perpetuae securitatis aeternitatisque Romani imperii, vix in illo iusto opere abunde persequi poterimus, nedum hic implere. 5. Contenti simus, id unum dixisse, quam in illo (omnia) omnibus fuerint. Tum refulsit certa spes liberorum parentibus, viris matrimoniorum, dominis patrimonii, omnibus hominibus salutis, quietis, pacis, tranquillitatis; adeo, ut nec plus sperari potuerit, nec spei responderi felicius.

CIV. Adoptatus eadem die etiam M. Agrippa, quem post mortem Agrippae Iulia enixa erat. Sed in Neronis adoptione illud adiectum, his ipsis Caesaris verbis: Hoc, [inquit] reipublicae causa facio. 2. Non diu vindicem custodemque imperii sui morata in Urbe patria, protinus in Germaniam misit; ubi ante triennium sub M. Vinicio, avo tuo, clarissimo viro, immensum exarserat bellum. Erat id ab eo quibusdam in locis gestum, quibusdam sustentatum feliciter: eoque nomine decreta ei cum speciosissima inscriptione operum ornamenta triumphalia. 3. Hoc tempus me, functum ante tribunatu, castrorum Tib. Caesaris militem fecit. Quippe protinus ab adoptione missus cum eo praefectus equitum in Germaniam, successor officii patris mei; coelestissimorum eius operum per annos continuos IX praefectus aut legatus, spectator, pro captu mediocritatis meae adiutor fui. Neque illi spectaculo, quo fructus sum, simile conditio mortalis recipere videtur mihi; cum per celeberrimam Italiae partem, tractum omnem Galliae provinciarum,

*) Ingens hyperbola et adulatio, quemadmodum omnino in fine operis omnem modum adulaandi Velleius noster egreditur.

veterem imperatorem et ante meritis ac virtutibus, quam nomine, Caesarem revisentes, sibi quisque, quam illi, gratularentur plenius. 4. At vero militum conspectu eius elicite gaudio lacrimae: alacritasque et salutationis nova quaedam exultatio, et contingendi manum cupiditas, non continentium, protinus quin adiicerent, Videmus te; imperator; salvum recepimus: ac deinde, Ego tecum, imperator, in Armenia, ego in Raetia fui; ego & te in Vindelicis, ego in Pannonia, ego in Germania donatus sum; neque verbis exprimi, et fortasse vix pereri fidem potest.

CV. Intrata protinus Germania: subacti Caninaefates, Attuarii, Bructeri, recepti Cherusci [gentes], et amnis, mox nostra clade nobilis, transitus Visurgis: penetrata ulteriora: cum omnem partem asperrimi et periculosissimi belli Caesar vindicaret; [in] iis, quae minoris erant discriminis, Sentium Saturninum, qui tum legatus patris eius in Germania erat, praefecisset, 2. virum multiplicem [in] virtutibus, navum, agilem, providum, militariumque officiorum patientem ac peritum pariter, sed eundem, ubi negotia fecissent locum otio, liberaliter lauteque eo abutentem, ita tamen, ut eum splendidum aut hilarem potius, quam luxuriosum aut desidem diceres. De cuius viri claro celebrique consulatu praediximus. 3. Anni eius aestiva, usque in mensem Decembrem perducta, immanis emolumentum fecere victoriae. *) Pietas sua Caesarem, paene obstructis hieme Alpibus, in Urbem traxit: at tutela imperii eum veris initio reduxit in Germaniam; in cuius mediis finibus, ad caput Lupiae **) fluminis, hierna digrediens princeps locaverat.

*) Germani enim per haec tempora pacem petiere.

**) Hodie Lippe.

U.o. CVI. Pro dii boni, quanti voluminis opera in-
 758 sequenti aetate, sub duce Tiberio Caesare, ges-
 p.C. simus! Perlustrata armis tota Germania [est]:
 5 victae gentes, paene nominibus incognitae. Re-
 ceptae Cauchorum nationes. Omnis eorum iu-
 ventus, infinita numero, immensa corporibus, si-
 tu locorum tutissima, traditis armis, una cum
 ducibus suis, septa fulgenti armatoque militum
 nostrorum agmine, ante imperatoris procubuit
 tribunal. 2. Fracti Langobardi, gens etiam Ger-
 mana feritate ferocior. Denique, quod numquam
 antea spe conceptum, nedum opore tentatum
 erat, ad quadringentesimum miliarium a Rheno
 usque ad flumen Albim, qui Semnonum Hermun-
 durorumque fines praeterfluit, Romanus cum si-
 gnis perductus exercitus: 3. et eodem, mira felici-
 tate et cura ducis, temporum quoque observan-
 tia, classis, quae Oceani circumnavigaverat sinus,
 abinaudito atque incognito ante mari flumine Albi
 subvecta, plurimarum gentium victoria, cum abun-
 dantissima rerum omnium copia, exercitui Cae-
 sariique se iunxit.

CVII. Non tempero mihi, quin tantae rerum
 magnitudini hoc, qualecumque est, inseram. Cum
 citeriorem ripam praedicti fluminis castris occu-
 passemus, et ulterior armata hostium iuventute
 fulgeret, sub omnem *** motumque *) nostrarum
 navium protinus refugientium, unus e barbaris,
 aetate senior, corpore excellens, dignitate, quan-
 tum ostendebat cultus, eminens, cavatum, ut il-
 lis mos est, ex materia conscendit alveum, solus-
 que id navigii genus temperans, ad medium pro-
 cessit fluminis; et petiit, liceret sibi, sine pericu-
 lo in eam, quam armis tenebamus, egredi ripam,

*) Ante *motumque* vox videtur excidisse, ut: *molitionem*
 vel similis. *Refugientium* sc. hostium.

ac videre Caesarem. 2. Data petenti facultas. Tum, appulso lintre, [et] diu tacitus contemplatus Caesarem, Nostra quidem, inquit, furit iventus, quae, cum vestrum numen absentium colat, praesentium potius arma metuit, quam sequitur fidem. Sed ego beneficio ac permissu tuo, Caesar, quos ante audiebam, hodie vidi deos: nec feliciorum ullum vitae meae aut optavi, aut sensi diem. Impetratoque, ut manum contingeret, reversus in naviculam, sine fine respectans Caesarem, ripae suorum appulsus est. 3. Victor omnium gentium locorumque, quos adierat, Caesar, [cum] incolumi inviolatoque, et semel tantummodo, magna cum clade hostium, fraude eorum tentato exercitu, in hiberna legiones reduxit, eadem, qua priore anno, festinatione Urbem petens.

CVIII. Nihil erat iam in Germania, quod vinci posset, praeter gentem Marcomannorum; quae, Maroboduus duce excita sedibus suis, atque in interiora refugiens, incinctos Hercynia silva campos incolebat. 2. Nulla festinatio huius viri mentionem transgredi debet. Maroboduus, genere nobilis, corpore praevalens, animo ferox, natione magis quam ratione barbarus, non tumultuarium, neque fortuitum, neque mobilem et ex voluntate parentum constantem inter suos occupavit principatum; sed, certum imperium vimque regiam complexus animo, statuit, advocata procul a Romanis gente sua, eo progredi, ubi, cum propter potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima.

CIX. Occupatis igitur, quos praediximus, locis, finitimos omnes aut bello domuit, aut conditionibus iuris sui fecit: corpus suum custodia munivit: imperium, perpetuis armorum exercitiis (exercitu) paene ad Romanae disciplinae for-

mam redacto, brevi in eminens et nostro quoque imperio timendum perduxit fastigium: gerebatque se ita adversus Romanos, ut neque bello nos lacesseret, et, si lacesseret, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi (ostenderet). 2. Legati, quos mittebat ad Caesares, interdum ut supplicem commendabant, interdum ut pro pari loquebantur. Gentibus hominibusque a nobis descendentibus erat apud eum perfugium; totusque ex male dissimulato *) agebat aemulum; exercitumque, quem LXX millium peditum, quatuor equitum, fecerat, assiduis adversus finitimos bellis exercendo, maiori, quam quod habebat, operi praeparabat. 3. Eratque etiam eo timendus, quod, cum Germaniam ad laevam et in fronte, Pannoniam ad dextram, a tergo sedium suarum haberet Noricos, tamquam in omnes semper venturus, ab omnibus timebatur. 4. Nec securam incrementi sui patiebatur esse Italiam: quippe cum a summis Alpium iugis, quae finem Italiae terminant, initium eius finium haud multo plus CC millibus passuum abesset. 5. Hunc virum et hanc regionem proximo anno diversis e partibus

U.c. 759
P.C. Tib. Caesar aggredi statuit. Sentio Saturnino
6 mandatum, ut per Catos, excisis continentibus Hercyniae silvis, legiones Boiohoemum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est) (duceret;) ipse a Carnunto, qui locus Norici regni proximus ab hac parte erat; exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orsus est.

CX. Rumpit, interdum moratur, proposita hominum fortuna. Praeparaverat iam hiberna Caesar ad Danubium, amotoque exercitu non plus

*) h. e. quum antea iam male dissimulasset se aemulum, nunc aperte agebat.

quam quinque dierum iter a primis hostium, Saturninum admoveere copias iusserat; 2. quae pae-
ne aequali divisae intervallo ab hoste, intra pau-
cos dies in praedicto loco cum Caesare se iun-
cturae erant: cum universa Pannonia, insolens
longae pacis bonis, et adulta viribus Dalmatia,
omnibus quoque tractus eius gentibus in societa-
tem adductis, constituto arma corripuit. 3. Tum
necessaria gloriosis praeposita: neque tutum vi-
sum, abdito in interiora exercitu, vacuum tam
vicino hosti relinquere Italiam. Gentium natio-
numque, quae rebellaverant, omnis numerus am-
plius DCCC millibus explebat. CC fere pedi-
tum colligebantur, armis habilia; equitum no-
vem. 4. Cuius immensae multitudinis, parentis
acerrimis ac peritissimis ducibus, pars petere
Italiam decreverat, iunctam sibi Nauporti ac
Tergestis confinio: pars in Macedoniam se effude-
rat; pars suis sedibus praesidio esse destinave-
rat. Prima duobus Batonibus ac Pinneti duci-
bus auctoritas erat. 5. In omnibus autem Pan-
noniis non disciplinae tantummodo, sed linguae
quoque notitia Romanae, plerisque etiam litera-
rum usus, et familiaris animorum erat exercita-
tio. Itaque, hercules, nulla umquam natio tam
mature consilio belli bellum iunxit, ac decreta
patravit. 6. Oppressi cives Romani, trucidati ne-
gotiatores, magnus vexillariorum numerus ad in-
terneccionem, ea in regione, quae plurimum ab
imperatore aberat, caesus. Occupata armis Ma-
cedonia; omnia et in omnibus locis igni ferroque
vastata. Quin tantus etiam huius belli metus
fuit, ut stabilem illum, et firmatum tantorum hel-
lorum experientia, Caesaris Augusti animum
quateret atque terreret.

CXI. Habiti itaque delectus, revocati undique

et omnes veterani; viri feminaeque ex censu libertinum coactae dare militem. Audita in senatu vox Principis, decimo die, ni caveretur, posse hostem in urbis Romae venire conspectum. Senatorum equitumque Romanorum exactae ad id bellum operae ex pollicitatione. 2. Omnia haec frustra praeparassemus, nisi, qui illa regeret, fuisset. Itaque, ut praesidium ultimum, res publica ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium. 3. Habuit in hoc quoque [bello] mediocritas nostra speciosi ministri locum. *) Finita equestri militia, designatus quaestor, necdum senator, aequatus senatoribus, et iam designatis tribunis plebis, partem exercitus ab Urbe, tradi-

U.C. 760 ti ab Augusto, perduxit ad filium eius. 4. In quaestura deinde, remissa sorte provinciae, legatus P.C. eiusdem ad eundem missus; quas nos primo anno 7 acies hostium fudimus! quantis prudentia ducis opportunitatibus (usi) furentes eorum vires universas exhausimus partibus! quanto cum temperamento simul *** utilitatis **) res auctoritate imperatoris agi vidimus! qua providentia hiberna disposita sunt! quanto opere inclusus custodiis exercitus nostri (hostis), ne qua posset erumpere, inopsque copiarum, et intra se furens, viribus haustis elanguesceret!

U.C. 759 CXII. Felix eventu, forte conatu, prima aestate belli, Messallini opus mandandum est memoriae. 2. Qui vir, animo etiam, quam gente, nobilior, 6 dignissimus, qui et patrem Corvinum habuisset, et cognomen suum Cottae fratri relinqueret, praepositus Illyrico, subita rebellionem, cum semi-

*) H. e. ego quoque Velleius functus sum ministerio quondam.

**) Forte: simul lenitatis et utilitatis. — Partibus, l. e. per partes exhausimus universas.

plena legione vicesima circumdatus hostili exercitu, amplius XX millia hostium fudit fugavitque; et ob id ornamenti triumphalibus honoratus est. 3. Ita placebat barbaris numerus suus, ita fiducia virium, ut, ubicumque Caesar esset, nihil in se reponerent.*) Pars exercitus eorum, proposita ipsi duci**), et ad arbitrium utilitatemque nostram macerata, perductaque ad exitiabilem famem, neque instantes sustinere, neque cum facientibus copiam pugnandi, dirigentibusque aciem ausa congregi, occupato monte Claudio, munitione se defendit. 4. At ea pars, quae obviam se effuderat exercitui, quem A. Caecina et Silvanus Plautius consulares ex transmarinis adducebant provinciis, circumfusa quinque legionibus nostris, auxiliariisque, et equitatui regio (quippe magnam Thracum manum, iunctus praedictis ducibus, Rhoemetalces, Thraciae rex, in adiutorium eius belli secum trahebat), paene exitiabilem omnibus cladem intulit. 5. Fusa regionum equestres acies, fugatae alae, conversae cohortes sunt, apud signa quoque legionum trepidatum. Sed Romani virtus militis plus eo tempore vindicavit gloriae, quam ducibus reliquit: qui, multum a more imperatoris sui discrepantes, ante in hostem inciderunt, quam per exploratores, ubi hostis esset, cognoscerent. 6. Iam igitur in dubiis rebus semetipsae legiones adhortatae, iugulatis ab hoste quibusdam tribunis militum, interempto praefecto castrorum, praefectisque cohortium, non incruentis centurionibus, quibus etiam primi ordines cecidere, invasere hostes: nec sustinuisse contenti, perrupta eorum acie, ex insperato victoriam vindicaverunt. 7. Hoc fere tempore Agrippa, qui eodem die, quo Tiberius, ado-

*) H. e. desperarent. **) sc. Tiberio, tamquam scopus.

U.c.ptatus ab avo suo naturali erat, et iam ante bien-
760 nium, qualis esset, apparere coeperat, mira pra-
p.C.vitate animi atque ingenii in praecipitia conver-

7. sus, patris atque eiusdem avi sui animum aliena-
vit sibi; moxque, crescentibus in dies vitiis, di-
gnum furore suo habuit exitum.

CXIII. Accipe nunc, M.Vinici, tantum in bello
ducem, quantum in pace vides principem. Iun-
ctis exercitibus, quique sub Caesare fuerant,
quique ad eum venerant, contractisque in una ca-
stra decem legionibus, LXX amplius cohortibus,
quatuordecim (aliis), et pluribus quam decem ve-
teranorum millibus, ad hoc magno voluntariorum
numero, frequentique equite regio, tanto deni-
que exercitu, quantus nullo umquam loco post
bella fuerat civilia; omnes eo ipso laeti erant,
maximamque fiduciam victoriae in numero repo-
nebant. 2. At imperator, optimus eorum, quae
agebat, iudex, et utilia speciosa praeferens,
quodque semper eum facientem vidi in omnibus
bellis, quae probanda essent, non quae utique
probarentur, sequens, paucis diebus exercitum,
qui venerat, ad refoendas ex itinere eius vires,
moratus, cum eum maiorem, quam ut temperari
posset, nequeabilem gubernaculo cerneret, di-
mittere statuit: 3. prosecutusque longo et per-
quam laborioso itinere, cuius difficultas enarrari
vix potest, ut neque universos quisquam auderet
aggredi, et partem digredientium, suorum quis-
que metu finium, universi tentare non possent,

V.c.remisit eo, unde venerant: et ipse asperrimae
760. hiemis initio ingressus Sisciam*), legatos, inter
p.C.quos ipsi fuimus, partitis praefecit hibernis.

7. CXIV. O rem dictu non eminentem, sed soli-
da veraque virtute atque utilitate maximam, ex-

*) ad confluentes Savum fl. et Colopem; hodie Sissek.

perientia suavissimam, humanitate singularem! Per omne belli Germanici Pannonique tempus, nemo e nobis, gradumve nostrum aut praecedentibus aut sequentibus, imbecillus fuit, cuius salus ac valetudo non ita sustentaretur Caesaris cura, tamquam distractissimus ille tantorum onerum mole huic uni negotio vacaret animus. 2. Erat desiderantibus paratum iunctum vehiculum; lectica eius publicata, cuius (usum) cum alii, tum ego sensi. Iam medici, iam apparatus cibi, iam in hoc solum importatum instrumentum balinei, nullius non succurrit valetudini. Domus tantum ac domestici deerant; ceterum nihil, quod ab illis aut praestari, aut desiderari posset. 3. Adiciam illud, quod, quisquis illis temporibus interfuit, ut alia, quae retuli, agnoscet protinus. Solus semper equo vectus est: solus cum iis, quos invitaverat, maiore parte aestivarum expeditionum, coenavit sedens; non sequentibus disciplinam, quatenus exemplo non nocebatur, ignovit; admonitio frequens [in] erat et castigatio, vindicta rarissima: agebatque medium plurima dissimulantis, aliqua inhibentis. 4. Hiems emolumentum patrati belli contulit. Sed insequenti aestate omnis Pannonia, reliquiis totius belli in Dalma-T. c. tia manentibus, pacem petiit. Ferocem illam tot 761 millium iuventutem, paulo ante servitutem mi-p C. natam Italiae, conferentem arma, quibus usa erat 8 apud flumen nomine Bathinum, prosternentemque se universam genibus imperatoris, Batonemque et Pinetem, excelsissimos duces, captum alterum, alterum deditum, iustis voluminibus ordine narrabimus, ut spero. 5. Autumno victor in hiberna reducitur exercitus, cuius omnibus copiis a Caesare M. Lepidus praefectus est, vir nominis ac fortunae eorum proximus: quem in quantum

VELLEIUS.

H

quisque aut cognoscere, aut intelligere potuit, in tantum miratur ac diligit, tantorumque nominum, quibus ortus est, ornamentum iudicat.

U.c. 762 C.XV. Caesar ad alteram belli Delmatici mo-
p.C. 9 lem animum atque arma contulit. In qua regio-
ne quali adiutore legatoque fratre meo, Magio Celere Velleiano, usus sit, ipsius patrisque eius praedicatione testatum est, et amplissimorum honorum, quibus triumphans cum Caesar donavit, signat memoria. 2. Initio aestatis Lepidus, eductus hibernis exercitu, per gentes integras immunesque adhuc clade belli, et eo feroces ac truces, tendens ad Tiberium imperatorem, et cum difficultate locorum, et cum vi hostium luctatus, magna cum clade obsistentium, excisis agris, exustis aedificiis, caesis viris, laetus victoria, praedaeque onustus, pervenit ad Caesarem: 3. et ob [ea] quae, si propriis gessisset auspiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus, consentiente cum iudicio Principum voluntate senatus, (honoratus)*) est. 4. Illa aestas maximi belli consummavit effectus. Quippe Perustae ac Desitiates Delmatae, situ locorum ac montium, ingeniorum ferocia, mira etiam pugnandi scientia, sed praecipue angustiis saltuum paene inexpugnabiles, non iam ductu, sed manibus atque armis ipsius Caesaris tum demum pacati sunt, cum paene funditus everesi forent. 5. Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germania aut videre maius, aut mirari magis potui, quam quod imperatori numquam adeo ulla opportuna visa est victoriae occasio, quam damno amissi pensaret militis. Semperque visum est gloriosum, quod esset tutissimum; et ante con-

*) *Donatus* coniecit Rhenanus. Sed melius ex II, 112, 2. *honoratus*. In codicibus enim mpto omnis haec vox desiderata est.

HIST. ROM. LIB. II. CAP. 115. 116. 115

scientiae, quam famae, consultum: nec umquam consilia ducis iudicio exercitus, sed exercitus providentia ducis rectus est.

CXVI. Magna in bello Delmatico experimenta virtutis in multos ac difficiles locos praemisus Germanicus dedit: 2. celebri etiam opera diligentique Vibius Postumus, vir consularis, praepositus Delmatiae, ornamenta meruit triumphalia: quem honorem ante paucos annos Passienus et Cossus, viri quibusdam diversis virtutibus celebres, in Africa meruerant. Sed Cossus victoriae testimonium etiam in cognomen filii contulit, *) adolescentis in omnium virtutum exempla geniti. 3. At Postumi operum L. Apronius particeps, illa quoque militia eos, quos mox consecutus est, honores excellenti virtute meruit. Utinam non maioribus experimentis testatum esset, quantum in omni re fortuna posset; sed in hoc quoque genere abunde agnosci vis eius potest. Nam Aelius Lamia, vir antiquissimi moris, et priscam gravitatem semper humanitate temperans, in Germania, Illyricoque, et mox in Africa, splendidissimis functus ministeriis, non merito, sed materia adipiscendi triumphalia defectus est. 4. Et A. Licinius Nerva Silianus, P. Sili filius, quem virum, ne qui intellexit quidem, abunde miratus est, ne nihil non optimo civi, simplicissimo duci perisset, praeferens immatura, **) et fructu amplissimae principis amicitiae et consummatione evectae in altissimum paternumque fastigium imaginis defectus est. 5. Horum virorum mentioni si quis quaesisse me dicet locum, fatentem arguet.

*) sc. Gaetulici.

**) Legendum fortasse: *praereptus immatura*, ex editoris Basileensis emendatione, h. e. immatura morte assumptus.

U.C. Neque enim iustus sine mendacio cander apud
761 bonos criminali est.

P.C. CXVII. Tantum quod ultimam imposuerat

8 Pannonico ac Delmatico bello Caesar manum,
cum, intra quinq̃ue consummati tanti operis dies,
funestae ex Germania epistolae, caesi Vari, truci-
datarumque legionum trium totidemque alarum,
et sex cohortium ***: †) velut in hoc saltem tan-
tummodo indulgente nobis Fortuna, ne occupato
duce ***. ††) Sed causa et persona moram exigit.

2. Varus Quinctilius, nobili magis, quam illustri
ortus familia, vir ingenio mitis, moribus quietus,
ut corpore, ita animo immobilior, otio magis ca-
strorum, quam bellicae assuetus militiae: pecu-
niae vero quam non contemtor, Syria, cui prae-
fuerat, declaravit; quam pauper divitem ingres-
sus, dives pauperem reliquit. 3. Is cum exerci-
tui, qui erat in Germania, praesset, concepit es-
se homines, qui nihil praeter vocem membraque
haberent hominum; quique gladiis domari non
poterant, posse iure mulceri. 4. Quo proposito
mediam ingressus Germaniam, velut inter viros
pacis gaudentes dulcedine, iurisdictionibus, agen-
doque pro tribunali ordine, trahebat aestiva.

CXVIII. At illi, quod nisi expertus vix credat,
in summa feritate versutissimi, natumque men-
dacio genus, simulantes fictas litium series, et
nunc provocantes alter alterum iniuria, nunc
agentes gratias, quod ea Romana iustitia finiret,
feritasque sua novitate incognitae disciplinae mi-
tesceret, et solita armis decerni iure terminaren-
tur, in summam socordiam perduxere Quincti-
lium; usque eo, ut se praetorem urbanum in foro

†) Supple additae sunt.

††) Vossius ita explet: *no, occupato duce in debellandis
Pannoniis, victores Germani his se coniungerent.*

ius dicere, non in mediis Germaniae finibus exercitui praecessa crederet. 2. Tum iuvenis genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri principis gentis eius filius, ardorem animi vultu oculisque praeferens, assiduus militiae nostrae prioris comes, (cum) iure etiam civitatis Romanae ius equestris consequens gradus, segnitia ducis in occasionem sceleris usus est, haud imprudenter speculatus, neminem celerius opprimi, quam qui nihil timeret; et frequentissimum initium esse calamitatis, securitatem. 3. Primo igitur paucos, mox plures in societatem consilii recipit: opprimi posse Romanos, et dicit, et persuadet; decretis facta iungit; tempus insidiarum constituit. 4. Id Varo per virum eius gentis fidelem clarique nominis Segesten indicatur. Sed obstabant iam fata consiliis, omnemque animi eius aciem praestrinxerant. Quippe ita se res habet, ut plerumque [qui] fortunam mutaturus Deus, consilia corrumpat, efficiatque, quod miserrimum est, ut, quod accidit, id etiam merito accidisse videatur, et casus in culpam transeat. 5. Negat itaque se credere, spemque in se benevolentiae ex merito aestimare profitetur. Nec diutius, post primum indicem, secundo relictus locus.

CXIX. Ordinem atrocissimae calamitatis, qua nulla, post Crassi in Parthis damnum, in externis gentibus gravior Romanis fuit, iustis voluminibus, ut alii, ita nos conabimur exponere. Nunc summa deflenda est. 2. Exercitus omnium fortissimus, disciplina, manu, experientiaque bellorum inter Romanos milites princeps, marcere ducis, perfidia hostis, iniquitate fortunae circumventus, (cum ne pugnandi quidem [egredie] *** aut *) oc-

*) Locus corruptus. Ed. pr. cum ne pugnandi quidem

casio iis, in quantum voluerant, data esset impune; castigatis etiam quibusdam gravi poena, quia Romanis et armis et animis usi fuissent) inclusus silvis, paludibus, insidiis, ab eo hoste ad interfectionem trucidatus est, quem semper ita more pecudum trucidaverat, ut vitam aut mortem eius nunc ira, nunc venia temperaret. Duci plus ad moriendum, quam ad pugnandum, animi fuit. Quippe paterni avitque*) exempli successor se ipse transfixit. 3. At e praefectis castrorum duobus, quam clarum exemplum L. Eggius, tam turpe (C.) Ceionius prodidit: qui, cum longe maximam partem absumsisset acies, auctor deditio- nis, supplicio quam proelio mori maluit. 4. At Vala Numonius, legatus Vari, cetera quietus ac probus, diri auctor exempli, spoliatum equite peditem relinquens, fuga cum alis Rhenum petere ingressus est. Quod factum eius fortuna ulta est: non enim desertis superfuit, sed desertor occidit. 5. Vari corpus seminum hostilis lacera- verat feritas; caput eius abscisum, latumque ad Maroboduum, et ab eo missum ad Caesarem, gen- tititii tandem tumuli sepultura honoratum est.

CXX. His auditis revolat ad patrem Cae- sar⁴⁴); perpetuus patronus Romani imperii, assue- Uctam sibi causam suscipit. Mittitur ad Germa- 763 niam, Gallias confirmat, disponit exercitus, prae- p. C. sidia munit; se magnitudine sua, non fiducia (du- 10 cis) metiens, qui Cimbricam Teutonicamque mil- litiam Italiae minabatur, ultro Rhenum cum exer- citu transgreditur. 2. Arma infert genti, quam ar- egregie, aut occasionis in quantum voluerant, data esset immunis. Cod. habuit: egredien. Forte: quum ne pugnandi quidem egregie aut occidendi iis, in quantum voluerant, data esset immunitas, s. libera potestas.

*) De patre cf. II. 71, 3. De avo non constat.

••) Sc. e. Dalmatia.

cuisse pater et patria contenti erant; penetrat interius, aperit limites, vastat agros, urit domos, fundit obvios; maximeque cum gloria, incolumi omnium, quos transduxerat, numero, in hiberna revertitur. 3. Reddatur verum L. Asprenati testimonium; qui legatus sub avunculo suo Varo militans, nava virilique opera duarum legionum, quibus praeerat, exercitum immunem tanta calamitate servavit; matureque ad inferiora hiberna descendendo, vacillantes iam eis Rhenum sitarum gentium animos confirmavit. Sunt tamen, qui, ut vivos ab eo vindicatos, ita iugulatum sub Varo occupata crediderint patrimonia, hereditatemque excisi exercitus, in quantum voluerit, ab eo aditam. 4. Lucii etiam Caeditii, praefecti castrorum, eorumque, qui una circumdati Alisone immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus est; qui, omnibus difficultatibus operatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hostium faciebat inexasuperabiles, nec temerario consilio, nec segni providentia usi, speculatiue opportunitatem, ferro sibi ad suos peperere reditum. 5. Ex quo apparet, Varum, sane gravem et bonae voluntatis virum, magis imperatoris defectum consilio, quam virtute destitutum militum, se magnificentissimumque perdidisse exercitum. 6. Cum in captivos saeviretur a Germanis, praefecti facinoris auctor fuit Calpurnius Coelius, adolescens vetustate familiae suae dignissimus: qui, complexus catenarum, quibus vinctus erat, seriem, ita illas illis capiti [suo], ut protinus pariter sanguinis, cerebrique influvio exspiraret.

CXXI. Eadem et virtus et fortuna subsequenti tempore [ingressa animum] imperatoris Tiberii fuit, quae initio fuerat. Qui, contusis hostium viribus, classicis peditumque expeditionibus, cum

res Galliarum maximae molis, accensasque plebis Viennensium dissensiones, coercitione magis quam poena molliisset; et senatus populusque Romanus, postulante patre eius, ut aequum ei ius in omnibus provinciis exercitibusque esset, [quam erat ipsi] decreto complexus esset: 2. (etenim absurdum erat, non esse sub illo, quae ab illo vindicabantur; et qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem non iudicari parem): in Urbem reversus, iam pridem debitum, sed continuatione bellorum dilatatum, ex Pannoniis Del-
 565 matisque egit triumphum. Cuius magnificentiam p.C. quis miretur in Caesare? 3. Fortunae vero quis
 12 non miretur indulgentiam? quippe omnes eminentissimos hostium duces, non occisos fama narravit, sed vinctos triumphus ostendit. Quem mihi, fratrique meo, inter praecipuos praecipisque donis adornatos viros comitari contigit.

CXXII. Quis non inter reliqua, quibus singularis moderatio Tib. Caesaris elucet atque eminet, hoc quoque miretur, quod, cum sine ulla dubitatione septem triumphos meruerit, tribus contentus fuerit? 2. Quis enim dubitare potest, quin ex Armenia recepta, et ex rege ei praeposito, cuius capiti insigne regium sua manu imposuerat, ordinatisque rebus Orientis, ovans triumphare debuerit? et, Vindelicorum Raetorumque victor, curru urbem ingredi? 3. Fractis deinde post adoptionem continua triennii militia Germaniae viribus, idem illi honor et deferendus et recipiendus fuerit? et post cladem sub Varo acceptam, ocius prosperrimo rerum eventu eadem excisa Germania triumphum summi ducis adornare debuerit? 4. Sed in hoc viro nescias, utrum magis mireris, quod laborum periculorumque semper excessit modum, an, quod honorum temperavit.

CXXIII. Venitur ad tempus, in quo fuit plurimum metus. Quippe Caesar Augustus, cum Germanicum, nepotem suum, reliqua belli patratum, misisset in Germaniam, Tiberium autem U. e. filium missurus esset in Illyricum, ad firmandam pace, quae bello subegerat; prosequens eum, si p. C. mulque interfuturus athletarum certamini ludi-¹³ ero, quod eius honori sacratum a Neapolitanis U. e. est, processit in Campaniam. 2. Quamquam iam⁷⁶⁶ motus imbecillitatis, inclinataeque in deterius p. C. principia valetudinis senserat; tamen obnitere¹² vi animi, prosecutus filium, digressusque ab eo Beneventi, ipse Nolam petiit; et, ingravescente in dies valetudine, cum sciret, quis, volenti omnia post se salva remanere, arcessendus foret, festinanter revocavit filium. Ille ad patrem patriae exspectato revolavit maturius. 3. Tum securum se Augustus praedicans, circumfususque amplexibus Tiberii sui, commendans illi sua atque ipsius opera, nec quidquam iam de fine, si fataposscerent, recusans, subrefectus primo conspectu aliquoique carissimi sibi spiritus, mox, cum omnem curam fata vincerent, in sua resolutus initia*), Pompeio Apuleioque consulibus, septuagesimo sexto anno, animam coelestem coelo reddidit.

CXXIV. Quid tunc homines timuerint, quae senatus trepidatio, quae populi confusio, quis orbis metus, in quam arto salutis exitiique fuermus confinio, neque mihi tam festinanti exprimere vacat, neque, cui vacat, potest. Id solum voce publica dixisse habeo: cuius urbis ruinam timueramus, eam ne commotam quidem sensimus. Tantaque unius viri maiestas fuit, ut nec bonis,

*) Sententia ex Pythagoricis Platonisque philosophis deducta, qui animam ad animam mundi tamquam fontem suum redire existimaverunt. Cf. Virgil. Georg. IV, 225.

magistratibus auctoritas, Senatui maiestas, iudiciis gravitas; compressa theatralis seditio; recte faciendi omnibus aut incussa voluntas, aut imposita necessitas. Honorantur recta, prava puniuntur. Suspicit potentem humilis, non timet. 3. Antecedit, non contemnit, humiliorem potens. Quando annona moderatior? Quando pax laetior? Diffusa in Orientis Occidentisque tractus, et quidquid meridiano aut septentrione finitur, Pax Augusta per (omnia) omnes terrarum orbis angulos a latrociniorum metu servat immunes. 4. Fortuita non civium tantummodo, sed urbium damna Principis munificentia vindicat. Restitutae urbes Asiae. Vindictae ab iniuriis magistratuum provinciae. Honor dignis paratissimus. Poena in malos sera, sed aliqua. Superatur aequitate gratia, ambitio virtute. 5. Nam facere recte cives suos Princeps optimus faciendo docet; eumque sit imperio maximus, exemplo maior est.

CXXVII. Raro eminentes viri non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam suam uti sunt; ut duo Scipiones duobus Laeliis, quos per omnia aequaverunt sibi; ut Divus Augustus M. Agrippa, et proxime ab eo, Statilio Tauro. Quibus novitas familiae haud obstat, quo minus ad multiplices consulatus triumphosque et complura eveherentur sacerdotia. 2. Etenim magna negotia magnis adiutoribus egent; (neque in parvo paucitas ministeria defecit:*) interestque rei publicae, quod usu necessarium, et dignitate eminere; utilitatemque auctoritate muniri. 3. Sub his exemplis Tiberius Caesar Seianum Aelium, principe equestris ordinis patre natum, materno vero genere clarissimas veteresque et insignes

*) h. e. in minoribus enim negotiis mediocritas adiutorum ministeriis peragendis sufficit. Sed forsitan glossa est.

honoribus complexum familias, habentem consulares fratres, consobrinos, avunculum, ipsum vero laboris ac fidei capacissimum, sufficiente etiam vigori animi compage corporis, singularem principalium onèrum adiutorem in omnia habuit atque habet: 4. virum severitatis laetissimae, hilaritatis priscoe, actu otiosis sinillimum, nihil sibi vindicantem, eoque assequentem omnia, semperque infra aliorum aestimationes se metientem, vultu vitae tranquillum, animo exsomnem.

CXXXVIII. In huius virtutum aestimatione iam pridem iudicia civitatis cum iudiciis principis certant. Neque novus hic mos senatus populi que Romani est, putandi, quod optimum sit, esse nobilissimum. Nam et illi antiqui, ante primum bellum Punicum, abhinc annos CCC, Ti. Coruncanium, hominem novum, cum aliis omnibus honoribus, tum pontificatu etiam maximo, ad principale extulere fastigium; 2. et equestri loco natum Sp. Carviliū, et mox M. Catonem, novum etiam Tusculo Urbis inquilinum, Mummiūque Achaicum in consulatus, censuras, et triumphos provexere. 3. Et, qui C. Mariū, ignotae originis, usque ad sextum consulatum sine dubitatione Romani nominis habuere principem; et qui M. Tullio tantum tribuere, ut paene assentatione sua, quibus vellet, principatus conciliaret; quique nihil Asinio Pollioni negaverunt, quod nobilissimis summo cum sudore consequendum foret; profecto hoc senserunt, in cuiuscunque animo virtus inesset, ei plurimum esse tribuendum. 4. Haec naturalis exempli imitatio ad experiendum Seianum, Caesarem; ad iuvanda vero onera Principis, Seianum protulit; senatumque et populum Romanum eo perduxit, ut, quod usu optimum intelligit, id in tutelam securitatis suae libenter advocet.

CXXIX. Sed, proposita quasi universa principatus Ti. Caesaris forma, singula recenseamus. Qua ille prudentia Rhascupolim, interemptorem U.c. fratris sui filii Cotyis, consortisque eiusdem imperii, evocavit^{a)}; singulari in eo negotio usus p.C. opera Flacci Pomponii, consularis viri, nati ad 19 omnia, quae recte facienda sunt, simplicique virtute merentis semper, quam captantis gloriam. 2. Cum quantalibet gravitate, ut senator et iudex, non ut Princeps, et causas pressius audit^{***b)} Quam celeriter^{***c)} ingratum et nova molientem oppressit? Quibus praeceptis instructum Germanicum suum, imbutumque rudimentis militiae secum actae, domitorem recepit Germaniae? U.c. Quibus iuventam etas exaggeravit honoribus, respondente cultu triumphali rerum, quas gesserat, p.C. magnitudinis? 3. Quotiens populum congiariis honoravit, senatorumque censum, cum id senatu auctore facere potuit, quam libenter explevit, d) ut neque luxuriam invitaret, neque honestam paupertatem pateretur dignitate destitui? Quanto cum honore Germanicum suum in transmarinas misit provincias? Qua vi consiliorum suorum, ministro et adiutore usus Druso filio suo, Maroboduum inhaerentem occupati regni finibus, pace maiestatis eius dixerim, velut serpentem abstrusum terrae, salubribus [consiliorum suorum] e) medicamentis coegit egredi? quam illum ut honorate, (ita) nec secure continet? f)

a) sc. ad se, nec remisit. Cf. Tac. Ann. II, 64.

b) *pressius* explicant per *accuratius*. et delet Ruhnk. cum Aldo. Forsan post *audis* integer versus excidit.

c) Deest nomen; forte *Libonem* aut eiusmodi. Cf. II, 130, 3.

d) h. e. pecunia eorum inopiae subvenit, quo melius dignitatem tuerentur.

e) Cf. initium periodi.

f) Rem vide Tac. Ann. II, 63.

HIST. ROM. LIB. II. CAP. 129. 130. 127

Quantae molis bellum, principe Galliarum cliente Sacroviro, Floroque Iulio, mira celeritate ac virtute compressit, ut ante populus Romanus vicisse se, quam bellare, cognosceret; nuntiosque periculi victoriae praecederet nuntius. 4. Magni etiam terroris bellum Africanum, et quotidiano auspicium maius, auspiciis consiliisque eius brevi sepultum est. U. c. 777 p. C.

CXXX. Quanta suo suorumque nomine extruxit opera? Quam pia munificentia, superque humanam evecta fidem, templum patri molitur? Quam magnifico animi temperamento Ca. quoque Pompeii munera ^{a)} absunta igui restituit? Qui, quidquid umquam claritudine emiauit, id veluti cognatum censeat tuendum. 2. Qua liberalitate, cum alias, tum proxime, incenso monte Caelio, omnis ordinis hominum iacturae patrimonio succurrit suo? Quanta cum quiete hominum, rem perpetui praecipuique timoris, supplementum, sine trepidatione delectus, providet? 3. Si ^{b)} aut natura patitur, aut mediocritas recipit hominum, verecunde cum Deis queri; quid hic meruit, primum, ut scelerata Drusus Libo iniret consilia; U. c. 769 deinde, ut Silium Pisonemque tam ^{c)} alterius dignitatem constituit, auxit alterius? Ut ad maiora transcendam, quamquam et haec ille duxit p. C. 16 maxima; quid, ut iuvenes amitteret filios? ^{d)} U. c. quid, ut nepotem ex Druso suo? Dolenda adhuc 776 retulimus; veniendum ad erubescenda est. 4. p. C. Quantis hoc triennium, M. Vinici, doloribus lace- 23

a) Theatrum. Cf. II, 48, 2.

b) Desideratur adversativa: *At si est.*

c) Burmannus: *ut Silium Pisonemque tam infestos haberet, quorum alii.*

d) Scilicet Germanicum, adoptatum, et Drusum naturalem, quorum uterque, ipsius Tiberii artibus, ille per Pisonem, hic Seiani scelera interfectus est.

ravit animum eius? Quamdiu abstruso, quod miserimum est, pectus eius flagravat incendio, quod ex nuru, quod ex nepote dolere, a) indignari, eru-
U.c. bescoere coactus est? 5. Cuius temporis aegritu-
782 dinem auxit amissa mater eminentissima, et per
p.C. omnia Deis quam hominibus similior femina:
29 cuius potentiam nemo sensit, nisi aut levatione
periculi, aut accessione dignitatis.

CXXXI. Voto finiendum volumen sit. Iupiter Capitoline ac Stator, et auctor Romani nominis, Gravidæ Mars, perpetuorumque custos Vesta ignium, et quidquid Numinum hanc Romani imperii molem in amplissimum terrarum orbis fastigium extulit, vos publica voce obtestor atque precor, custodite, servate, protegite hunc statum, hanc pacem * * *, b) eique functo longissima statione mortali destinate successores quam serissimos; sed eos, quorum cervices tam fortiter sustinendo terrarum orbis imperio sufficiant, quam huius suffecisse sensimus; consiliaque omnium civium aut pia * * *. c)

a) Nurus est Agrippina, Germanici coniux; nepos Nero, Germanici filius, circumventus ab eodem Seiano: cf. Tac. Ann. IV, 54. V, 4. VI, 25. IV, 59. Suet. Tib. 54.

b) *hunc principem* supplendum esse, ex his, quae sequuntur, facile patet.

c) In fine operis aliquot tantum verba interciderunt, quae Vossius ita restitui posse existimat: *aut pia fovete, aut impia opprimate*. Rhenanus hoc modo: *aut salutaria in felicem eventum provehite*.

INDEX RERUM.

[Numerus primo loco positus librum, alter caput, tertius sectionem indicat.]

A.

- Acanthus** in triumpho Iul. Caesaris 2, 56, 2.
Acerranis civitas data. 1, 14, 4.
Achaei ex Laconica pulsi. 1, 3, 1. a Q. Metello Macedonico fracti. 1, 12, 1. a L. Mummiio devicti. 1, 13, 1. Achaei ad Pontum Euxinum. 2, 40, 1.
Achaia provincia. 2, 23, 3.
Achillas, aulicus Ptolemaei, Pompeii necandi auctor. 2, 53, 2. a I. Caesare supplicio affectus. 2, 54, 1.
Achilles, Pyrrhi pater. 1, 1, 3. auctor materni generis Alexandri M. 1, 6, 5.
Acidinus Manlius 2, 8, 2.
Actium. 2, 84, 1. 2, 85.
Addus C. Caesarem vulnerat in Armenia. 2, 102, 2.
Adoptio Octavii per testamentum I. Caesaris. 2, 59, 1. C. et L. Caesaris, Agrippae filiorum, ab Augusto facta. 2, 96, 1. Tiberii et Agrippae Postumi ab eodem. 2, 103, 3. et 104, 1.
Aedes ex marmore prima a Q. Metello Macedonico exstructa. 1, 11, 5.
Aegaei maris insulae ab Ionibus occupatae 1, 4, 3.
Aegisthus, frater patruelis Agamemnonis, hunc obruncat. 1, 1, 2. VII annos regnavit. *ibid.* ab Oreste necatus. *ibid.* 3.
Aegyptus ab Augusto stipendiaria facta. 2, 39, 2.
Aelius Catus, 2, 103, 2.
Aemilius Sura de annis P. R. 1, 6, 6.
L. Aemilius Paullus, qui ad Cannas infeliciter pugnans obiit. 1, 9, 3.
L. Aemilius Paullus, praecedentis fil. consul Perseum, Macedoniae regem, devicit. 1, 9, 3. eius laus. *ib.* et triumphus. *ibid.* et 5 sq. filii eorumque obitus e. dictum patris memorabile. It 10, 3.
Aenaria insula. 2, 19, 4.
Aeoliorum migratio in Asiam et coloniae. 1, 4, 4.
Aeris sonus nocturnus Chalcidensibus navigationis dux. 1, 4, 1.
Aerarium e manubiis auctum ab Aemilio Paulo. 1, 9, 6. a Pom-

- peio M. 2, 40, 3. a I. Caesare. 2, 56, 2. aerarii reditus aucti a Iul. Caesare et Angusto, 2, 39, 2. publicae pecuniae a publicanis fraudibus interceptae a C. Sentio Saturnino, in aerarium regestae. 2, 82, 2.
- Aeschylus 1, 16, 3.
- Aesernia colonia deducta. 1, 14, 8.
- Aesulum colonia deducta. *ibid.*
- Aetolia a Fulvio Nobilioris subacta. 2, 38, 5.
- Africanus comicus, Terentii et Caecillii fere aequalis. 1, 17, 1. in togatis comoediis clarus. 2, 9, 3.
- Africanus, consularis, 2, 48, 1. 2, 50, 4.
- Africa primum intrata a Regulus. 2, 38, 2. a P. Scipione Aemiliano provincia facta. *ibid.*
- Africanus, P. Scipio maior. 1, 10, 3. 1, 12, 3. eius filius adoptavit. Paulli Aemilii filium. *ibid.* 1, 12, 3. Africanus hic Scipio Aemilianus cognominatus. 1, 13, 2. sub hoc apud Numantiam Lucilius poeta, Marius et Iugurtha stipendia fecerant. 2, 9, 4. Cf. Scipiones.
- Africi triumphus I. Caesaris: apparatus ex ebore. 2, 56, 2.
- Africus ventus lacerat Octavianam classem. 2, 79, 3.
- Agamemnon tres urbes in Creta condidit. 1, 1, 2. ab uxore et Aegistho occiditur. *ibid.*
- Ager Campanus a Iul. Caesare divinus. 2, 44, 4. 45, 2. agri veteranis divisi a triumviris, 2, 74, 2. 75, 1.
- Agricultura ab Augusto revocata. 2, 98, 4.
- M. Agrippa Octaviano consultit. 2, 59, 5. eius ingenium et mores. 2, 79, 1. classem et exercitum Octaviano parat et exercet. *ibid.* et 2. apud Mylas cum Sex. Pompeio prospere pugnat. *ibid.* 4. improspere apud Tauromenium. *ibid.* tandem exiit Pompeium navibus. *ibid.* 5. classica corona primus donatus est. 2; 81, 3. Leucadem, Patras, Corinthum expugnat contra Antonium dux 2, 84, 3. eumque his classe superat. *ibid.* praestitit classiis proelio Actiaco. 2, 85, 1. Augusto carus. 2; 88, 2. 90, 1. adiutor eius eidemque aequatus. 2, 127, 1. ad consulatum III. et tribunatium potestatem ab eodem erectus. 2, 90, 1. Hispanias pacat. *ibid.* ob contentiones cum M. Marcello secedit in Asiam. 2, 93, 3. reversus Iuliam Augusti filiam ducit. *ibid.* moritur. 2; 96, 1. novus homo. *ibid.* 2, 127, 1. Tiberii socer. 2, 96, 1. eius filii. *ibid.* Pannonicum bellum ab eo inchoatum. *ibid.* 2.
- M. Agrippa Postumus, praecedentis filius, ab Augusto adoptatus. 2, 104, 1. 112, 7. praevidit sua animam Augusti sibi alienavit. 2, 112, 7.
- Alba colonia deducta. 1, 14, 5.
- Albania a Cn. Pompeio penetrata cum victoria. 2, 40, 1.
- Albis fines Semnonum et Hermandurorum praeterfuit. 2, 106, 2. quantum distet a Rheno. *ibid.* classis Romana ex Oceano eo subvecta. *ibid.* 3.
- Aleman poeta Laco non fuit. 1, 18, 3.
- Alcmaeon ultimus Archontum

- Atheniensium perpetuorum. 1, 8, 3.
 Alesia a I. Caesare capta. 2, 47, 1.
 Aletes, Hippotis filius, sextus ab Hercule. 1, 3, 3. Corinthi conditor. *ibid.* 1, 13, 1.
 Alexander M. septimus decimus a Carano 1, 6, 5. genus ab Hercule et Achille derivabat. *ibid.* eius effigies cum equitibus ad Granicum occisis a Lysippo statua expressa. 1, 11, 4. ebrietati et iracundiae deditus. 2, 41, 1. L. Caesari comparatur. *ibid.*
 Alexandria condita. 1, 14, 4.
 Alexandrini triumphus I. Caesaris apparatus e testudine. 2, 56, 2.
 Aliso, castellum Germaniae. 2, 120, 4.
 Allobrogens. *vid.* Fabius.
 Alpes feris incultisque nationibus celebres. 2, 90, 1. hieme obstructae. 2, 105, 3. Italiam terminant. 2, 109, 4.
 Alsium colonia deducta. 1, 14, 8.
 Altinum oppidum. 2, 76, 2.
 Ambitus a Pompeio Magno Cbs. III. coercitus. 2, 47, 3.
 Amnestia Athenis olim decreta, post I. Caesaris necem, auctore Cicerone, Romae comprobata a senatu. 2, 58, 3.
 T. Ampius, trib. pl. de Pompeio honorando legem tulit. 2, 40, 4.
 Amyntas, rex (Galatiae) ab Antonio ad Octavianum transfugit. 2, 84, 3.
 Anchises, 2, 41, 2.
 Andrus insula 1, 4, 3.
 L. Anicius de Gentio Illyriorum rege triumphat. 1, 9, 5.
 Annia, Cinnae uxor, deinde M. Pisonis. 2, 41, 2. ab hoc in Sulae gratiam dimissa. *ibid.*
 Annona gravis Romae per Sex. Pompeium, 2, 77, 1. annonam levat Tiberius quaestor 2, 94, 3. moderatior sub Tiberio Imperatore. 2, 126, 3.
 Antiochus Epiphanes Olympicum Athenis inchoavit. 1, 10, 1. Ptolemaeum (Philometorem) obsidet. *ibid.* a M. Popillio Laenate abstinere Aegypto iussus. *ibid.*
 Antiochus (Magnus) a L. Scipione Asia privatus. 2, 39, 6.
 Antistius, aedilicius, a Damasippo praetore trucidatus. 2, 26, 2, 88, 3. *Cf.* Calpurnia.
 Antistius Vetus, praetor Hispaniae. 2, 43, 4.
 Antistius Vetus, praeced. nepos, consularis et pontifex. *ib.*
 C. Antistius, legatus Augusti in Hispania. 2, 90, 4.
 C. Antonius, M. Triumviri frater, cui M. Brutus legiones in Macedonia extorsit. 2, 69, 3.
 L. Antonius, prioris frater, consul, bellum Perusinum movet. 2, 74, 2. Perusia capta, ab Octaviano dimittitur. *ibid.* 4.
 M. Antonius, (Triumviri avus) orator. 2, 9, 1. Marii Cinnaeque iussu confossus. 2, 22, 2.
 M. Antonius, praeced. filius, praetor, contra piratas maritimae, qua patebat imperium Rom. praefectus. 2, 31, 1.
 M. Antonius, praeced. filius, Triumvir constituendae reip. 2, 65, 2, 88, 1. audacissimus homo. 2, 56, 4. ebrietati deditus. 2, 63, 1. virtutum non plane expertus. 2, 74, 2. bonus imperator. 2, 63, 1. Iul. Caesaris

- peio M. 2, 40, 3. a I. Caesare. 2, 56, 2. aerarii redditus aucti a Iul. Caesare et Angusto, 2, 39, 2. publicae pecuniae a publicanis fraudibus interceptae a C. Sentio Saturnino, in aerarium regestae. 2, 82, 2.
- Aeschylus 1, 16, 3.
- Aesernia colonia deducta. 1, 14, 8.
- Aesulum colonia deducta. *ibid.*
- Aetolia a Fulvio Nobiliore subacta. 2, 38, 5.
- Afranius comicus, Terentii et Caecilii fero aequalis. 1, 17, 1. in togatis comoediis clarus. 2, 9, 3.
- Afranius, consularis. 2, 48, 1. 2, 50, 4.
- Africa primum intrata a Regulo. 2, 38, 2. a P. Scipione Aemiliano provincia facta. *ibid.*
- Africanus, P. Scipio maior. 1, 10, 3. 1, 12, 3. eius filius adoptavit Paulli Aemilii filium. *ibid.* 1, 12, 3. Africanus hic Scipio Aemilianus cognominatus. 1, 13, 2. sub hoc apud Numantiam Lucilius poeta, Marius et Iugurtha stipendia fecerunt. 2, 9, 4. Cf. Scipiones.
- Africi triumphus I. Caesaris apparatus ex ebore. 2, 56, 2.
- Africus ventus lacerat Octaviani classem. 2, 79, 3.
- Agamemnon tres urbes in Creta condidit. 1, 1, 2. ab uxore et Aegistho occiditur. *ibid.*
- Ager Campanus a Iul. Caesare divinus. 2, 44, 4. 45, 2. agri veteranis divisi a triumviris, 2, 74, 2. 75, 1.
- Agricultura ab Augusto revocata. 2, 98, 4.
- M. Agrippa Octaviano consulit. 2, 59, 5. eius ingenium et mores. 2, 79, 1. classem et exercitum Octaviano parat et exercet. *ibid.* et 2. apud Mylas cum Sex. Pompeio prospere pugnat. *ibid.* 4. improspere apud Tauromenium. *ibid.* tandem exiit Pompeium navibus. *ibid.* 5. classica corona primus donatus est. 2, 81, 3. Leucadem, Patras, Corinthum expugnat contra Antonium dux. 2, 84, 3. eumque bis classe superat. *ibid.* praestest classis in proelio Actiaco. 2, 85, 1. Augusto carus. 2, 88, 2. 90, 1. adiutor eius eidemque aequatus. 2, 127, 1. ad consulatum illi et tribunitiam potestatem ab eodem erectus. 2, 90, 1. Hispanias parat. *ibid.* ob contentiones cum M. Marcello secedit in Asiam. 2, 93, 3. reversus Iuliam Augusti filiam ducit. *ibid.* moritur. 2, 96, 1. novus homo. *ibid.* 2, 127, 1. Tiberii socer. 2, 96, 1. eius filii. *ibid.* Pannonicum bellum ab eo inchoatum. *ibid.* 2.
- M. Agrippa Postumus, praecedentis filius, ab Augusto adoptatus. 2, 104, 1. 112, 7. praeviditate sua animum Augusti sibi alienavit. 2, 112, 7.
- Alba colonia deducta. 1, 14, 5.
- Albania a Cn. Pompeio penetrata cum victoria. 2, 40, 1.
- Albis fines Semnonum et Hermundurorum praeterfuit. 2, 106, 2. quantum distet a Rheno. *ibid.* classis Romana ex Oceano eo subvecta. *ibid.* 3.
- Alcman poeta Laco non fuit. 1, 18, 3.
- Alcmaeon ultimus Archontum

- Atheniensium perpetuorum. 1, 8, 3.
 Alosia a I. Caesaro capta. 2, 47, 1.
 Aletes, Hippotis filius, sextus ab Hercule. 1, 3, 3. Corinthi conditor. *ibid.* 1, 13, 1.
 Alexander M. septimus decimus a Carano 1, 6, 5. genus ab Hercule et Achille derivabat. *ibid.* eius effigies cum equitibus ad Granicum occisis a Lysippo statua expressa. 1, 11, 4. ebrietati et iracundiae deditus. 2, 41, 1. I. Caesari comparatur. *ibid.*
 Alexandria condita. 1, 14, 4.
 Alexandrini triumphus I. Caesaris apparatus e testudine. 2, 56, 2.
 Aliso, castellum Germaniae. 2, 120, 4.
 Allobrogicus. *vid.* Fabius.
 Alpes feris incultisque nationibus celebres. 2, 90, 1. hieme obstructae. 2, 105, 3. Italiam terminant. 2, 109, 4.
 Alsium colonia deducta. 1, 14, 8.
 Altinum oppidum. 2, 76, 2.
 Ambitus a Pompeio Magno Cōs. III. coercitus. 2, 47, 3.
 Amnestia Athenis olim decreta, post I. Caesaris necem, auctore Cicerone, Romae comprobata: senatu. 2, 58, 3.
 T. Ampius, trib. pl. de Pompeio honorando legem tulit. 2, 40, 4.
 Amyntas, rex (Galatiae) ab Antonio ad Octavianum transfugit. 2, 84, 3.
 Anchises, 2, 41, 2.
 Andrus insula 1, 4, 3.
 L. Ancius de Gentio Illyriorum rego triumphat. 1, 9, 5.
 Anna, Cinnae uxor, deinde M. Pisonis. 2, 41, 2. ab hoc in Sullae gratiam dimissa. *ibid.*
 Annona gravis Romae per Sex. Pompeium, 2, 77, 1. annonam levat Tiberius quaestor 2, 94, 3. moderatior sub Tiberio Imperatore. 2, 126, 3.
 Antiochus Epiphanes Olympicum Athenis iachnavit. 1, 10, 1. Ptolemaeum (Philometorem) obsidet. *ibid.* a M. Popillio Laenate abstinere Aegypto iussus. *ibid.*
 Antiochus (Magnus) a L. Scipione Asia privatus. 2, 38, 5.
 Antistius, aedilitius, a Damasippo praetore trucidatus. 2, 26, 2, 88, 3. *Cf.* Calpurnia.
 Antistius Vetus, propraetor Hispaniae. 2, 43, 4.
 Antistius Vetus, praecedit: nepos, consularis et pontifex. *ibid.*
 C. Antistius, legatus Augusti in Hispania. 2, 90, 4.
 C. Antonius, M. Triumviri frater, cui M. Brutus legiones in Macedonia extorsit. 2, 69, 3.
 L. Antonius, prioris frater, consul, bellum Perusinum movet. 2, 74, 2. Perusia capta, ab Octaviano dimittitur. *ibid.* 4.
 M. Antonius, (Triumvir avus) orator. 2, 9, 1. Marii Cinnaeque iussu confossus. 2, 22, 2.
 M. Antonius, praecedit: filius, praetor, contra piratas ornatissimae, qua patebat imperium Rom. praefectus. 2, 31, 1.
 M. Antonius, praecedit: filius, Triumvir constituendae reip. 2, 65, 2, 88, 1. audacissimus homo. 2, 56, 4. ebrietati deditus. 2, 63, 1. virtutum uon plane expertus. 2, 74, 2. bonus imperator. 2, 63, 1. Iul. Caesaris

peio M. 2, 40, 3. a I. Caesare.
2, 56, 2. aerarii redditus aucti a
Iul. Caesare et Augusto, 2, 39,
2. publicae pecuniae a publica-
nis fraudibus interceptae a C.
Sentio Saturnino, in aerariis
regestae. 2, 82, 2.

Aeschylus 1, 16, 3.

Aesernia colonia: dedu-
cit. 14, 8.

Asculum colonia deducit.

Aetolia a Fulvio N. deducit.

acta. 2, 38, 5.

Afranius comitatus.

Caecilii ferebat.

in togatis et.

9, 3.

Afranius, 50, 4.

Africa.

In. 7.

lie.

A.

Regulatus. 2, 64, 1. a Cicero-

ne orationibus pessime nota-

tus. *ibid.* 3. Octaviano pacis

conditiones offert. 2, 65, 1. tri-

umviratu inito, eidem privi-

legiam despondet. *ibid.* 3. a Vel-

leio ob Ciceronem proscriptum

graviter accusatus. 2, 66, 3 sq.

L. Caesarem avunculum pro-

scribit. 2, 67, 3. in Macedo-

niam cum M. Bruto et Cassio

bellaturus traiecit. 2, 70; 1. O-

rientis provincias obit. 2, 74, 1.

Domitii classe firmior fit. 2, 76,

2. in Italiam adversus Caesa-

rem Octavianum pervenit. *ibid.*

3. apud Brundisium paciscitur

cum eo. *ibid.* pacem apud Mi-

senum cum Sex. Pompeio init.

2, 77, 1. ibi ab eodem coena et

aerbo dictorio ob Pompeii M.

M. A.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

M. A.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

M. A.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

M. A.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

M. A.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

collega in consula. 2, 56, 4 diadema huic in Lupercalibus imponit. *ibid.* neci cum Caesare destinatus a M. Bruto periculo liberatur. 2, 58, 2. interfecto-ribus Caesaris tuto descendendi de Capitolio fidem dat. *ibid.* 3. superbe excipit Octavianum, et insidiarum arguit 2, 60, 3. eius et Dolabellae consulum furens dominatio. *ibid.* 4. 2, 61, 1. Iul. Caesaris pecuniam ad aedem Opis depositam occupat, eiusdemque commentarios corrumpit. 2, 60, 4. Galliam D. Bruto armis eripere statuit. *ibid.* 5. eius odium et insidiae Octaviani. *ibid.* legionibus e Macedonia accitis privatur. 2, 61, 2. ad Mutinam profligatur trans Alpes. *ibid.* 4. 73, 2. cum Lepido se iungit in Gallia. 2, 63, 1. hostis iudicatus, *ibid.* 2, 64, 4. D. Brutum per emissarios iugulat. 2, 64, 1. a Cicero-ne orationibus pessime notatus. *ibid.* 3. Octaviano pacis conditiones offert. 2, 65, 1. triumviratu inito, eidem privignam despondet. *ibid.* 3. a Velleio ob Ciceronem proscriptum graviter accusatus. 2, 66, 3 sq. L. Caesarem avunculum pro-scribit. 2, 67, 3. in Macedo-niam cum M. Bruto et Cassio bellaturus traiecit. 2, 70; 1. O-rientis provincias obit. 2, 74, 1. Domitii classe firmior fit. 2, 76, 2. in Italiam adversus Caesa-rem Octavianum pervenit. *ibid.* 3. apud Brundisium paciscitur cum eo. *ibid.* pacem apud Mi-senum cum Sex. Pompeio init. 2, 77, 1. ibi ab eodem coena et acerbo dictorio ob Pompeii M.

domum in Carinis exceptus *ibid.* Octaviam ducit. 2, 78, 1. Sex. Pompeium contra fidem datam iugulari iubet, 2, 79, 2. 87, 2. a Parthis clade adfectus. 2, 82, 1 — 3. 91, 1. Artavasdē, Armeniae regem, catenis aureis vincit, *ibid.* Cleopatrae amore et vitiiis corruptus patriae bel-lum inferre statuit. *ibid.* 4. Bacchi nomen et habitum assu-mit. *ibid.* 5. eius vires et clas-sis apud Actium 2, 84, 2. debili-tatus desertione. *ibid.* sq. et Agrippae virtute. *ibid.* 3. victus Cleopatram fugientem sequitur et milites suos deserit. 2, 85, 3 sq. Alexandriae, bello petitus, se interimit. 2, 87, 1. Iulius Antonius, Triumviri fil. adulter Iuliae, se interimit. 2, 100, 4. Apollinis Pythii responsum La-cedaemoniis de victoria, Codro rege, datum. 1, 2, 2. Apollinis templum cum porticu ab Augusto exstructum. 2, 81, 3. Apollonia, magistra studiorum Augusti. 2, 59, 4. Apparatus triumphorum Iul. Caesaris e varia materia pre-tiosa. 2, 56, 2. Appius, *Crassus*, Caeci fil. con-sul. 1, 14, 4. Appius Claudius *Caudex*, con-sul, primus traiecit in Siciliam. 2, 38, 2. Appius Claudius *Pulcher*, Ti. Gracchi socer, consularis, III vir agris dividendis. 2, 2, extr. Appius Claudius, Iuliae adulter. 2, 100, 5. L. Apuleius Saturninus, trib. pl. seditiosus, in curia Hosti-

- Ha, Mario Cos. VI. necatus. 2, 12, 6.
- L. Apronii in bello Dalmatico virtus 2, 116, 2.
- Apulia a Sulla, a bello Mithridatico reduce, cum quiete peragrata. 2, 25, 1.
- Aquae Sextiae, a Sextio Calvino conditae et dictae. 1, 13, 4.
- Teutoni apud eandem a Mario, Cos. IV. victi. 2, 12, 4.
- Aquileia, colonia condita. 1, 15, 2.
- M. Aquilius Aristonicum in triumpho duxit. 2, 4, f.
- M. Aquilius, praeced. fil. a Mitylenaeis Mithridati proditus. 2, 18, 3.
- Arbaces, Medas, Sardanapalum imperio et vite privat. 1, 6, 3.
- Archilochus, poeta, perfectissimum operis sui auctor. 1, 5, 2.
- Archon primus Atheniensium 1, 2, 4. Archontes perpetui ib. decennales 1, 8, 3. annui ib. decennales 1, 8, 3. annui ib. 2, 56, 2.
- Argivus nemo orator. 1, 18, 2.
- Aricini in civitatem recepti. 1, 14, 2.
- Ariminum colonia condita. 1, 14, 7.
- Aristodemas, abnepos Herculis, Heraclidarum Peloponnesum invadentium dux. 1, 2, 1.
- Aristonicus Asiam (s. regnum Pergamenum) occupat. 2, 4, 1. Crassum Mucianum, proconsulem, interemerat. ibid. victus et captus a M. Perperna. ibid. 2, 39, 5. a M. Aquilio in triumpho ductus. 2, 4, 1. necatus. ibid.
- Aristophanes, 1, 16, 3.
- Aristoteles, Socraticus. ibid. 4.
- Armonia a Pompeio M. bello petita. 2, 37, 2. Tigrani in pace relicta. ibid. 5. a M. Antonio intrata et rege privata. 2, 82, 1 et 3. a Tiberio, Augusti privigno, in potestatem P. R. redacta et Tigrani data. 2, 94, 4. 122, 2. a C. Caesare, Agrippae filio, bello petita. 2, 102, 2.
- Arminius, Sigimeri filius. 2, 118, 2.
- Artagera, 2, 102, 2.
- Artavases, Armoniae rex, ab Antonio catenis aureis victus. 2, 82, 3. Artavasi alii regnum a Tiberio eripitur. 2, 94, 4.
- Artorius, medicus, 1, 70, 1.
- L. Aruntius 2, 77, 3. apud Actium laevum classis Octaviae cornu dedit. 2, 85, 2. Scaum Octaviano reconciliat. 2, 86, 2.
- Asculani belli Italici auctores sunt. 2, 15, 2.
- Asculum a Cn. Pompeio, Magni patre, captum. 2, 21, 1.
- Asia, provincia, ab Attalo (Pergami rege) populo Rom. hereditate relicta. 2, 4, 1. a L. Scipione Africano fratre Antiocho erepta, ab Attalis possessa et a M. Perperna, capto Aristonico, tributaria facta. 2, 38, 5.
- Asiae imperium ab Assyriis ad Medos translatum. 1, 6, 1.
- Avinus Pollio, orator. 2, 86, 2.
- Pompeianis partibus infestus, Iulianis fidus, M. Antonio exercitum tradit. 2, 63, 3. praetorius adversus Sex. Pompeium in Hispania bellum gerit. 2, 73, 2. M. Antonio deditissimus Venetiam in eius potestate retinet, et Cn. Domitium ei iungit. 2, 76, 2. post pacem Brundisinam in Italia se

- retinet, et nullius se partibus miscet. 2, 86, 3. dictum eius Octavii partes recusantis. *ibid.* 4. homo novus ad summos honores evehctus. 2, 128, 3.
- L. Asprenas**, Vari legatus, servavit partem exercitus eius. 2, 120, 3. patrimonia militum sub Varo iugulorum occupavit. *ibid.*
- Asylum**, a Romulo factum. 1, 8, 6.
- Assyrii imperio Asiae a Medis privati**. 2, 6, 1.
- Athenarum rex ultimus Codrus**. 1, 2, 2. Athenas Pelasgi commigravero. 1, 3, 1. Athenis perfecti Iones. 1, 4, 3. Athenis Olympieum ab Antiocho Epiph. inchoatum. 1, 10, 1. Athenae Graecarum civitatum solae eloquentia et ingeniis floruerunt. 1, 18, 1. a Sulla Mithridati ereptae. 2, 23, 4.
- Athenienses Chalcida et Eretriam in Euboea conduunt**. 1, 4, 1. Atheniensium in bello Mithridatico in Romanos fides. 2, 23, 4. eorum decretum de oblivione rerum praeteritarum. 2, 58, 4.
- Atia, Iuliae, I. Caesaris sororis**, filia. 2, 59, 2. coll. 1. Augusti mater. *ibid.* 2, 60, 1.
- C. Atilius, Cos.** sub quo Pompeius natus est. 2, 53, 4.
- Atrous Pelopi patri ludos funebres Olympicos instituit**. 1, 8, 2.
- Attalus Asiam populo R. hereditariam reliquit**. 2, 4, 1.
- Attici sub Codro rege a Laedaemoniis gravi bello pressi**. 1, 2, 2. Attica fides 2, 23, 4.
- Attius, tragicus**, 1, 17, 1, 2, 9, 3.
- Attuari** 2, 105, 1.
- Aventinus mons**, 2, 6, 6.
- Avernus lacus**, 2, 79, 2.
- Augusta, Liviae cognomen**. 2, 71, 3.
- Augusta pax**. 2, 126, 3.
- Augustus (cf. Octavius) nascitur Cicerone consule**. 2, 36, 1. id cognomen, sententia Planci, accipit. 2, 91, 1. signa Rom. a Parthis capta recipit. *ibid.* in eum coniurant L. Murena et Fannius Caepio. *ibid.* 2. et Egnatius Rufus. *ibid.* 3. in Orientem profectus ad ordinandas res. 2, 92, 1. Tiberium et Drusum adversus Ractos et Vindelicos mittit. 2, 95, 1. Caium et Lucium Agrippae filios adoptat. 2, 96, 1. in Gallias proficiscitur. 2, 97, 1. bellum Germanicum Druso delegat. *ibid.* 2. deinde post Drusi mortem Tiberio. *ibid.* 4. Tiberium ad tribunitiam potestatem evehit. 2, 99, 1. consul XIII. Martis ultoris templum dedicat, et ludos gladiatorios et naumachiam edit. 2, 100, 2. C. Caesarem in Syriam misit. 2, 101, 1. eidem M. Lollium moderatorem inventutis addit. 2, 102, 1. Tiberium, Rhodo reversum, adoptat. 2, 103, 1. sqq. M. Agrippam Postumum. 2, 104, 1. Tiberium in Germaniam mittit. *ibid.* 2. bello Pannonico et Dalmatico territus, 2, 110, 6. exercitum ad id bellum cogit et senatorum equitumque operam exigit. 2, 111, 1. Tiberium ad Varianam cladem vindi-candam in Germaniam ablegat. 2, 120, 1. aequari sibi Tiberium in omnibus postulat. 2,

124, 1. prosequens Tiberium in Illyricum missum, in Campania Nola obiit. 2, 123, 1—3. ante obitum cum Tiberio accessit de republica colloquitur. *ib.* 3. ordinationem comitiorum sua manu perscripserat. 2, 124, 3. Velleium et fratrem ad praeturam commendat. *ibid.* 4. consecratur a Tiberio. *ibid.* 3, 126, 1. M. Agrippa et Statilio Tauro adiutoribus usus est. 2, 127, 1.

Aurellus Scaurus 2, 12, 2.

Auximum, 1, 15, 3.

B.

Babylon 1, 6, 2.

Bacchi habitus ab Antonio assumptus. 2, 82, 4.

Balbi, Corn. aequum temerarium, 2, 54, 3.

Balneum a Tiberio in castris ad valetudinem militum adhibitum. 2, 114, 2.

Bathinus fluvius. 2, 114, 4.

Batones Pannoniorum et Dalmatarum duces. 2, 110, 4. Bato (Dalmatarum Desitiatum) se dedit Romanis. 2, 114, 4.

Bella civilia XX annos durant. 2, 48, 3. 80, 3. eorum damna ab Augusto resarcita. 2, 89, 3. sq.

Bellum Actiacum. 2, 84—86. Africanum Caesaris adversus Pompeianos, 2, 54, 2. 55, 1. sq. sub Tiberio (adversus Tacfarinatem) 2, 129, 4. cf. 125, 5. Alexandrinum a Iul. Caesare gestum. 2, 54, 1. ab Octavio adversus Cleopatram et Antonium. 2, 87, 1. Catilinarium. 2, 35, 3. Cimbricum et Teutonicum. 2, 12, 2—5. civile

inter Marium et Sullam, 2, 18, 4—23, 3. 24, 3—28. inter Caesarem et Pompeium. 2, 48—55. inter Antonium et Octavianum apud Mutinam. 2, 60, 5 et 61. apud Actium. 2, 84 sqq. inter Sext. Pompeium et Octavianum. 2, 79. inter eundem et Lepidum. 2, 80. Dalmaticum. 2, 90, 1. Dalmaticum et Pannonicum. 2, 110—116. Gallicum sub Caesare 2, 46, 1. 47, 1. Germanicum a Druso 2, 97, 2. a Tiberio. 2, 97, 4. 104—107. 121, 1. a Germanico gestum. 2, 123, 1. 129, 2. Hispaniense a Scipionibus contra Poenos administratum. 2, 38, 4. 90, 2. sq. a Iul. Caesare contra Pompeii legatos. 2, 50, 2. sqq. contra Pompeii filios. 2, 55, 2. sqq. sub Augusto. 2, 38, 4. 90, 1 et 4. Italicum a. sociale. 2, 15, 2—17. 29, 1. Iugurthinum. 2, 11, 2. 12, 1. Mithridaticum a Sulla gestum. 2, 18, 1—3. 23, 3. sqq. a Lucullo, 2, 33, 1. a Pompeio M. 2, 37, 1 sqq. 40, 1. Mutinense. 2, 60, 5 et 61. Nolanum. 2, 17, 1. 18, 4. Numantinum. 2, 1, 3 sqq. 4, 2 sq. 90, 3. Pannonicum. 2, 96, 2. Pannonicum et Dalmaticum. 2, 110—116. Parthicum per Crassum gestum. 2, 46, 2 sqq. a Iul. Caesare paratum. 2, 59, 4. per Antonium. 2, 78, 1 sq. 82, 1—4. per C. Caesarem gestum. 2, 101, coll. 100, 1. Perusinum. 2, 74, 2 sqq. Philippense. 2, 70. 71. Piraticum. 2, 81, 32. Ponticum cum Pharnace. 2, 55, 2. Punicum tertium. 1, 12, 2 sqq. Raeticum et Vindelicum. 2, 95, 2. Sertorianum.

2, 29. extr. 30, 1. Spartacium. 2, 30, 5. Thracium. 2, 98, 1 sq. Viriathicum. 2, 1, 3. 90, 3. Beneventum, colonia deducta. 1, 14, 7. Augustus ibi a Tiberio Illyricum proficiscente digreditur. 2, 23, 2. Bibulus 2, 44, 5. Bithynia 2, 4, 1. 39, 2. Iun. Blaesus 2, 125, 5. Docchus, rex. 2, 12, 1. Boiohoemum, 2, 109, 5. Bononia, 2, 15, 2. Bovillae, 2, 47, 4. Britannia, 2, 46, 1. 47, 1. Bructeri. 2, 105, 1. Brundisina pax. 2, 76, 3. 86, 3. Brundisium, colonia deducta. 1, 14, 8. huc prosequitur Caesar Pompeium. 2, 50, 1. D. Brutus Gallaei cognomen meret. 2, 5, 1. D. Brutus inter confuratos in Caesarem. 2, 58, 3. 64, 2. familiarissimus Caesaris et ab eo honoribus ornatus. *ibid.* consul designatus. 2, 58, 1. 60, 5. eum Planco. 2, 63, 3. et Galliam provinciam decretam Antonius eripere statuit, 2, 60, 5. triumphus ei decernitur. 2, 62, 4. proflitus et desertus a Planco. 2, 63, 3. 64, 1. inglutatur ab Antonii emissariis. 2, 64, 1. 87, 2. M. Brutus Pharsalica pugna a Caesare servatus. 2, 52, 5. auctor coniurationis in Caesarem. 2, 56, 3. tum praetor. 2, 58, 1. Capitolium cum coniuratis occupat. *ibid.* 2. Antonium a neco servavit. *ibid.* occupat cum Cassio provincias. 2, 62, 2. Scito provinciis, imperio et laude ornatus. *ibid.* eius et Cassii

edictum. *ibid.* 3. Italiam descendunt. *ibid.* eorum acta a senatu comprobata. *ibid.* 4. a Cicero laudibus elati. 2, 65, 1. C. Antonio et Vatinius legiones extorquet. 2, 69, 3. dux magnus. *ibid.* damnatus lege Pedia. *ib.* 5. Lycios devicit. *ibid.* 6. in Macedoniam traiecit. *ibid.* eius clementia. *ibid.* acie Philippensi Octavii castra capit. 2, 70, 1. vincitur et occidi a Stratone se iubet. *ibid.* 4. 87, 3. eius aetas et virtutes. 2, 72, 1. cum Cassio comparatur. *ibid.* 2. orator. 2, 36, 2. Buxentum, 2, 15, 3. Byzantium, Milesiorum colonia, urbe genitipotentior. *ibid.* 1.

C.

Caeciliae familiae Metellorum claritudo. 2, 11, 3. Caecilius, comicus. 1, 17, 1. A. Caecina Tiberio bello Delmatico et Pannonico auxilia adducit. 2, 112, 4. L. Caedicii virtus. 2, 120, 4. M. Caelii ingenium et mores, seditio in Caesarem et exitus, 2, 68, 1. sq. Caelius Caldus, *vid.* Caldus. Caepionis censoris severitas. 2, 10, 1. Caepio, consul 2, 12, 1. — Fannius Augusto insidiatur. 2, 91, 2. — Servilius Viriathum fraude interimit. 2, 1, 3. C. Caesar Strabo, orator, 2, 9, 1. C. Iulius Caesar, 2, 41, 1 sq. piratas privatus aggressus, captos cruci affigit. 2, 42, 2 sqq. a Cinna flamen Dialis puer creatus. 2, 43, 1. ad pontifica-

- tum in eundem Italiam fortis-
 simo ausu petit. *ibid.* 1 sq. acta
 eius ante consulatum. *ibid.* 3
 et 4. accusatio Dolabellae. *ib.*
 3. contentiones cum Q. Catulo,
 inprimis de pontificatu. *ib.*
 Marii monumenta in eius aedi-
 litate restituta. *ibid.* 4. pro-
 scriptorum liberi in ius digni-
 tatis revocati. *ibid.* eius quae-
 stura et praetura in Hispania.
ibid. eius consulatus nobilis.
 2, 41, 1. 44. societatem poten-
 tia cum Pompeio et Crasso
 init., et quibus de causis 2, 44,
 1 sq. eius lex de agro Campa-
 no. *ibid.* 4. Galliae in quin-
 quennium ei decretae. *ibid.* de
 Cicerone per Clodium oppres-
 so suspectus. 2, 45, 2. eius res
 in Gallia gestae. 2, 46, 1. 47, 1.
 provinciae ei prorogatae. *ibid.*
 2. exercitum dimittere iussus.
 2, 48, 1. pacis conditiones ab
 eo latae spernuntur. *ibid.* 4.
 49, 5. C. Curionem, trib. pl.
 corrumpit. 2, 48, 3. Rubiconem
 transit. 2, 49, 5. Domitium,
 Corfinio capto, dimittit. 2, 50,
 1. Pompeium persequitur Brun-
 dusium. *ibid.* Romam pervenit.
ibid. 2. Pompeii legatos in Hi-
 spania devincit eosque dimit-
 tit. *ibid.* 2 sqq. in Graeciam
 transmittit. 2, 51, 1 sq. eius
 obsidentis Pompeiam inopia.
ibid. 2. varia eius fortuna.
ibid. 3. Thessaliam petit et
 apud Pharsalum configit. 2,
 52, 1 sqq. eius clementia in
 Brutum. *ibid.* 4 sq. consul II. 2,
 53, 2. Alexandriae bellum gerit,
 et Pompeii interfectores ad
 supplicium vocat. 2, 54, 1. Pom-
 peii partes in Africa devincit. 2,
 55, 1. deinde in Hispania. *ibid.*
 2, 4. atrox eius ibi fortuna.
ibid. 3 sq. quinque triumphos
 in Urbe agit et ludos edit. 2,
 56, 1 sq. interficitur in curia.
ibid. 3. unde invidia ei illata
 sit. *ibid.* 4. eius necis praesa-
 gia. 2, 57, 1 sqq. eius testamen-
 tum apertum 2, 59, 1. Octavium
 adoptat. *ibid.* 60, 1 sq.
 eius clementia in victos. 2, 52,
 6. 55, 2. 56, 3. inter oratores.
 2, 36, 2. statua equestri hono-
 ratas. 2, 61, 3.
 C. Caesar, Agrippae filius, ab
 Augusto adoptatus. 2, 96, 1.
 virilem togam sumit. 2, 99, 2.
 in Syriam missus. 2, 101, 1.
 Tiberium convenit. *ibid.* am-
 bigue se gerit. *ibid.* cum rege
 Parthorum paciscitur. *ibid.* 2
 sq. Armeniam ingreditur. 2,
 102, 2. per insidias inter collo-
 quium vulneratur. *ibid.* inde
 contracta corporis et animi in-
 firmitas. *ibid.* Romam regredi
 recusat. *ibid.* 3, in Lycia mori-
 ritur. *ibid.* 4.
 L. Caesar, eiusdem filius, ab
 Augusto adoptatus. 2, 96, 1.
 maturus sub Tiberii secessum.
 2, 99, 2. Massiliae moritur. 2,
 102, 4.
 L. Caesar, consul, sub quo hel-
 lum sociale erupit. 2, 15, 2.
 L. Caesar, M. Antonii avuncu-
 lus, proscriptus ab eodem. 2,
 67, 5.
 Caesetius Flavius. 2, 68, 4. sq.
 Calabria, 2, 25, 1.
 Calatia, 2, 61, 2.
 Caldas Caolius, 2, 120, 6
 Cales, colonia deducta. 1, 14, 3.
 Calidius, orator. 2, 36, 2.
 Calpurnia, 2, 26, 3. 88, 4.

2. in itinere et ab exercitu alacriter excipitur. *ibid.* 3 sq. per hiemem Romam redux. *ibid.* 3. res aestate sequenti in Germania gestae. 2, 106 et 107. victor redit. 2, 107, 3. bellum adversus Maroboduum parat. 2, 109, 5. 110, 1. bellum Pannonicum et Delmaticum ei committitur. 2, 111, 2. 112, 3. 113, 1 sqq. 114, 4. 115. post Varianam cladem in Germaniam denus mittitur. 2, 120, 1. Gallias pacat. 2, 121, 1. aequum ei cum Augusto imperium in provinciis et exercitibus decernitur. *ibid.* 1 sq. ex Pannoniis et Dalmatis triumphat. *ibid.* 2. tribus triumphis contentus fuit. 2, 122, 1 sqq. eius temperantia honorum. *ibid.* 4. in Illyricum firmandum missum Augustus prosequitur. 2, 123, 1 sq. revocatus Augusti morientis mandata accipit. *ibid.* 2 sq. imperium recusat. 2, 124, 2. Augustum consecrat. *ibid.* 3. 126, 1. comitia ordinat. 2, 124, 3. Velleium ad praeturam commendat. *ibid.* 4. legionum seditiones per Germanicum et Drusum fil. comprimit. 2, 125, 1 — 4. res publica in melius formata. 2, 126. Seianum extollit, de quo defenditur a Velleio. 2, 127 et 128. consilia eius contra externos hostes. 2, 129, 1 sqq. Claudius mons. 2, 112, 3. Clavus angustus. 2, 88, 2. Clazomenae, 2, 4, 3. Cleopatra 2, 82, 4. 84, 3. 85, 3. 87, 1. P. Clodius, 2, 45. a Milone iugulatur. 2, 47, 4. Clusium, 2, 28, 1. Cocles, 2, 6, 6. Codrus, 2, 2, 2 sq. Coelius mons 2, 130, 2. Coelius, historicus. 2, 9, 6. Coelius, orator. 2, 36, 2. Colchi, 2, 40, 1. Collina porta, 2, 27, 1. Coloniae 1, 14 et 15. Colophon, 1, 4, 3. Columbae volatu classis colonorum directae. 1, 4, 1. Comitia gladiis et caede discussa. 2, 52, 6. ex Augusti praescripto ordinantur a Tiberio. 2, 124, 3. Comoediae veteris et novae Graecorum poetae. 1, 16, 3. Compsa 2, 68, 3. Congiaria 2, 129, 3. Coniurati in Caesarem de se bene meritum. 2, 52, 5. 56, 3. Capitolium occupant. 2, 58, 2. inde descendunt. *ibid.* 3. lege Poetia damnati. 2, 69, 5. nonnullorum exitus. 2, 87, 2 sq. coll. 2, 64, 1. 69, 1. Consecratio Augusti. 2, 126, 1. Consulatus Marii 2, 12, 3 sqq. undecim Augusti 2, 89, 5. Contrebia, 2, 5, 2. Coponii dictum. 2, 83, 4. Corfinium 2, 16, 4. 2, 50, 1. Corinthus, 1, 3, 3. eversa a Mummius, 1, 13, 1. Syracusas condidit. 2, 15, 1. ab Agrippa occupata. 2, 48, 3. Corinthia, scl. vasa. 1, 13, 5. Cornelia, Africani filia, Gracchorum mater. 2, 7, 1. — — Pompeii Magni uxor. 2, 53, 2. L. Cornelius Merula, 2, 20, 3. 2, 22, 2. Cornelius Rufinus, 2, 17, 2. L. Cornelius Sulla, consul. 2, 17. I. iudicium de eius moribus.

- ibid.* 2, 25, 3. familia nobili ortus. 2, 17, 2. quaestor C. Marii Jugurtha potitur. 2, 12, 1. eiusdem legatus in Gallia. 2, 17, 3. bello Italico illustratus. *ibid.* XLIX. annos agens consul factus. *ibid.* Asiam provinciam et bellum Mithridaticum sortitus. 2, 18, 3. circa Nolam et belli Italici reliquias moranti imperium a P. Sulpicio abrogatur. *ibid.* 4 sqq. ad Urbem redux Marium et Sulpicium cum sociis exturbat. 2, 19, 1. nobiles Marii et Cinnae dominationem fugientes in Achaia recipit. 2, 23, 3. Mithridatis praefectos fundit, Athenas recipit. *ibid.* in Asiam transgressus Mithridati graves pacis leges imponit. *ibid.* 6. ei a magis e corporis notis felicitas futura praedicatur. 2, 24, 3. In Italiam quanto cum exercitu reiectus sit. *ibid.* Italiam summa cum quiete et cura omnium rerum peragrat, pacemque tentat. 2, 25, 1. eius exercitus auctus. *ibid.* 2. superat circa Capnam Scipionem et Norbanum, prioremque dimittit. *ibid.* sui dissimilis ante et post victoriam. *ibid.* 2, 17, 1. Sertorium dimisit. 2, 25, 3. Dianae Tifatinae grates persolvit, eique agros et aquas eius regionis consecrat. *ibid.* 4. Marium filium ad Sacriportum vincit. 2, 26, 1. cum Telesino dimicat. 2, 27, 1 sq. Mario filio in cuniculis Praenestinis interempto, Felici nomen adsumit. *ibid.* 4. sq. victoriae suae memoriam ludis instituit honorat. *ibid.* 6. dictator factus crudelitatem immodicam exerceat. 2, 28, 2 sqq. proscriptionem invenit. *ibid.* 3. 2, 60, 1. tribunatiam potestatem imminuit. 2, 30, 4. status equestri honoratus. 2, 61, 3. Cornificius, 2, 79, 4. Corvinus. *vid.* Messala. T. Coruncanus, 2, 128, 1. Cosa, 1, 14, 7. 2, 16, 2. Cossus, 2, 116, 2. Cothurnus, 2, 82, 4. Cotta indicandi munus aequaliter inter utrumque ordinem partitus est. 2, 32, 3. Cotta, orator. 2, 36, 2. Cotta, Messalini fr. 2, 112, 2. Cotys, Thraciae rex, 2, 129, 1. Crassus Mucianus, 2, 4, 1. L. Crassus, orator. 2, 9, 1. 36, 2. M. Crassus bellum Spartacium patrat. 2, 30, 6. societatem potentiae cum Caesare et Pompeio init. 2, 44, 1 sq. consul iterum cum Pompeio. 2, 46, 1. Syria ei bellum Parthieum molienti decreta. *ibid.* 2. in bellum proficiscens diris execratur. 2, 46, 3. eius clades et exitus. *ibid.* 4. 82, 2. 91, 1. 119, 1. P. Crassus, orator. 1, 17, 3. Cratinus poeta. 1, 16, 3. Cremona, 1, 14, 8. Creon, 1, 8, 4. Cresphontes, 1, 2, 1. Creta, 1, 1, 2. 2, 34, 1. 38, 6. 81, 2. Crispinus, Quinctius, Iuliae adulter. 2, 100, 5. Crispus Marcius Cassio legiones tradit. 2, 69, 2. Crepeta vestis, 2, 82, 4. Cumae, 1, 4, 1. Cuniculi Praenestis urbis. 2, 27, 4. Curia Hostilia. 2, 12, 5. 26, 2. C. Curio, trib. pl. bello civili faciem subiecit. 2, 48, 3 sq. in A-

Gentius Illyriorum rex 1, 9, 5.
 Germani M. Lollius clade afficiunt. 2, 97, 1. rebellant. 2, 100, 1. eorum feritas. 2, 106, 2, 117, 1. 119, 5. Varum clade afficiunt. 2, 117 sqq. a Varo contemti. *ibid.* 3. versuti insidias Varo struunt. 2, 118, 1. Vari corpus semiustum lacerant. 2, 119, 5.

Germani militis visendi Tiberii cupido. 2, 107, 1 sq.

Germanici virtus in bello Dalmatico. 2, 116, 1. in Germaniam mittitur. 2, 123, 1. seditionem legionum Germanicarum coercet. 2, 125, 4. imbutus rudimentis militiae sub Tiberio. 2, 129, 2. Germaniae dominator triumpho honoratus, *ibid.* in transmarinas provincias mittitur. *ibid.* 3.

Germanus, servus publicus Minturnensium ad Marium necandum missus, agnito eo e carcere profugit. 2, 19, 3.

Geticum bellum 2, 59, 4

Gladii primum in civibus tentati. 2, 3, 3. in comitiis. 2, 12, 6. 47, 3. a Marianis. 2, 22, 2.

Gladiatorum manus e ludo Capuae, duce Spartaco, erumpentes. 2, 30, 5. ab interfectoriibus Caesaris collectae. 2, 58, 2.

Gladiatorius ludus Capuae. 2, 30, 5. gladiatorum munus Caesaris in triumpho. 2, 56, 1. Augusti. 2, 100, 2.

Glaucia. *vid.* Servilius.

Glaucus 2, 83, 2.

Tib. Gracchus trib. pleb. 2, 2, 1 sq. a P. Scipione Nasica oppressus. 2, 3, 1 sq.

C. Gracchi, fratris, ingenium et mores. 2, 6, 1. eius actiones et

leges. *ibid.* 3. de regali potentia adfectata suspectus. *ibid.* 4. a L. Opimio oppressus. *ibid.* 4 sqq. fugiens ex acie Euphorio servum cervicem praebet. *ibid.* 6. utriusque Gracchi corpus Tiberim deiectum. *ibid.* eius leges de coloniis ex Italia deducendis diiudicat. 2, 15, 1.

Gradivus Mars, 2, 131, 1.

Graecia concussa motibus Heraclidas. 1, 3, 1. Graecarum litterarum in singulis generibus perfectio angusto temporis spatio inclusa. 1, 16, 3 sqq.

Grammatici eminentes artium temporis spatio. 1, 17, 4.

Granicus fluvius, 1, 11, 4.

Graviscia, 1, 15, 2.

H.

Hannibal 2, 27, 3. 2, 18, 1.

Haruspex Tuscus, Fulvii Flaccii amicus, huic, illiso capite in carceris postem, se necandi exemplum praebet. 2, 7, 2. haruspices Caesarem de nece instantem monent. 2, 57, 2.

Helena, 1, 1, 3.

Heniochi, 2, 40, 1.

Heraclidae 1, 2, 1.

Hercules 1, 2, 1. 1, 8, 2.

Herculeum 2, 17, 2.

Hercynia silva. 2, 108, 1. 109, 5.

Horius Asinius 2, 16, 1.

Hermione, 1, 1, 3.

Hermunduri, 2, 106, 2.

Hesiodi laus et aetas. 1, 7, 1.

Hiberia, Asiae. 2, 40, 1.

Hippocles, Atticus. 1, 4, 1.

Hippotes, 1, 3, 3.

Hirpini. 2, 16, 2. 68, 2.

Hirtius. *cf.* Pansa. 2, 61, 4.

Hispania provincia facta. 2, 28,

et quidem ab Augusto. *ibid.*
90, 4. intrata primum a Cn.
P. Scipionibus. 2, 38, 4, 90.
varie exercuit Romanos, his-
prae damnum ingens intulit. 2,
3. 38, 4, 90, 2 sq. Hispaniae
Pompeio decretae. 2, 48, 1.
Historici Romanorum 1, 17, 2.
Stronibus iudicium 2, 28, 3.
meri laus et aetas. 1, 5, an
aecus fuerit? *ibid.* 3. vocat
maedam loca nominibus suae
etatis. 1, 3, 3.
Hortensius, orator. 2, 36, 2.
sus Annales. 2, 16, 3. eius
ors 2, 49, 1.
Hortensius, praeced. fil. 2, 71, 2.
orti Pompeiani 2, 60, 3.
ostilia curia. *vid.* Curia.
ostilius Mancinus turpe foe-
dus cum Numantinis init. 2, 1,
4, 90, 3. deditus hostibus. *ib.*
2, 90, 3. non receptus 2, 1, 5.

I.

ianus Geminus 2, 38, 3.
icarium mare. 1, 4, 3.
idus Martiae. 2, 56, 3, 57, 2.
ignes Vestae. 2, 131, 1.
llyricum provincia. 2, 39, 3.
Imperatoris nomen 2, 24, 1, 59, 2,
125, 5.
Imperium summum a militibus
delatum duci. 2, 54, 3. severum
Q. Metelli Macedonici in Hi-
spania. 2, 51, 2.
Incestus Clodii. 2, 45, 1.
Insteius Cato, Italicorum dux.
2, 16, 1.
Interamna, colonia deducta. 1,
14, 4.
Interdicere aqua ignique. 2, 45,
69, 5.
Interfectores Caesaris. *vid.*
Coniurati.

Ion, 1, 4, 3.
Ionia. 1, 4, 3.
Iphitus, 1, 8, 1.
Isocrates 1, 16, 5.
Italicum. *vid.* Corsinium.
Italicum bellum. *vid.* Bellum.
eius causae, 2, 15, 2 sq. duces
Romanorum in eo. *ibid.* 4, 2,
16, 2 et 4. Italicorum duces. 2,
16, 1. eius fortuna. *ibid.* 4.
quomodo compositum. *ibid.* 2,
17, 1.
Iuba 5, 53, 1, 54, 2.
Iudices CCCLX, a Pompeio M-
lecti. 2, 76, 1.
Iudicia publica a senatu ad equi-
tes translata a C. Graccho. 2,
6, 3, 13, 2. eorum saevitia. *ib.*
2, 7, 3. eorum severitas. 2,
8, 1. M. Livius Drusus ea ab
equitibus ad senatum trans-
ferre tentat. 2, 13, 2. a Sulla
ad senatum translata. 2, 32, 3.
Iege Aurelii Cottae inter
utrumque ordinem divina. *ibid.*
Iugera, 2, 6, 2.
Iugurtha 2, 9, 4, 11, 2, 12, 1.
Iulia, Caesaris filia, Pompeio
M. in matrimonium data. 2, 44,
3, 47, 2.
Iulia, Augusti filia, Marcelli,
et post huius obitum Agrippae
uxor. 2, 92, 3. post Agrippae
mortem Tiberio nupta. 2, 96, 1.
eius libido et vita dissoluta. 2,
100, 3. eius adulteri poenas
dant. *ibid.* 4 sq. in insulam re-
legatur. *ib.* 5.
Iulia Augusta. 2, 71, 3.
Iuliorum familia. 2, 41, 1.
Iulius Caesar. *vid.* Caesar.
Iulius Florus 2, 129, 3.
Iunia, Bruti soror, M. Lepidi III.
viri uxor. 2, 88, 1.
Iunius, Asiae proconsul, 2, 42, 3.

Innius Blaesus. *vid.* Blaesus.
Ius senatorii ordinis et petendorum honorum proscriptorum liberis a Sulla ademptum. 2, 28, 4. a Caesare restitutum. 2, 43, 4.
Iuventius Laterensis 2, 63, 2.

L.

T. Labienus, 2, 40, 4. 55, 4.
Labienus, praeced. fil. 2, 78, 1.
Lacedaemonii Magnesiam *ad Maandrum* in Asia condunt. 1, 4, 1. sub Lycurgi legibus et disciplina floruerunt. 1, 6, 3.
Lacedaemonius nullus orator. 1, 18, 2.
Laconica, 1, 3, 1.
Laelius, orator. 1, 17, 3. 2, 9, 1.
Laelii duo Scipionum amici. 2, 127, 1.
Laenas. *vid.* M. Popilius.
P. Laenas, 2, 24, 2.
Langobardi 2, 106, 2.
Laodicea 2, 69, 2.
Larissa, 1, 4, 4.
Lasthenes 2, 34, 1.
Laurentinae paludes 2, 19, 1.
Lebedus 1, 4, 3.
Lectica Tiberii 2, 114, 2.
Legatus Caesaris pro consule s. praetore. 2, 97, 1. 98, 2. 105, 1.
Leges ab Augusto emendatae 2, 89, 4. a Tiberio. 2, 126, 2.
Legio Quarta et Martia 2, 61, 2. 2, 97, 1.
Lentulus 2, 34, 3 sq.
Lentulus et Marcellus consules, 2, 49, 2.
Lentuli duo Pompeii in fuga comites. 2, 53, 1.
Aemilius Lepidus, 2, 10, 1.
M. Aemilius Lepidus, IIIvir, pontifex max. in Caesaris locum furto creatus. 2, 63, 1. Hispania sibi decreta, in Gallia

moratur. *ibid.* pessimus Impetrator. *ibid.* 2, 80, 1 sq. recipit Antonium ex bello Mutinensi profugum. *ibid.* hostis a senatu iudicatus. 2, 64, 4. proscriptionem restaurat. 2, 66, 1. ab Octaviano ex Africa ad bellum cum Sex. Pompeio accessit. 2, 80, 1. Pompeii exercitu sibi iuncto, ut Octavianus Sicilia decedat, postulat. *ibid.* 2. Octavium inermem castra eius ingredientem telis peti iussit. *ib.* 3. a militibus desertus Octaviano supplex fit. *ibid.* 4. dignitate spoliatur. *ibid.* triumvir constituendae reip. 2, 88, 1. Iuniae, M. Brutii sororis, coniux. *ibid.*

M. Lepidus, praeced. filius, Augusti interficiendi consilia capit. 2, 88, 1. a Maecenate opprimitur. *ibid.* 2 sq. eius uxor Servilia se interimit. *ibid.* 3.

M. Lepidus, a Tiberio in bello Dalmatico et Pannonico hibernis praefectus. 2, 114, 5. 115, 2.
Lesbos insula, 1, 2, 7. 4, 4.
Leucas, 2, 84, 3.

Lex agraria Licinii. 2, 6, 3. a C. Graccho repetita. *ibid.* agrariae Tib. Gracchi. 2, 2, 3. C. Gracchi. 2, 6, 3. T. Ampii et T. Labieni de Pompeio M. honorando. 2, 40, 4. Cinnae de recipiendo Mario. 2, 21, 6. Clodia in Ciceronem. 2, 45, 1. alia de Catone in Cyprum legando. *ibid.* 4. Cottae de iudiciis. 2, 32, 3. Domitia de sacerdotiis. 2, 12, 3. Gabinia. 2, 31, 2 sq. Iulia de agro Campano dividendo. 2, 44, 4. Manilia. 2, 33, 1. Pedia in Caesaris percussores. 2, 69, 5. Pompeia de provinciis

- Caesari proroganda. 2, 46, 2.
 Roscia. 2, 32, 3. Sulpitia de bello Mithridatico Mario decernendo. 2, 18, 6. Sullae de Mario, Sulpitio et sociis exilio mulctandis. 2, 19, 1. Valeria. 2, 23, 2. repetundarum. 2, 13, 2.
 Libertini milites ab Augusto in bello Dalmatico coacti. 2, 111, 1.
 Libo. *vid.* Drusus Libo.
 A. Bicinus Nerva Silianus, 2, 116, 4.
 Limyra, urbs Lyciae, 2, 102, 4.
 Livia, Drusi Claudiani filia. 2, 75, 3. Tib. Claudio Neroni nupta. *ibid.* 1. ex Campano tumultu cum marito et Tiberio filio in Siciliam profugit. *ibid.* 3. a Nerone Augusto desponsa, et ab hoc matrimonio ducta. 2, 79, 2. Claudium Drusum intra domum Augusti enixa. 2, 95, 1. Augusti Divi sacerdos et filia. 2, 75, 3. Iulia Augusta dicta. 2, 71, 3. eius mors. 2, 130, 5. eius indoles. *ibid.* et 2, 75, 3.
 Livius Drusus. *vid.* Drusus.
 Livius, historicus. 1, 17, 2. 36, 3.
 M. Lollius 2, 97, 1. 102, 1.
 Luca colonia 1, 15, 2.
 Luceria 1, 14, 4.
 Lucilius, poeta, 2, 9, 4.
 Sext. Lucilius 2, 24, 2.
 Lucilia, Pompeii M. mater. 2, 29, 2.
 Lucretius, poeta. 2, 36, 2.
 Lucretius Ofella 2, 27, 6.
 Lucrinus lacus, 2, 79, 2.
 Luculli duo. 2, 49, 1.
 L. Lucullus feliciter bellum cum Mithridate gessit. 2, 33, 1. luxuriae privatae primus auctor. *ibid.* 4. eius moles et piscinae. *ibid.* eius triumphus, 2, 24, 2. Pompeii actis in transmarinis provinciis refragatur. 2, 33, 2. obiit ante bellum civile. 2, 49, 1.
 Lucullus, praeced. fil. 2, 71, 2.
 M. Lucullus, L. frater, 2, 28, 1.
 Ludi circenses 2, 27, 6. Florasium initium. 1, 14, 8. ludi a L. Caesare editi. 2, 56, 1. ab Augusto 2, 100, 2. athletarum 2, 123, 1.
 Ludi gladiatorii 2, 30, 5.
 Lupercal, 1, 14, 3.
 Lupercalia, 2, 56, 4.
 Lupi Romani a Telesino dicti. 2, 27, 2.
 Lupia, fluvius 2, 105, 4.
 M. Lurix 2, 85, 1.
 Lycia, 2, 102, 4.
 Lycii, 2, 69, 6.
 Lycurgus 1, 6, 3.
 Lydus, 1, 1, 4.
 Lysippus statuarium 1, 11, 4.
- M.**
- Macedoniae regni initia. 1, 6, 5.
 Macedonia provincia facta 1, 2, 38, 5. a Pseudophilippo occupata et Q. Metello vindicta. 1, 11, 1 sq. a Dalmatis et Pannoniis occupata. 2, 110, 4 et 6. a Pisone pacata. 2, 98, 2. a Velleio, Tr. mil. peragrata. 2, 101, 3.
 Macedonicus, auctor Perusiae incensae. 2, 74, 4.
 C. Maecenas, 2, 88, 2.
 Magi 2, 24, 3.
 Decius Magius 2, 16, 2.
 Minatius Magius, Decii nepos, Velleii atavus. *ibid.* Aeculanensis. *ibid.*
 Magius Celer Velleianus, Velleii frater, 2, 115, 1. 121, 3. 124, 4.
 Mancinus. *vid.* Hostilius Mancinus.
 Manilius, trib. pl. 2, 33, 1.
 T. Manlius, consul, 2, 38, 2.

C. Claudius Marcellus, consul V. c. 705. 2, 49, 2.
 M. Claudius Marcellus Syracusae cepit, 2, 38, 2.
 M. Marcellus, Octaviae Augusti sororis filius. 2, 93, 2. successor Augusti futurus creditus, *ibid.* Iuliae Augusti filiae coniux. *ibid.* 3. altercationes eius cum Agrippa. *ib.* eius obitus. *ib.* 2. Marcomanni 2, 108, 1. 109, extr. Maricae palus, 2, 19, 2.
 C. Marius ignotae originis. 2, 128, 3. et quidem agrestis. 2, 11, 1. sub Scipione Afric. bello Numantino stipendia fecit. 2, 9, 4. legatus Q. Metelli in bello Iugurthino. *ibid.* consulatum et imperium in bello eodem sibi comparat 2, 23, 2. per Sullam Iugurtha rege potitus est. 2, 12, 1. consul II. Iugurtham in triumpho duxit. *ibid.* in bellum Cimbricum imperator electus. *ibid.* 2. multiplicati eius consulatus. *ibid.* 3. consul III. belli apparatus fecit. *ibid.* Cos. IV. ad Aquas Sextias Teutonos excidit. *ibid.* 4. Cos. V. in campis Raudis vicit. *ibid.* 5. Cos. VI. in meritorum praemium factus Servilium Glauciam et Apuleium Saturninum armis compescit. *ibid.* 6. imperator in bello Italico. 2, 15, 4. restituit remp. 2, 16, extr. bellum Mithridaticum Sullae abrogatum et per P. Sulpicium decernitur. 2, 18, 6. a Sulla urbe exturbatur. 2, 19, 1. LXX annos natus ex arundineto, quo se abdidit, extractus in carcerem Minturnensem perducitur. *ibid.* 2. Germanum, bello Cimbrico captum, servum publicum ad

se interficiendum missum visu a nece deterret. *ibid.* 3. a Minturnensibus dimissus, navi impositus, Aenariam insulam, atque inde Africam transvehitur. *ibid.* 4. inter Carthaginis ruinas inopem vitam agit. *ib.* a Cinna revocatur cum filio, 2, 20, 5. Urbem cum Cinna occupat. 2, 21, 6. intrata Urbe crudelissimam victoriam exercet, 2, 22, 1. Antonium oratorem necari iubet. *ibid.* 3. consulatum VII. init. 2, 23, 1. mox morbo decedit. *ibid.* eius monumenta (belli Iugurthini) Iul. Caesar restituit. 2, 43, 4.

C. Marius, praeced. filius, 2, 26, 1. 27, 5. 26, 1. 27, 4.

Marius Egnatius 2, 16, 1.

Maroboduus Marcomannos in interiora Hercyniae silvae transducit. 2, 108, 1. regnum suum munit, et vires parat adversus Romanos. *ibid.* 2, 109, 1 sq. ferox erga Augustum. *ibid.* timendus ob vicinitatem. *ibid.* 3 sq. Tiberius eum aggredi parat. *ibid.* 5. Vari caput acceptum ad Augustum mittit. 2, 119, 5. Tiberii astutia, Druso filio adiutore, e regno egredi cogitur. 2, 129, 3.

Mars Gradivus, 2, 131, 1. Martis templum 2, 100, 2.

Martia legio. *vid.* Legio.

Marullus Epidius, 2, 68, 4.

Massilia 2, 15, 1. 50, 3.

Medi 1, 6, 1 sq.

Media 2, 40, 1. 82, 1.

Medon, Codri filius 1, 2, 4.

Megara, 1, 2, 5.

Megasthenes, 1, 4, 1.

Melanthus, Codri pater. 1, 2, 2.

Menandrus comicus 1, 16, 3.

- Menas, 2, 73, 3, 77, 3.
Menelaus, 1, 1, 3.
Mercatus Olympiorum 1, 8, 1.
Merula. *vid.* Cornelius.
Messala Corvinus, 2, 71, 1, 84, 1. orator. 2, 36, 2.
Messalinus, praeced. filius, 2, 112, 1.
Metapontus 1, 1, 1.
Q. Metellus Macedonicus, (c. Caecilius. 2, 11, 3.) Pseudophilippum, devicit. 1, 11, 1. Achaeos rebelantes fudit. *ibid.* duas aedes porticibus circumdedit, ubi postea porticus Octaviae fuerunt. *ibid.* 2, 1, 2. turmam statuarum equestrium eorum, qui pro Alexandro ad Granicum ceciderant, e Macedonia delatam frontem versus aedium collocavit. *ibid.* 3. sq. primum aedem ex marmore extruxit. *ibid.* 5. Achaeos magna ex parte fregit. 1, 12, 1. severum eius in Hispania imperium et perseverantia felix eventu. 2, 5, 2.
Q. Metellus Numidicus, 2, 11, 2. bellum Iugurthinum gerit. *ib.* a L. Saturnino trib. pl. civitate pulsus filii pietate restitutus est. 2, 15, 4 sq. inter oratores est. 2, 9, 1.
Q. Metellus, Numidici filius, Pius dictus, 2, 15, 4 sq. Sullae hostes fudit. 2, 28, 1. contra Sertorium 2, 29, 5. cum Cn. Pompeio M. ex Hispaniis triumphat. 2, 30, 2.
Q. Metellus Creticus, 2, 34, 1. 38. 6. eius victoriam Pompeius M. sibi vindicare ex parte conatur. 2, 34, 2. eius triumpho captivos duces Pompeius subduxerat. 2, 40, 5. Pompeii actis in Asia refragatur. *ibid.* 2, 44, 2. ante bellum civile obit. 2, 49, 1. Metelli duo fratres uno die triumphant. 2, 8, 2. duo, patruelles, censores. *ibid.*
Miletus 1, 4, 3. 2, 15, 1.
Militares coloniae, 1, 14, 1, 15. T. Annius Milo, Ciceronem restituit. 2, 45, 3. Clodium interficit. 2, 47, 4. infestus Caesaris partibus a M. Caelio ex exilio accitus tumultum in Italia movet. 2, 68, 2.
Minervium 1, 15, 4.
Minturnae 1, 14, 6.
Minturnenses 2, 19, 3.
Minucii triumphus 2, 8, 3.
Mithridates, Ponticus rex. 2, 18, 1. occupata Asia cives Rom. necari iubet. *ibid.* 2. a Sulla debellatur. 2, 18, 3. 23, 3 sq. eius praefecti in Graecia victi. 2, 23, 3. Sullae in Asiam transgresso se subicit et paciscitur. *ibid.* 6. Pontico regno circumscribitur ex pace. *ibid.* a Fimbria in Asia proelio pulsus. 2, 24, 1. a L. Lucullo fusus. 2, 33, 1. post Luculli profectio-nem exercitum reparat. 2, 37, 1. a Pompeio M. fusus in Armeniam ad Tigranem, generum, confugit. *ibid.* 2. Pharnacis filii insidiis oppressus. 2, 40, 1.
Mitylene, 1, 4, 4. 2, 53, 2.
Mitylenaeorum perfidia in Romanos bello Mithridatico. 2, 18, 3.
Q. Mucius Scaevola, 2, 9, 2. 26, 2. L. Mummius, 1, 12, 1. Corinthum eruit. 1, 13, 1.
Munus gladiatorium a Ful. Caesare triumphante editum. 2, 56, 1. ab Augusto. (a. U. 753.) 2

100, 2. Augusti triumphantis munera. 2, 89, 1. manus aedilitatis M. Marcelli. 2, 93, 2.

L. Murena 2, 91, 2.

Mutina. 2, 61, 4.

Mycenae, 1, 1, 2.

Mylae, 2, 79, 4.

Myrina, 1, 4, 4.

Myrmidonum civitas, 1, 3, 2.

Myus 1, 4, 3.

N.

Narbo Martius, 1, 15, 5. 2, 8, 1.

Naso, poeta. 2, 36, 3.

Navigia Germanorum. 2, 107, 1.

Naumachia, 2, 56, 1. 100, 2.

Nauportum, 2, 110, 4.

Neapolis 1, 4, 2. 2, 76, 1.

Neapolitani Augusto certamen athletarum sacrant. 2, 123, 1.

Negotiatores Rom. a Pannoniis trucidati. 2, 110, 6.

Nepe, 1, 14, 2.

Neptunia, 1, 15, 4.

Nero. v. Claudius.

Nerva. v. Licinius.

Nestor, 1, 1, 1.

Nicomedes 2, 4, 1. 39, 2.

Ninus, 1, 6, 2.

Nobiles ad Suham 2, 23, 3.

Nola, 1, 7, 2 sq. 2, 17, 1. 18, 4.

Norbanus, 2, 25, 2.

Norici, 2, 109, 3. 2, 39, 3.

Noricum regnum. 2, 109, 5.

Novi homines 2, 127, 1. 128.

Numantia 2, 4, 2 et 3.

Numantium bellum contumeliosum. 2, 1, 3 sqq. 90, 3.

Numidia. 2, 39, 2.

Numonius Valsa, 2, 119, 4.

O.

Obsides 2, 22, 2. 58, 3. 94, 4.

Octavia, soror Augusti. 2, 78, 1. 93, 1. nubit Antonio. 2, 78, 1.

Octaviae porticus. F, 11, 3.

Cn. Octavius, praetor navalis. 1, 9, 5. in-circo porticum molit. 2, 1, 2.

Cn. Octavius, (praeced: nepos) Cos. Cinnae iussu interfectus. 2, 22, 2.

C. Octavius, Augusti pater. 2, 59, 2.

C. Octavius, praecedentis et Attiae filius. 2, 59, 1 s. nepos Iuliae ex Atia. *ibid.* a Philippo vitrico educatus. *ib.* 3. a C. Iul. Caesare dilectus, in bellum Hispaniense cum Pompeianis ductus et sacerdotiis honoratus. *ibid.* commilito Caesaris in bello Parthico futurus Apolloniam in studia praemisus. *ibid.* 4. post caedem avunculi Romam festinat. 2, 59, 5. adoptatus erat a Caesare per testamentum. *ibid.* 1. frequenti hominum-occursu et prodigiosa solis facie Romae exceptus. *ibid.* 6. invitis parentibus Caesaris hereditatem cum nomine adit. 2, 60, 1 sq. ab Antonio superbe exceptus. *ib.* 3. ab eodem insidiarum structurarum incusatus. *ibid.* ab eodem infesto insidiis petitus. *ibid.* 5. XIX annos natus, privatus, exercitum pro rep. parat e veteranis Caesaris. 2, 61, 1 sq. legionem Martiam et Quartam, ab Antonio alienatus, in castra sua excipit. *ibid.* 2. honores ei a senatu decreti. *ibid.* 3. ei pro praetore una cum Coss. bellum contra Antonium mandatur. *ibid.* post victum Antonium apertus est a senatu. 2, 62, 5. ab exercitu suo vindicatus. *ibid.* ab Anto-

nio admonitionibus et minis ad concordiam et triumviratum adactus. 2, 65, 1. privigna Antonii ei desponsa. *ibid.* 2. consul factus cum Q. Pedio. *ib.* in Macedoniam adversus Brutum et Cassium traiecit. 2, 70, 1. servat Messalam Corvinum. 2, 71, 1. in Italiam regressus in tumultum L. Antonii et Fulviae contra se incidit. 2, 74, 1 sqq. profligat Antonium. *ibid.* 3. Perusiam expugnat, Antonium dimittit, militibus in Perusinos saevientibus. *ibid.* 4. bellum in Campania a Ti. Claud. Nerone excitum adventu suo componit. 2, 75, 1. Fulviam et Plancum ex Italia profugere patitur. 2, 76, 2. bellum parat contra Antonium, quod pace Brundisina componitur. *ibid.* 3. a Salvidieni Rufi coniuratione in se vindicatur. *ib.* 4. a Sex. Pompeio coena in navi exceptus. 2, 77, 1. in Illyrico et Dalmatia milites suos exercet. 2, 78, 2. bellum adversus Sex. Pompeium parat. 2, 79, 1. Liviam ducit. *ibid.* 2. bellum cum Sex. Pompeio, varia primum, deinde secunda fortuna gerit. *ibid.* 3 sqq. Lepidum, ex Africa accitum, superbientem exercitu et dignitate exuit. 2, 80. seditionem exercitus discutit. 2, 81, 1. in Urbem reversus domos cœmentas publicis usibus destinat, et Apollini templum vocet. *ibid.* 3. in Plancum ab Antonio profugum clemens est. 2, 83, 2. apud Actium dimicat. 2, 85, 1. Antonianis vitam et veniam offert. *ibid.* 4. clementia eius in victos. 2, 86, 2.

87, 2. Cleopatram et Antonium bello persequitur. 2, 87, 1. M. Lepidus coniurat in eum. 2, 88, 1. in Urbem reversus triumphat, et ludos facit. 2, 89, 1. felicitatem orbi terrarum restituit, *ibid.* 2 sqq. consulatus XI. continuavit. *ibid.* 5. dictaturam repulit. *ibid.* Hispaniam perdomuit. 2, 90, 1 et 4. 39, 2 sq. Reliqua vid. sub v. *Augustus.* Olympieum 1, 10, 1. L. Opimius, 2, 6, 4. Opimianum vinum 2, 7, 5. Opis aedes. 2, 60, 4. Oratores summi inter Graecos 1, 16, 5. inter Romanos 1, 17, 3. nulli inter Argivos, Thebanos, Lacedaemonios. 1, 18, 2. oratores Romani clari inter bellum Punicum III. et civile I. 2, 9, 1 sq. circa Ciceronis tempora. 2, 36, 2. Orestes 1, 1, 3. eius filii 1, 2, 7. Orodes, 2, 46, 4. 91, 1. Osci, 1, 4, 2. Ostia 2, 94, 3. Otho Roscius 2, 32, 3. Ovatio Tiberii. 2, 96. extr.

P.

Pacorus, 2, 78, 1. Pacuvius, 2, 9, 3. Paestum 1, 14, 7. Palatium, 1, 8, 4. 1, 15, 3. 2, 14, 3. 2, 84, 3. Palinuri prom. 2, 79, 3. Panaetius, 1, 13, 3. Panares, 2, 34, 1. 2, 40, 5. Pannonia, 2, 39, 3. 96, 2 sq. 109, 3. 110, 2. 114, 4. Pansa 2, 57, 1. 61, 3. 62, 4. Papius Mutilus. 2, 16, 1. Parilia, 1, 8, 4. Parthorum legati ad Sullam

3. transmisit Dyrrachium. *ib.*
 5. eius vires et terrestres et
 navales. 2, 51, 1. Caesarem in
 Thessaliam sequitur 2, 52, 2.
 profugus ex acie Pharsalica.
 2, 53, 1. Aegyptum se contulit,
ibid. recepit in itinere Corne-
 liam uxorem a Mitylenis, *ib.* 2.
 dolose interemtus. *ibid.* vix se-
 pulturam nactus est. *ibid.* 3.
 eius magnitudo 2, 29, 2. 30, 3.
 31, 1 sqq. 32, 1 et 6.36, 4 sq. 40,
 1 sq. 4. 47, 3. 48, 3. 53, 3. Mytile-
 naeis libertatem restituit. 2, 19,
 3. statua equestri honoratus.
 2, 61, 8. iudices CCCLX. legit.
 2, 76, 1.
 Cn. Pompeius, Magni filius. 2,
 55, 2.
 Sex. Pompeius, Magni filius. 2,
 72, 4. 73, 1. 77, 2. 79, 5. occupata
 Sicilia, recipit profugos ex
 acie Philippensi et proscrip-
 ptos, 2, 72, 5. 73, 3. mare latro-
 ciniis infestat. *ibid.* annonam
 Romae gravem facit. 2, 77, 1.
 pax cum eo circa Misenum. *ib.*
 Octavius et Antonium coena
 in navi excipit. *ibid.* eius di-
 ctum in Antonium. *ibid.* Sici-
 lia et Achaia ei pace conces-
 sae. *ibid.* 2. restituit pactione
 proscriptos et profugos in pa-
 triam. *ibid.* sq. Statium Mur-
 cum interfecit. *ibid.* 3. eius vi-
 res et magnitudo. 2, 79, 1. ab
 Octavio bello petitus. *ibid.* sq.
 cladem infert illi. *ibid.* 3 sq.
 victus tandem in Asiam ad Anto-
 nium profugit. *ib.* 5. Antonii
 iussu a Titio lugulatus est. *ib.*
 5, 87, 2.
 Pompeiani horti 2, 60, 3.
 Pomponius, eques R. 2, 6, 6.
 Pomponius, poeta 2, 9, 6.
 Pomponius Flaccus, 2, 129, 1.
 C. Pontidius, 2, 16, 1.
 Pontius Telesinus. *ibid.* 2, 27, 1.
 Pontus provincia 2, 38, 6.
 M. Popillius Laenas 1, 0, 1.
 P. Popillius Laenas 2, 7, 4.
 Popaedius Silo, 2, 16, 1.
 Porcia familia. 2, 35, 2.
 Porticus 2, 1, 2, 1, 11, 3. 2, 1, 2. 1, 11,
 3. 2, 3, 3.
 Portoria 2, 6, 3.
 Postonius Albinus 1, 10, 6.
 Poteria, colonia 2, 15, 2.
 Praefectura Capuae. 2, 44, 4.
 Praefectura fabrorum, 2, 76, 2. ca-
 strozum. 2, 112, 6. 119, 4. 120,
 4. classium. 2, 73, 3. cohortium.
 2, 112, 6. equitum. 2, 24, 1. 104,
 3. Urbis. 2, 88, 2. 98, 1.
 Praeneste 2, 26, 1. 27, 3. 74, 3.
 Praetexta praetoria, 2, 65, 3.
 Praetextati 1, 10, 3. 2, 59, 2.
 Priene, 1, 4, 3.
 Primi pili centurio, fusti per-
 cussus. 2, 78, 3.
 Princeps senatus. 2, 43, 3.
 Proscriptio. 2, 28, 3. 66, 1.
 Proscriptorum bona a Sulla ven-
 dita. 2, 28, 4. eorum liberi ho-
 norum iure spoliati, oneribus
 ordinis relictis. *ibid.* iidem a
 Iul. Caesare ad ius dignitatis
 revocati. 2, 43, 4. proscripti a
 Illivris ad Sex. Pompeium
 confugiunt. 2, 72, 5.
 Provinciae Rom. 2, 38 et 39.
 Pseudophilippus 1, 11, 1.
 Ptolemaeus 1, 10, 1 sq.
 Ptolemaeus, Cypri rex, 2, 45, 4.
 38, 6.
 Ptolemaeus *Puer, Auletae fil.* 2
 53, 1. 54, 1.
 Publicola, 2, 85, 2.
 Punica bella, 1, 12, 6. 2, 38, 3.
 Puteoli, colonia 1, 15, 3.

Pydna, 1, 9, 4.
 Pyrrhus, Achillis filius, 1, 1, 1.
 Pyrrhus, Epiri rex, 1, 14, 6.

Q.

Quadrantem creditoribus 2, 23, 2.
 Quadrigarius, 2, 9, 5.
 Quinctilius Varus. *vid.* Varus.

R.

Rabirius, poeta. 2, 36, 3.
 Raeti 2, 95, 2, 122, 2.
 Raetia, provincia facta. 2, 39, 3.
 Raudii campi 2, 12, 5.
 Regulus 2, 38, 2.
 Repetundarum iud. 2, 8, 2, 13, 2.
 Rhascupolis, 2, 129, 1.
 Rhodus capta, 2, 69, 6.
 Rhodii 1, 9, 2, 2, 18, 3.
 Rhoemetaces, 2, 112, 4.
 Roma condita. 1, 8, 4. a Gallis
 capta. 2, 14, 1. auctore Augu-
 sto a principibus Rom. ornata.
 2, 89, 4.
 Romulus 1, 8, 4.
 Roscius Otho. *vid.* Otho Roscius.
 Rostra. 1, 11, 7, 2, 19, 1, 61, 3.
 Rubico. 2, 49, 5.
 Rupilius, consul, 2, 7, 4.
 P. Rutilius Rufus, 2, 14, 2. hi-
 storicus. 2, 9, 3.
 Rutilius Lupus, 2, 16, 4.

S.

Sabini 1, 8, 5, 14, 6.
 Sacra Cereris, 1, 4, 1. Bonae
 Deae, 2, 45, 1.
 Sacriportus, 2, 26, 1. sq.
 Saecrovir 2, 129, 5.
 ad Saga itum est. 2, 16, 4.
 Salamin in Cypro 1, 1, 1.
 Salernum, 1, 15, 3.
 Sallues victi. 1, 15, 4.
 Sallustius 2, 36, 2.
 Saltare Glaucum. 2, 83, 2.

Salvidienus Rufus. 2, 76, 4, 59,
 -5, 76, 4.
 Samnites 1, 14, 3.
 Samothracia insula, 1, 9, 4.
 Samus, insula, 1, 4, 3.
 Sardanapalus 1, 6, 2.
 Sardinia, provincia facta. 2, 38, 2.
 Saticula, colonia deducta. 1, 14, 4.
 Saturninus. *vid.* Apuleius.
 Saxum Tarpeium 2, 24, 2.
 Scaevola. *vid.* Mucius.
 Scalptores 1, 17, 4.
 Scaurus, orator. 2, 9, 1.
 Cn. et P. Scipiones primi exa-
 citus in Hispaniam duxerunt.
 2, 38, 4, 90, 2, 90, 3.
 Cn. Cornelius Scipio *Calvus*;
 Africani maioris patruus. 2, 3,
 1, 90, 2, 3, 1.
 P. Corn. Scipio, praeced. frater,
 2, 90, 2.
 P. Corn. Scipio Africanus *maior*,
 1, 16, 3, 12, 5, 2, 1, 1. avus
 Gracchorum. 2, 2, 1, 7, 1. aedi-
 lis una cum fratre. 2, 8, 3.
 P. Corn. Scipio Afr. praec. filius,
 1, 10, 3. adoptat Aemilii Paulli
 filium, *Scipionem Aemilianum*
Africanum min. *ibid.* 1,
 12, 3.
 P. Corn. Scipio Africanus Ae-
 milianus, Paulli fil. adoptatus
 a praecedente. 1, 12, 3, 2, 4, 2,
 38, 2. Africani nomen meruit.
 2, 13, 2. eius doctrina et studia.
ibid. 3. Polybii et Panaetii ami-
 cus. *ibid.* orator. 1, 17, 3, 2, 9,
 1. luxuriae Rom. viam aperuit.
 2, 1, 1. Numantiam excidit. 2,
 4, 2. in lecto mortuus repertus.
ibid. Africam provinciam fecit.
 2, 38, 2.
 P. Corn. Scipio Nasica, vir opti-
 mus a senatu iudicatus. 2, 3, 1

- P. Corn. Scipio Nasica** *Cordulum*, praec. fil. consula. V. 599. restitit Cassio censori theatrum molienti. 1, 15, 3. censor porticus fecit in Capitolio. 2, 1, 2, 3, 1.
- P. Corn. Scipio Nasica** *Serapio*, praeced. fil. 2, 3, 1.
- P. Corn. Scipio Nasica**, consularis, Pompeii M. socer. 2, 54, 2.
- L. Corn. Scipio Asiaticus**, (abnepos primi, qui hoc cognomen gessit) 2, 25, 2.
- Scipio**, Iuliae adulter. 2, 100, 5.
- Scordisci** 2, 8, 3. 39, 3.
- Scribonia**, 2, 100, 5.
- Scylacium**, colonia 1, 15, 4.
- Seditio exercitus Cn. Pompeii** in Q. Pompeium. 2, 20, 1. in Octavianum discussa. 2, 81, 1. legionum Germanicarum et Illyricarum. 2, 125. seditio M. Caellii in Iul. Caesarem. 2, 68, 2. seditio Galliarum. 2, 121, 1. seditiones forenses et theatrales a Tiberio suppressae. 2, 126, 2.
- Segestes**, 2, 118, 4.
- L. Aelius Seianus**, 2, 127, 3. 128, 4.
- Seleucia** 2, 46, 4.
- Semiramis** 1, 6, 2.
- Semnonum fines** 2, 106, 2.
- P. Sempronius Sophus**, 1, 14, 7.
- C. Sempronius Blaesus**, *ibid.* 8.
- Ti. Sempr. Longus**, 2, 90, 2.
- Ti. Sempr. Gracchus**, 2, 100, 5.
- Senatorum census a Tiberio expletus**, 2, 129, 3.
- Senatus a Romulo lectus**, 1, 8, 6. iudicia senatui adempta, *vid.* Iudicia. Senatus adversatur Livio Druso. 2, 13, 2. Cinnae consulatum abrogat. 2, 20, 3. Ciceronem domum prosequitur. 2, 35, 4. eius maior pars cum Pompeio Dyrrhachium transmisit. *ibid.* 5. comprobatur praeteritarum oblivionem a Cicerone propositam. 2, 53, 4. honorat Octavianum statua equestri et bellum contra Antonium ei mandat. 2, 61, 3. paene totus e Pompeianis constans decretis favet occisorum Caesaris, et spernit Octavianum. 2, 62. 73, 2. senatui maiestas ab Augusto restituta. 2, 89, 3. a Tiberio. 2, 126, 2. senatus novus ab eodem sine severitate lectus. *ibid.* 4.
- Sentius Saturninus** 2, 77, 3. 92, 1 sq. 103, 3. 105, 1. 109, 5. 110, 1.
- Q. Sertorius** 2, 25, 3. 29 extr. 90, 3. 80, 1.
- Servilia**, Lepidi uxor, igne vivo devorato se interimit. 2, 88, 3.
- P. Servilius Vatinus Isauricus**, 2, 53, 3.
- C. Servilius Glancia**, 2, 12, 6.
- Servilius**, praetor 2, 15, 2.
- Setia**, colonia 1, 14, 2.
- Sextius Calvinus** 1, 15, 4.
- Sicilia**, provincia. 2, 38, 2.
- Sigimerus**, 2, 118, 2.
- Signa Romana** 2, 91, 1.
- Silanus**, 2, 12, 2. 77, 8.
- Silianus**, *vid.* Licinius.
- P. Silius**, 2, 90, 4. 101, 3. 83, 3. 116, 4.
- C. Silius**, praeced. fil. 2, 130, 3.
- Silo Poppaedius**, *vid.* Popp.
- Silvanus Plautius**, *vid.* Plautius.
- Sinuessa**, colonia 1, 14, 2.
- Siscia**, 2, 113, 3.
- Sisenna**, 2, 9, 5.
- Smyrna** 1, 4, 4. 2, 69, 1.
- Socratici** 1, 16, 4.
- Solis orbis** 2, 59, 6.
- Somnium Calpurniae**, 2, 57, 2.
- Artorii** 2, 70, 1.

Sophocles, tragicus. 1, 16, 3.
 Sora, colonia 1, 14, 5.
 Sosius 2, 85, 2, 86, 2.
 Sparta 1, 6, 3.
 Spartacus 2, 30, 5.
 Spoletium, 1, 14, 3.
 Statianus, 2, 82, 2.
 Statilius Taurus 2, 85, 3, 127, 1.
 Statius Murcus, 2, 69, 2, 72, 4.
 77, 3.
 Statua equestris, 2, 61, 3. statuæ Romam translatae. 1, 11, 3 sq. 1, 13, 4.
 Strato 2, 70, 4 sq.
 Suessa Aurunca, 1, 14, 4.
 Sulla. *vid.* Cornelius.
 P. Sulpicius, 2, 18, 5 sq. 19, 1.
 20, 2. orator. 2, 9, 2, 18, 5, 36, 2.
 Supplementum 2, 130, 2.
 Sutrium, colonia 1, 14, 2.
 Syracusae, 2, 15, 1, 38, 2.
 Syria, 2, 37, 5, 38, 6.

T.

Tabula in aede Dianae 2, 25, 4.
 Tabulae pictae 1, 13, 4.
 Tabulae novae 2, 68, 1.
 Tarentum, 1, 15, 4.
 Tarracina, 1, 14, 4.
 Tauromenium, 2, 79, 4.
 Taurus. *vid.* Statilius.
 Tegea 1, 1, 2.
 Telamo, Teucris pater, 1, 1, 1.
 Telesinus. *vid.* Pontius.
 Temenus, 1, 2, 1.
 Templum in Samothracia 1, 9, 4.
 Dianae 2, 25, 4. Martis 2, 100.
 Tenus insula 1, 4, 3.
 Terentius, comicus, 1, 17, 1.
 Tergeste 2, 110, 4.
 Testudo 2, 56, 2.
 Tetrarchae Asiae 2, 51, 1.
 Teucer, Telamonis filius, 1, 1, 1.
 Teus. 1, 4, 3.
 Teutoni 2, 8, 3, 12, 2, 120, 1, 12, 4.

Theatrum Pompeii. 2, 48, 2, 79, 6, 130, 1.
 Theatrales seditiones 2, 126, 2.
 Thebae 1, 18, 2.
 Theodotus, 2, 53, 2, 54, 1.
 Theophanes, 2, 18, 3.
 Thesprotia 1, 1, 1.
 Thessalia, 1, 3, 2, 2, 52, 1.
 Thessalus, 1, 3, 3.
 Thessalus Thesprotius, 1, 3, 2.
 Thraces 2, 98, 1, 112, 4.
 Thracia 2, 101, 3.
 Thucydides. 2, 36, 2.
 Thuri, 2, 68, 2.
 Thyraus 2, 82, 4.
 Tiberinus, Imp. *vid.* Claudius.
 Tibullus 2, 36, 3.
 Tifata mons, 2, 25, 4.
 Tigranes 2, 36, 1, 37, 2.
 Tisamenus, Orestis fil. 1, 1, 4.
 1, 2, 7.
 Titius 2, 77, 3, 79, 5, 83, 2.
 Togatae comoediae 2, 9, 3.
 Tragicorum Graecorum 1, 16, 3. Romanorum. 1, 17, 1, 2, 9, 3. in nomine Thessaliae usurpando 1, 3, 2.
 C. Trebonius, 2, 56, 3, 69, 1, 87, 3.
 Tribunitia potestas 2, 30, 4, 90, 2, 99, 1, 103, 3.
 Triumphus insignia. 2, 10, 3.
 Triumphus 1, 9, 3 et 5, 11, 6, 2, 3, 2.
 11, 2, 12, 1, 30, 2, 34, 2, 40, 3, 56, 2, 89, 1, 96, 3, 98, 4, 121, 2, 122, 129, 2.
 Triumviratus 2, 44, 65, 88.
 Troiae excidium. 1, 2, 1, 8, 4.
 Tyrii 1, 2, 6, 2, 15, 1.
 Tyrrhenus 1, 1, 4.

V.

Vala. *vid.* Numonius.
 Valentia, colonia 1, 14, 8.
 Valerius Antias, 2, 9, 6.
 Valerius Flaccus, 2, 23, 2, 24, 1.
 Varro poeta. 2, 36, 2.

- Varro, a Bruti et Cassii parti-
bus, 2, 71, 2.
Varus, e Pompeianis, 2, 55, 4.
Sex. Quinctilius Varus, 2, 71, 3.
P. Quinctilius Varus, praec. fil.
Germaniae praefectus, 2, 117
— 120.
Vatinius 2, 69, 3.
Veientes, 1, 8, 5.
Velia, 2, 79, 3.
Velleius, historicus notus, a
Maio Magio oriundus, 2, 16,
2. eius atavus Minatius Magius.
ibid. eius avus C. Velleius, 2,
76, 1. eius pater, 2, 104, 3. eius
patruus, Capito, 2, 69, 5. eius
frater, 2, 115, 1. 121, 3. 124, 3.
cf. Magius Celer Velleianus.
tribunus militum sub M. Vini-
cio et P. Silio, 2, 201, 3. deius
dein agmine C. Caesaris. *ib.* 2
sq. successor patris in praefe-
ctura militum, 2, 104, 3. Tiberi-
ri praefectus aut legatus per
novennium. *ibid.* in Germania
ib. — 107. quaestor designatus,
2, 111, 3. Tiberio exercitum in
Pannoniam adducit. *ibid.* le-
gatus Tiberii in bello Dalmati-
co et Pannonico. *ibid.* 4. 113, 3.
triumphum Tiberii, donis ad-
ornatus, comitatur, 2, 121, 3.
ab Augusto et Tiberio ad prae-
turam commendatus, 2, 124, 3.
brevitatem operis propositi de-
clarat, 1, 16, 1. 2, 29, 2. 38, 1.
49, 1. 52, 2. 55, 1. 66, 3. 86, 1.
89, 1. 96, 3. 124, 1. opus histo-
ricum iustum promittit, 2, 48, 5.
66, 3. 89, 1. 99, 3. 103, 4. 114, 4.
119, 1.
C. Velleius, avus Velleii, a Pom-
peio M. inter iudices lectus,
M. Bruti et Tiberii Neronis,
praefectus fabrum, post fugam
Neronis ab Octavio, gravis an-
ni se interimit, 2, 76, 1.
Venetia, 2, 76, 2.
Ventidius 2, 65, 3. Parthes fun-
dit, 2, 78, 1.
Veans, 2, 41, 1.
Vendia, colonia 1, 14, 6.
Vesta, 2, 131.
Vesuvius mons, 2, 30, 5.
Veterani 2, 61, 2. 111, 1.
Vibillius, centurio, 2, 78, 3.
Vibius Postumus, 2, 116, 1.
Viennensium seditio, 2, 121, 1.
Vindelici, 2, 95, 2. 122, 2. 39, 3.
M. Vinicius consul, sub quo in-
choatum bellum Pannonicum
ab Agrippa, 2, 96, 2. bellum
Germanicum gestum ab eo, 2,
104, 2.
P. Vinicius, praeced. fil. 2, 103, 1.
M. Vinicius, praec. filius, con-
sul V. c. 783. ad quem Velleius
historiam suam conscripsit, 1,
13, 5. 2, 113, 1. annos rerum
gestarum ex eius consulatu re-
tro numerat, 1, 6, 1. 7, 2. 8, 1
et 5. 12, 5. 6. 14, 2. 6. 15, 2. 3.
5. 2. 2, 2. 4. 5. 7. 5. 10, 1. 12, 1.
15, 2. 21, 5. 27, 1. 29, 1. 38, 4.
49, 2. 65, 3. 90, 4. 100, 2. 103,
3. 123, 1.
Virgilius, 2, 36, 3.
Viriathus, 2, 1, 3. 90, 3. 2, 1, 3.
Visurgis, amnis, 2, 105, 1.
Uxorum fides, 2, 67, 1.

X.

Xerxes togatus, 2, 83, 4.

